

ПРОШЛОСТ

Зборник радова мр Добривоја Јовановића

1

- Победа српско-руске војске код Јасике и Варварина 1810. г.
- Број кафана и дућана у селима Јагодинског округа 1852. г.
- Петровска скупштина 1848. г.
(предлози депутата из Јагодинског и Ћупријског округа)
- Прикупљање прилога у Јагодинском округу за подизање споменика Карађорђу
- Пuteви у Јагодинском округу у првој половини 19. века
- Промена на престолу Србије 1860. године
(према грађи Начелства окружја јагодинског)
- Изградња одбрамбених положаја код Ћуприје 1876. г.
- Формирање среза крагујевачког 1859. г.
- Парламентарни избори у Моравском округу 1938. г.
- Крушевац и околина у листу „Ново време” у 1941. г.

ПРОШЛОСТ

Број 1

**Зборник радова
мр Добривоја Јовановића**

Јагодина 2012.

Мр Добривоје Јовановић

Прошлост

Зборник радова
мр Добривоја Јовановића
Број 1

Ауторско издање
www.dobrivojejanovic.in.rs

Рецензија
Нинослав Станојловић

Лектура
Светлана Мишковић

Преводи
Вера Јовановић

Коректура
Љиљана Јовановић

Техничка припрема и корице
Оливер Ђорђевић

ISBN 978-86-914023-3-4

Тираж : 10

Уместо уводне речи

Ново покренути часопис за повесницу јагодинску и поморавску, кратко и конкретно назван „Прошлост“, у потпуности је ауторско дело једног човека, угледног и плодног јагодинског истраживача богате завичајне прошлости мр Добривоја Јовановића, радника Историјског архива у Јагодини.

Овај часопис, чији се први број управо нашао пред стручном и лаичком јавношћу, није само оригинално издање, у сваком погледу, него и научни зборник одабраних текстова из историје Јагодине и Поморавља у XIX и XX веку, до сада непубликованих.

Посебан значај свих радова лежи у чињеници да су засновани на оригиналној и необјављеној архивској грађи и релевантној литератури.

Часопис „Прошлост“ вредан је прилог актуелној поморавској и српској историографској периодици. Желимо му дуго трајање.

Рецензент
Нинослав Станојловић,
историчар јагодински

Instead of a Keynote

The new journal for Jagodina and Pomoravlje's history, briefly and concretely called „The Past“, is in full author's work of one man, respectable and prolific research worker of rich native past, M.A. Dobrivoje Jovanović, an employee of Historical Archives in Jagodina.

This journal, whose first issue has just appeared before professional and nonprofessional public, is not only original issue, in every way, but also a scientific collection of selected texts from Jagodina and Pomoravlje's 19th and 20th century history, which haven't been published until now.

Special significance of all works lies in the fact that they are based on original and unpublished archives and relevant literature.

Journal „The Past“ is a valuable contribution to the current Pomoravlje and Serbia's historiographic periodicals. We want it to last for a long time.

Reviewer
Ninoslav Stanojlović
Jagodina's historian

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПОБЕДЕ СРПСКО - РУСКЕ ВОЈСКЕ КОД ЈАСИКЕ И ВАРВАРИНА 1810. ГОДИНЕ

Апстракт: Устанички порази у 1809. години довели су до промене стратегије устаничке борбе, али и до оштрих сукоба међу вођама устанка. Војни планови више су се сводили на одбрану граница, него на офанзивна дејства. Вршене су поправке порушених утврђења и изграђивање нових. Поучени искуством из предходних година, овог пута, устаници су почетак борбе везивали за почетак рата између Русије и Турске. Једна група устаничких вођа била је за искључиву сарадњу са Русима, док је друга група сумњала у искрене намере Русије, и тражени су нови савезници. Уземљи са поделама међу војводама, осиромашеном због дуготрајних војних сукоба и незадовољним становништвом, војне припреме су вршене са великим тешкоћама. Упоредо са војним припремама, радило се и на налажењу дипломатског решења са Турском.

Почетак 1810. године такође је био обележен сукобима Карађорђа и неких војвода. Скупштини у Хасан Пашиној Паланци нису присуствовали Миленко Стојковић, Јаков Ненадовић, Младен Миловановић, Милоје Петровић, и многи други, који нису могли да напусте положаје. Свој недрлазак на скупштину у Паланци, Миленко Стојковић је правдао сазнањем да је Карађорђе наредио војводама: Илији Барјактареву, Џоди Петровићу, Михаилу Становићу и Јови Стефановићу да га убију.¹ На скупштини у Хасан Пашиној Паланци, донете су одлуке, које су прецизирале руско покровитељство. Тражено је:

1. Да се у Србију пошаље једно одељење руске војске, које би било стално у Србији и учествовало у борбама заједно са српском војском.

¹ Лазар Арсенијевић-Баталака. *Историја српског устанка*, књ. II, стр.793.

2. Да се тражи од руске команде да се у Србију не шаље Родофиникин, нити неко из његове мисије.
3. Да се старешинама и митрополиту Леонтију, који су побегли заједно са Родофиникином, забрани повратак у Србију.
4. Да се уместо митрополита Леонтија изабере за владiku архимандрит Хаџи Милентије.
5. Да се формира једна комисија која би испитала Родофиникинове поступке у Србији, као и истинитост оптужби које су упућене против њега.
6. Да се Младен Миловановић и Милоје Петровић удаље из свих државних послова.²

Скупштина је настављена крајем новембра у Београду, чим је престала ратна опасност. Сада су скупштини присуствовали Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и друге истакнуте старешине. Међу старешинама су се формирала два гледишта. Једни су желели да се настави борба са Турцима до потпуне независности под заштитом Русије, док је друга група била за успостављање нових односа са Турском. Тежило се да Србија има своју власт, а не да Србијом управљају Турци. Земљу би штитила само народна војска, док би турској војсци био забрањен улазак у Србију.

Верује се да је крајем 1809. године дошло до преговора између Срба и Турака, и то преко нишког паше. Порта је хтела измирење са Србима и понудила би велике привилегије, али је тражила да је Срби признају за врховну власт. Намера главних вођа била је доношење коначне одлуке о будућем положају Србије.³

Можда је због могућих преговора дошло до обуставе непријатељства, па су Турци расположиве снаге упутили према Русима на Дунаву, док се војска из Босне повукла са Дрине, остављајући мање јединице. Такође су се и Срби повукли са Дрине, остављајући само мање јединице, као и према Бугарској, али јединице које су се повукле у унутрашњост земље, морале су да буду спремне да крену на било који фронт. Турци су крајем фебруара поново појачали своју војску на Дрини, што је довело и до јачања српске одбране. Ипак, убрзо је главнина војске повучена и непријатељства нису обновљена.⁴

---

² Др. Љубица Канђић, *Скупштине у систему власти државе првог устанка*, Београд 1963. На скупштини су Милоје Петровић и Младен Миловановић означени као највећи кривци за пораз на Каменици. Они су лишени свих дужности, а против Милоја Петровића је издата потерница.

³ Драгослав Јанковић, *Француска штампа*..бр. 509, стр. 305.

⁴ Драгослав Јанковић, *Француска штампа*..бр. 517, стр. 308.

Нови сукоб старешина одиграо се на скупштини одржаној јануара 1810. године у Београду. Противници Карађорђеви настојали су да уз помоћ Русије приступе решавању унутрашњих питања, пре свега кроз ограничавање Карађорђеове власти. Под притиском својих противника, за председника Совјета постављен је Јаков Ненадовић уместо Младена Миловановића. Наводно је Јаков Ненадовић дошао са 600 људи на скупштину. Они су тражили смену Младена Миловановића и Милоја Петровића, и нарочито да им се покаже сва преписка са Русијом. На скупштини, која је била редовна, подношени су рачуни свих нахија и тужбе против појединих старешина. Једна таква тужба поднета је против Хајдук Вељка због силовања неких девојака и крађе и продаје говеда и оваца. Због тога је Хајдук Вељко морао да бежи са скупштине и прикључио се Миленку Стојковићу. Аустријски извештаји наводе да су током фебруара у Србији избили немири у неким нахијама, због сакупљања пореза. Пошто је сиромашнији део становништва био ослобођен пореза, он је сакупљан од богатијих слојева. Због тога је дошло до немира, за које се наводи да их је организовао Милоје Петровић.⁵

У сукобу са Карађорђем најдаље је отишао Миленко Стојковић. Скоро све важније старешине упутиле су 13. јануара писмо Миленку Стојковићу, у коме су га уверавали да Карађорђе нема ништа против њега и позвали га да се одрекне Родофиникина: *„Онима који су вас на такве мисли навели и који шире такве гласове не верујте, јер су они непријатељи злотвори како ваши, тако и наши и читавог народа, који изазивају свађу међу нама...Какву сте ви помоћ видели током шест година од Русије и какво смо покровитељство од ње имали. Сада је бар јасно да немамо ни помоћ ни покровитељство да нам царска реч није била дата, да за нас у вези мира на турском двору ништа није учињено...Онај који је међу нама био и све то знао гледао је у оју доба кад сва турска снага на нас нападне буну народ да бежи у Влашку, а гледао је да пресели Совјет у Влашку...А како је одавно створио међу нама раздор, да би нас међусобно посвадио, он и сада ради то исто. Али ти не веруј ојо што Родофиникин каже..Зато немој да се вараш брате и да се од нас одвајаш.“*⁶

Према Вуковим тврдњама, Миленко Стојковић је успео да пресече везу Карађорђа са руском командом. Чак је желео да одвоји источну Србију и стави је под покровитељство Русије. Због тога је почетком јануара 1810.

---

⁵ Др Мирослав Ђорђевић, *Србија у устанку 1804-1813*, стр. 295.

⁶ Др Љубица Кандић, *Скупштине у систему...* стр. 85. Писмо су потписали, између осталих и Јаков Ненадовић, Сима Марковић, Лука Лазаревић, Атанасије Чарапић, Вујица Вулићевић и други.

године у Поречу окупио кнезове под својом и влашћу Петра Добрњаца. У Поречу је прикупљао бећаре да би се бранио од Карађорђа. После прикључења Хајдук Велка, који је због осуде Совјета напустио Београд, Миленко Стојковић је намеравао да побуни Пожаревачку и Ћупријску нахију. Када је Карађорђе сазнао за ово, био је принуђен да пожури у Београд, где је издао потребна наређења Совјету и да 28. јануара, крене према Ћуприји и Пожаревцу, да би умирио народ Пожаревачке и Ћупријске нахије. Из Београда је кренуо са 500 људи, међу којима је било 200 Београђана. Успут је сакупио још око 2 000 људи. У Ћуприји је окупио све кнезове из околних места и говорио им је о томе да Србија не може да се ослони само на Русију, која до тада није дала дрвољну заштиту, већ да је потребно и од других хришћанских држава тражити помоћ у сукобу са Турском. Ово је наредио окупљеним кнезовима да његов говор саопште народу да би га умирили. Војску, коју је довео са собом, оставио је у Ћуприји.⁷

У Пожаревцу, Млави и Градишту окупио је кнезове који су му се поново заклели на верност. Изјавили су да само њега признају за врховног вођу, а повод немирима била је исцрпљујућа борба са Турцима, и обећање Миленка Стојковића да ће им у помоћ доћи руска војска. Карађорђе је тврдио да руска војска никада није желела да шаље већу војску у Србију, и да ће Срби успети да спрече све турске покушаје да заузму Србију.⁸ У Београд се 7. фебруара вратило мање од половине коњаника. Карађорђе је успео да умири народ, а према извештајима, на Мораву је половином фебруара довео још 3 000 људи.⁹

Незадовољство народа због нових пореза избило је и у Крагујевцу, Крушевцу и Мачви. Жестоких протеста било је и у Карановцу. Поред нахијских старешина и Карађорђа, у смиривању незадовољства учествовао је и Сима Марковић. Многи незадовољници су се убрзо предали и тражили опроштај због учешћа у немирима. Ипак су захтевали покровитељство хришћанског владара, да би се коначно спречило нехумано понашање команданата и богатих људи, за које су тврдили да су гори од Турака.¹⁰ Незадовољство народа подстицао је и Милоје Петровић. Нарочито је подстицао народ против Карађорђа, али и Симе Марковића и Марка Катића. После смиривања протеста Милоје Петровић је крајем фебруара побегао у

---

⁷ Драгослав Јанковић, *Француска штампа*...бр. 513, стр. 306-307.

⁸ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива*, књ. VII-VIII

⁹ Драгослав Јанковић, *Француска штампа*...бр. 516, стр. 308.

¹⁰ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива*, књ. VII-VIII, бр. 51.

Аустрију. Карађорђе га је оптуживао да је са Миленком Стојковићем планирао његово убиство, као и убиство Симе Марковића и Марка Кагића.

Устаници су се почетком 1810. године спремали за рат, али нису намеравали да започну војне операције. Карађорђе је после извршених припрема желео да устаничка војска остане у дефанзиви, да се утврде границе због Турака, и да се сачувају пријатељски односи са Русима, а не као предходне 1809. године, да ратовање устаничке војске буде у функцији олакшавања операција руске војске на Дунаву. У очекивању даљег расплета сукоба између Руса и Турака, устаници су утврдили ратни план за 1810. годину, и овог пута рачунајући на заједничку акцију са Русима. Војска из свих нахија требало је да буде распоређена по свим важнијим тачкама одбране, без намере да се крене у офанзиву. Према ратном плану, нахијске војске су биле распоређене дуж граница Србије: Шабачка, половина Београдске и део Ваљевске нахије са својим војскама покривале су границу на Дрини до Сокола; од Сокола до Сјенице запоселе су Ваљевска и Ужичка нахија; од Сјенице до Ниша Београдска, Јагодинска, Крагујевачка, и од Ниша и Лесковца до Видина и Дунава Београдска, Пожаревачка, Рудничка, Крагујевачка, Јагодинска, Крушевачка и Ћупријска.¹¹ Укупан број српских војника био је 40 800 са 50 топова. Војска на Дрини бројала је 11 000 војника и била је распоређена у 10 шанчева, у Радовницама, Лозници, код Зворника, Сикирићима, код Сокола, Баурићу, код Саве. Команду на Дрини имали су Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и Петар Николајевић - Молер.

Према ратном плану, устаници су се определили за дефанзиву и према Босни. И српска и турска војска заузеле су своје положаје на Дрини, али дуго није долазило до већих сукоба. На јужној граници било је укупно 9 000 војника, распоређених у шанчевима на Кремљи, Грудџи, Јагланци, Рудњаку, Јавору, Голуј Паланци, Чикову. Источну границу бранило је 8 500 људи. Фронт према Рашкој и Црној Гори био је занемарен и на њему није било већих сукоба. Најважнија утврђења била су у Топољаку, где се налазило 1 000 војника, и у Делиграду, где је било 4 000 људи и 10 топова. Око Делиграда налазила су се и три одвојена шанца са по 1 000 људи и са

---

¹¹ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, бр. 246, стр. 253.

Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 4, 512, стр. 774. Цуката је Карађорђе обавестио о намерама Турака да са мањим јединицама држе Делиград у опсади, а са осталом војском да изврше продор према Морави. Зато је тражио од њега још војске, која би са војском Хајдук Вељка бранила Делиград и Ћуприју.

по два топа. У Крајини је било око 5 700 људи у шанчевима у Кладову, Брзој Паланци и код Прахова. У Ћуприји се налазила резерва, која је бројала 800 људи.¹² Према аустријским извештајима, постојала је још једна јединица резерве. Њу је чинило сво људство које је било одређено у коњици и артиљерији из Смедеревске, Пожаревачке, Јагодинске, пола Ваљевске нахије и Гроцке. Држана је у приправности, како би могла одмах да се пошаље на непријатеља.¹³

Прве припреме започете су већ у јануару 1810. године. Ради војних припрема, Карађорђе и Совјет су крајем 1809. године разрезали порез свим нахијама. Свака пореска глава била је дужна да плати по 10 гроша. Од тог пореза нису били ослобођени ни свештеници. Само су од пореза били ослобођени пристигле избеглице и сиромашне удовице. Нови порез и ратне припреме довеле је до великог незадовољства у народу. Да би се дошло до новца, допуштена је трговина са Аустријом и Турском. Касније је забрањен извоз стоке, због исхране становништва и војске. Ипак, трговина са Турцима у Нишу трајала је и током сукоба у источној Србији.

Због покрета турских јединица и могућег продора до Ћуприје, устаници су у Београду спремили војску за одлазак према јужним границама.¹⁴ Крајем фебруара месеца је дошло до првог сукоба. Око 7 000 Турака је код Крушевца продрло преко Мораве, попалили су неколико села и опколили бимбашу Чокића у његовом шанцу код Крушевца. Опкољеним устаницима у помоћ су дошли кнез Андрија из Крушевца и Стеван Јаковљевић, командант на том делу фронта. После велике борбе Турци су одбачени. Колико су сукоби били оштри, потврђује и податак да су сва тројица српских команданата била рањена.¹⁵

О сукобима у Темнићу Карађорђе је обавестио Јакова Ненадовића 15/27. фебруара, на основу писма устаничких старешина из Варварина. У истом писму обавестио га је да је од ађутанта генерала Заса добио позив да

---

¹² Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, стр. 774-775.

¹³ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, стр. 173.

¹⁴ Алекса Ивић, књ. 7-8, бр. 11, стр. 12.

¹⁵ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, стр. 147.

Константин Ненадовић, *Живот и дела Карађорђа и његових војвода и јунака*, стр. 239.

...13 000 Арнаута нападну изненадно на Крушевац, заузму га, многа села попале, поробе, и житеље у робство одведу. Карађорђе од Делиграда пређе Мораву, удари на Арнауте, разбијеју, и од Крушевца отера, гди једног пашу са 1100 Турака зароби, и све посече. А и Срби изгубе 1500 пешака и 900 коњаника. Но Турци опет навале на Србе, гди после жестоког боја буду тако Арнаути разбијени да које куд по шумама разбежу се. Оставе на бојном пољу 2000 мртвих и 11 топова, но и Срба 1000 мртви паде...

се састану у Варварину. Карађорђе је веровао да је у питању иницијатива за окончање сукоба.¹⁶ Предложио је Јакову Ненадовићу и осталим старешинама на том делу фронта, да припремају бусије турској војсци, а не да се са главним снагама концентришу по шанчевима. Обећао је да ће у помоћ послати Симу Марковића, тек после победе и одбацивања Турака од Делиграда.¹⁷ Крајем априла према Крушевцу је послато 70 коња са муницијом.¹⁸ Изгледа да није дошло до нових сукоба на овим просторима, јер је према једном аустријском извештају из априла “на Морави према Јагодини све мирно”.¹⁹

Руси и Турци су се спремали за рат. Главна концентрација Руса и Турака била је на Дунаву. Желећи да Србе увуку у рат, Руси су их снабдевали новцем и ратним материјалом. За неопходне војне потребе, преко Милана Обреновића, добијено је 15 000 пијастера, а обећана је и помоћ у кукурузу за исхрану војске. Карађорђе није журио да уђе у рат и да се споји са Русима, како је било одлучено на скупштини. Архимандрит Филиповић је дошао у Србију по заповести генерала Каменског, да одврати Карађорђа од намере да прекине односе са Русијом и да прихвати турске понуде, које би гарантовале Аустрија и Француска.

Цукато му је 27. маја упутио позив да што пре упути војску. Карађорђе и Правитељствујући Совјет донели су одлуку да се за заповедника српске војске, која ће се сјединити са Русима, именује Петар Добрњац, који би о свим активностима са руском војском морао да обавештава Вујицу Вулићевића.²⁰ Петар Добрњац је 25. маја/ 6. јуна обавестио Карађорђа о мерама које је предузео у вези са спајањем са руском војском. Обавестио га је да су војске Пожаревачке, Смедеревске и Грочанске нахије приспела је у реон Поречке реке и село Тополницу. Очекивао је и долазак јединица из осталих нахија.²¹ Војска Петра Добрњца, која је требало да се бори у садејству са Русима, бројала је 4 500 пешака и 1 500 коњаника.

Цукато је 26. априла /8.маја предложио план заједничког ратовања српске и руске војске. По плану, било је потребно да устаници одвоје 6 000 војника за спајање са руском војском на Дунаву, која би дејствовала између Мораве и Дунава. Друга војска, под командом Карађорђа, дејствовала би

---

¹⁶ В.Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 435, стр. 675.

¹⁷ В.Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 435, стр. 675.

¹⁸ А. Ивић, *Истиси из бечких архива...* књ. VII-VIII, бр. 137, стр. 153.

¹⁹ Алекса Ивић, *Истиси из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 2, стр. 579.

²⁰ В. Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 469, стр. 721.

²¹ В. Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 477, стр. 730.

између Мораве и Колубаре. Она би чувала комуникацију преко Мораве и осматрала ситуацију према Нишу. Трећа војска чинила би десно крило, и шпигила би подручје између Колубаре и Дрине.²² Карађорђу је и у писму од 15/27. маја поново изложио план ратовања против Турака. Српска помоћ од 6 000 војника била му је потребна да би заузео положаје од Пореча до Острва, и на тај начин блокирао Текију, Адакале, Кладово и Брзу Паланку.²³

По спајању српских и руских јединица, које се догодило 5/17. маја, Цукато је изнео план ратних дејстава. Већ 6/18. маја одредио је места појединих јединица. Брза Паланка и Кладово су убрзо били опкољени, а према Адакалеу упућене су јаке снаге. Цукато је са својом војском и са 1 800 српских војника кренуо обалом Дунава до Прахова и до реке Зимне, где је у једном шанцу опколио турску посаду. Позвао је Карађорђа да са војском пође према Прахову и Тимоку, да би на тај начин пресекао везу Ниша и Неготина.²⁴ Предложио је Карађорђу да обрати пажњу и на границу према Босни, али да поступа одбрамбено. Карађорђе се, према договору, спремао да крене са војском према источној Србији ради спајања са руском војском, али прво је морао да осигура положаје у Ћуприји и Делиграду.²⁵ Према Бањи Карађорђе је кренуо 18/30. јуна, а већ сутрадан је опколио.

Каменски је у међувремену започео офанзиву на Дунаву. После прве победе, 11/23. јуна поново се обратио Србима и позвао их да отпочну ратна дејства. Српске и руске трупе спојиле су се 17/29. јуна на Великом Острву. Српско - руске трупе савладале су Турке у селу Видровцу код Прахова 23. јуна. После пет дана заузета је Брза Паланка. У тим борбама тешко је рањен Вујица Вулићевић.

Брза Паланка је пала 23. јуна/5. јула, после четири дана упорног бомбардовања. У њој је било 600 турских војника, који су дали обећање да неће ступати у борбу са руском или српском војском. Прави разлог пуштања ових војника је заплена велике количине хране и војног материјала у Брзој Паланци. Заплењен војни материјал и храна предати су српској војсци.²⁶

Турци су из Ниша 29. јуна /11. јула послали око 4 000 војника у помоћ Бањи. Са њима су се устаници под командом Карађорђа сукобили, али нису успели да их потисну. Битка је трајала три сата. Са српске стране

---

²² *Первое сербско восстание*..књ. 2, стр. 160-161.

²³ *Первое сербско восстание*..књ. 2, стр. 163-164.

²⁴ В. Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 490, стр. 741.

²⁵ В. Б. Савић, *Карађорђе*, књ. 2, бр. 492, стр. 742.

²⁶ *Первое сербское восстание*, књ. 2, стр. 169-170.

није било губитака. Код Турака је било више жртава, а заробљена је и велика количина хране. Ни када је сутрадан дошао Хајдук Вељко, устаници нису успели да спрече турску јединицу да уђе у Бању, иако је битка трајала седам часова. Срби су изгубили 18 људи, док је 20 било рањено. У борби је рањен Хајдук Вељко. Његов брат је преузео команду до Вељковог оздрављења. Турске жртве биле су веће. Поред много погинулих војника, устаници су убили четворицу њихових команданата. У Бању је, после неколико дана, стигло још једно турско одељење у јачини од око 3 000 војника. У поновним борбама губици су били велики. Око 1 500 устаника је погинуло. Хуршид - паша је о победи обавестио Порту, што је изазвало велико славље. Велики губици устаника довели су до масовног дезертирања. Карађорђе је неке бегунце затворио, а неке убио. Објавио је општу мобилизацију у Београду средином јула. Сви који су могли да носе оружје били су обавезни да ступе у војску.²⁷

Кладово је било под српском блокадом од 7/19. јула. Турци су се упорно бранили, па су чак и 19/31. јула из Кладова извели напад против Срба, али су одбијени уз велике губитке. Турци су у нападу имали око 100 убијених и рањених људи. Цукато је средином августа код Прахова водио борбе са Турцима. Утврђење није заузео, али су руско - српске снаге ефикасно спречавале турске испаде. Из Прахова је Цукато контролисао Неготин.

Одлучна битка код Прахова одиграла се 2/14. августа. Генерал Исаијев се са левим крилом 2. августа приближио праховским утврђењима, заузео позиције у долини, која је лежала недалеко од Прахова и поставио батерије ближе непријатељским положајима. Исаијев је поделио војску на три колоне. Прва колона је била под командом пуковника Турчанинова, комаданта Олинецког мушкатирског пука, друга колона је била састављена од 1 000 Срба под командом Миленка Стојковића, Ивана Момировића и Николе Вулићевића, брата Вујице Вулићевића. Трећу колону су чинили један мушкатирски батаљон Олинецког пука и шестог резервног пука, под командом потпуковника Второва. При свакој колони налазило се и по 60 Козака. Напад је започет 2/14. августа, два часа после поноћи. Прва колона се кретала планинским врховима, друга недалеко од обале, а трећа обалом Дунава. Турци су извели напад у шест часова са 5 000 војника. После велике борбе, Турци су се у паници повукли. У борби је погинуло око 500 Турака, а око 600 је било рањено. Они су смештени у две мале лађе и послати за Видин. Руси и Срби имали су 47 погинулих и 72 рањена војника.

---

²⁷ Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 544, стр. 318. У истом извештају се наводи да су Срби изгубили 700 људи, као и да је било много рањених.

Од Срба, у боју су се истакли Миленко Стојковић, Иван Момировић и Никола Вулићевић.²⁸ Поновна битка одиграла се 11. августа, када је извршен турски напад на руско - српску војску, којом је командовао гроф Орурк. Срби и Руси имали су 37 погинулих и 64 рањена војника, док су Турци имали око 500 погинулих и рањених и 50 заробљених. У овом боју погинуо је војвода Атанасије Чарапић.²⁹

До краја јуна на ратиште су биле послате све расположиве српске снаге. Јуна месеца требало је из Београда да крене према Дрини око 5 000 људи, зато што је са босанске стране извршена концентрација јаких турских снага. Нарочито јаке турске снаге биле су код Зворника и Сребрнице.³⁰ Цукато је Карађорђу предлагао концентрацију српских трупа, и образовање резервних снага, које би биле смештене у близини Делиграда и Крушевца. Поучен искуством, Карађорђе је свесно раширио српску одбрану, јер су 1809. године Турци заобилазили утврђене српске положаје и улазили у унутрашњост земље. Зато је појачао граничне снаге. Резерву није имао, јер је дрста војске изгинуло на Каменици, а други војници већ су се налазили код Руса или на границама. Њему је остало само 1 000 људи у Ћуприји.

У реализацији војних припрема и очекивању да Руси пређу Дунав, устаници су интензивно обнављали опустошене нахије и погранична утврђења, која су страдала претходне 1809. године. У обнављању Јагодинске нахије посебну тешкоћу стварале су масе избеглица из Нишке, Пиротске и Врањске нахије. Код Јагодине су вршене поправке путева од раскрснице код Гиља, према Крушевцу, Кавадару, Крагујевцу и Цариградског пута преко Јагодине. Истовремено је и у Ћуприји, као важном одбрамбеном месту, започето обнављање утврђења и прелаза преко Мораве према Јагодини.³¹ У време обнове шанца, ћупријска посада је појачана људством. Крајем маја из Београда је отишла једна војна јединица, која је требало да брани прелаз преко Мораве и да успостави везу са Русима, чије се пребацивање преко Дунава очекивало.³² Истовремено је вршено утврђивање Делиграда, које су обављали руски инжењери. Главно утврђење било је окружено са седам ровова, који су били међусобно повезани. Ако би био нападнут један редут, лако су могли да му пруже помоћ војници из осталих редута. У случају да падне један редут, остали су могли да буду

---

²⁸ *Первое сербское восстание...* књ. 2, бр. 164, стр. 177-179.

²⁹ В.Б. Савић, *Карађорђе...* књ. 2, стр. 785.

³⁰ Славко Гавриловић, *Грађа бечких архива о првом српском устанку*, књ. 1, стр. 554. Београд 1985.

³¹ Алекса Ивић, *Истиси из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, бр. 199, стр. 209.

³² Алекса Ивић, *Истиси из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, бр. 194, стр. 205.

потпуно затворени, и да се из њих врше напади. У покривеним деловима било је предвиђено да се сместе кола са муницијом и људи.³³

Кад су Руси почетком јуна прешли Дунав, појачана је концентрација српске војске на просторима Јагодинске и Ћупријске нахије. Аустријски извештаји помињу окупљање српских одреда у једном селу поред Мораве у близини Свилајнца.³⁴ Око 8 000 људи српске пешадије и по 100 коњаника из сваке нахије, 6/18. јуна је отишло преко Мораве у сусрет Турцима.³⁵ Првобитно је планирано да са Карађорђем према јужним границама пође војска, коју је требало да чине: део војске Антонија Пљакића, Лазара Мутапа и војници из Крагујевачке, Смедеревске и Левачке нахије, а да се војници из Пожаревачке, Смедеревске и Грочанске нахије упуте према Русима.³⁶ Нешто касније, из Београда су послата 4 топа за утврђење на Морави код Ћуприје, пошто су Турци држали јаке положаје на Морави.³⁷ Карађорђе је лично из Београда 20. јуна/2. јула отишао војсци на Морави.³⁸

Руси су у току јуна прешли Дунав са укупно 4 500 војника. Карађорђе је писмом одмах упознао руског команданта о концентрацији војске и утврђивању Ћуприје и Делиграда. Исто време је предложио да се састану у Бањи.³⁹ Према Русима је послато око 3 000 војника. Војску су чинили војници из Ћупријске нахије, које је водио Милосав Здравковић, затим из Лесковачке, Смедеревске и Грочанске нахије.⁴⁰

Поново је Карађорђе тражио од Руса да пошаљу још војника у Србију, када је крајем јула из Ниша према Делиграду кренула турска војска у јачини од 36 000 војника, под командом Хуршид - паше. Турци су

---

³³ Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 554, стр. 323.

³⁴ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, бр. 210, стр. 218.

³⁵ Алекса Ивић, књ. 7-8, бр. 222, стр. 230.

³⁶ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, стр. 730-731. У писму Антонију Пљакићу од 28. маја (9. јуна), Карађорђе истиче да према Нишу треба да пође око половине јуна, са крагујевачком војском и војском Лазара Мутапа, јер у Левчу више нема војника за мобилизацију.

??Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 482, стр. 735. У другом писму од 31. маја (12. јуна) обавештава А. Пљакића да ће за који дан кренути ка Ћуприји.

??Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 488, стр. 739. Изгледа да Карађорђе није пошао са војском за Ћуприју, јер у одговору Петру Добрњцу на његов извештај о спајању са руском војском и предлогу да се утврде Делиград и Ћуприја, наводи само да је у првој половини јуна послао војску у Ћуприју.

³⁷ Славко Гавриловић, *Грађа бечких архива о Првом српском устанку*, књ. I, (1804-1810), Београд 1985, стр. 620.

³⁸ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII-VIII, свеска 1, бр. 226, стр. ???

³⁹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 492, стр. 742.

⁴⁰ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, бр. 477, стр. 730.

намеравали да један део војника оставе код Делиграда, да би га држали у опсади, а са већим делом војске да уђу у унутрашњост земље. Поред ослабљене војске на границама, отпор Турцима могла је да пружи још и српска резерва од око 1 000 људи, која се налазила у Ћуприји. У Темнићу мале посаде од 50 до 100 војника су имали шанчеви код Јасике и Варварина.⁴¹

Иако није имао довољно војске на јужној граници, Карађорђе је морао у првој половини августа да се сукоби са Турцима у источној Србији. Са делом војске из Делиграда и са ћупријских положаја, успео је да освоји шанчеве у Подгорцу и Сумраковцу. У Прахову је требало да се састане са Русима.⁴² Тада је на Делиграду било свега око 500 српских војника. Тих дана је у Делиград пристигло још око 600 људи из Београда. Ипак, приближавање велике турске војске изазвало је страх код Срба. Много је било дезертирања. Одбегли војници су хватани и враћани, а неки су убијани или кажњавани пред осталим војницима.⁴³ Код Делиграда је дошло до сукоба са Турцима 13/25. августа. Српски губици били су незнатни, а погинуло је око 200 турских војника. После овог сукоба, део турске војске се улогорио код Делиграда, а део је кренуо према Крушевцу.⁴⁴ По добијању обавештења о покрету турске војске из Ниша, Карађорђе се са половином војске вратио у Ћуприју, док је у Сумраковцу оставио Илију Стошића са неколико црногорских кнезова и у Пољани војводу Илију Барјактаревића, са делом параћинске војске и тамошњим житељима, које су устаници наоружали.⁴⁵

Другу руску јединицу, под командом грофа Орурка, која је прешла Дунав, дочекали су члан Совјета Павле Поповић и Хајдук Вељко. Требало је да је доведу до Ћуприје или до Делиграда, где се буде налазио Карађорђе.⁴⁶ Јединица грофа Орурка прешла је 16. августа преко Дунава.

---

⁴¹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 512, стр. 774.

⁴² Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 543, стр. 318.

⁴³ Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 545, стр. 319.

⁴⁴ В. Б. Савић, *Карађорђе...* књ. 2. бр. 500, стр. 786.

⁴⁵ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 517, стр. 781-782.

??Бранко Перуничкић, *Град Светозарево 1806-1915*, стр. 34. Према сећању војводе Милосава Здравковића, српску војску у источну Србију водио је Младен Миловановић. У тој војсци било је и Ресавца, које је он водио. Ова војска је заједно са руском војском учествовала у ослобађању Гургуловца и Бање. Сви рањеници лечили су се у Ћуприји. После излечења руски војници су отишли за Русију.

⁴⁶ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 180. Извештај ротмистра Волинског уланског пука Еринга Цукату од 13. августа 1810: ...стигао сам још 13. овог месеца у шанац близу Ћуприје, у којем се налази стан Црног Ђорђа, али не

Због планинског терена, код Бање је руско - српска војска дошла тек 21. августа. Одмах је турска посада позвана на предају. Пошто су Турци одбили предају, напад на Бању започео је 22. августа у 7 часова ујутру. Три пута су заједничке снаге јуришале на турске положаје. Захваљујући Ладешком пуку потпуковника Савоја и доброј артиљериској ватри поручника Маслова, Турци су се повукли на свој главни положај. Међутим, после четворочасовне борбе су се предали. Код Бање је погинуло до 800 Турака, а њих 90 је заробљено.

Заробљеници су пропуштени да оду из Бање. Од Руса је погинуло око 120, а рањено око 150 људи. Срби су имали нешто више од 30 убијених и рањених људи. У Бањи је остао Хајдук Вељко са око 300 устаника, док је гроф Орурк продужио према Делиграду, где је стигао 23. августа/4. септембра.⁴⁷

На Делиграду га је дочекао Карађорђе. Хуршид - паша је са главноном своје војске кренуо 22. јула/2. августа из Ниша. Са Хуршид - пашом, војску су водили Малић - паша пећански и призренски Ђеџаја - паша. Хуршид - паша је настојао да не понови грешку из претходне 1809. године, када је споро наступао кроз Србију, иако је устаничка војска била у великој кризи. Овог пута оставио је око 6 000 војника код Делиграда да би га држао под опсадом, а са осталом војском заобишао положаје на Делиграду. Намеравао је да пређе на леву обалу Мораве, одакле су водили путеви за Крагујевац преко Левча и Београд преко Јагодине.⁴⁸

Овај турски продр довео је до измене плана одбране Делиграда и одбране централне Србије. Руска војска и око 4 500 устаника са Делиграда кренули су према Јасики, коју је бранио мањи српски одред. За команданта на Делиграду Карађорђе је поставио Илију Барјактаревића.⁴⁹ У свом походу

затекавши га, био сам принуђен да чекам на његов повратак, јер је он пошао у експедицију са 3 хиљаде коњаника и пешака на Црнуречицу, повевши са собом и козаке, који су се овде налазили, као и пук г. Никича. По тврђењу овдашњих вођа, они су га нестрпљиво исчекивали, јер су Турци, који су се налазили у тврђави Ниш, изашли из ње и приближили се Делиграду на растојању од Ђупријског шанца од 8 часова и оставивши малу посаду у селу Алексинцу, са главним приступили Делиграду. Бегунци из тамошњих српских села јављају да турска армија из тамошњих српских села јављају да турска армија броји 40 хиљада људи...али ја не верујући речима сељака, послао сам поузданог Србина да извиди, који је, фативши се, изјавио да их може бити 10 до 12 хиљада, а 9 топова, а да војску воде Ахмед Рушид - паша и Исмаил - бег...

⁴⁷ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 183-185.

⁴⁸ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 181. Према извештају грофа Орурка, Турци су испред Делиграда оставили око 3 000 војника, а са 15 000 људи отишли према унутрашњости Пашалука.

⁴⁹ Бранко Перуничкић, н.д., *Казивање Милосава Здравковића*, стр. 35.

Турци су брзо освојили целу Крушевачку нахију. Разорен је шанац код Јасике и убијено око 200 српских војника. Међу погинулима био је и Коста (Константин), син капетана јасичког Ђорђа Симића. Попаљено је око 40 села у Крушевачкој нахији и у Темнићу.⁵⁰

Овај продор натерао је велики број људи из Крушевачке нахије да избегне у Јагодинску нахију, где је такође било случајева бежања дубље у унутрашњост Србије.⁵¹ Страх од турске одмазде довео је до панике код становништва Јагодинске нахије, нарочито код Левчана, који су напуштали положаје ради збрињавања својих породица. Страх од Турака био је присутан и код војника на Делиграду. Велике напоре морао је да уложи Карађорђе у спречавању војника да дезертирају.⁵² Француски извештаји говоре о побуну исцрпљеног народа због нових мобилизација и пореза. Велики број српских војних бегунаца кажњен је смрћу.⁵³

Руска војска и око 4 500 устаника са Делиграда, кренули су према Јасики 24. августа /5. септембра. Са осталим устаничким јединицама, које су се већ налазиле у Темнићу, укупно је код Јасике било око 10 000 војника.⁵⁴ Руска војска бројала је око 3 000 људи, а чинили су је: Ладоски пук, батаљон улана Волинског пука, пук Козака, две батерије Донске артиљерије и 300 српских добровољаца из Влашке.⁵⁵ Око 600 мобилисаних војника из Београда послато је у Делиград да замени војску, која је отишла ка Варварину.⁵⁶

---

⁵⁰ Вук Стефановић - Караџић, *Мањи списи о новијој српској историји*, Београд, 1969, стр. 269.

⁵¹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, стр. 794.

⁵² Лазар Арсенијевић - Баталака, *Историја српског устанка*, књ. II, стр. 799.

⁵³ Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 542, 545, стр. 318-319.

⁵⁴ Гојко Десница, *Великани Србије у XVIII и XIX веку*, Београд 1979. Причање протојереја Стојана ...Први је дошао Ајд. Вељко са 150 коњаника и ставио се на...моравску аду, после Станоје Главаш с 1 200 пешака и коњ; па Младен с многом војском и топовима; па Пљако с приличном војском и с топовима; па Милан и Милош с прилично војске; па Милоје кнез левачки с 3 000 војске; па Јефта кнез Јагодински с 3 000 војске; па Илија Барјактаревић, кнез параћински, дође из Делиграда; па кнез Ражањ. И Алекс. Милић, баба Стојана Милићевића с 1 000 војске...и између друеи најзад дође К. Ђорђе с великом војском па оде јер га Срби из политике склонише да иде и преда франковну командугрофу Орурку који је имао око 700 Руса, са 6 – 7 топова...

⁵⁵ *Первое сербско восстание...* књ. II, стр. 181-183;

Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. 2, стр. 794.

Славко Гавриловић, *Грађа бечких архива о Првом српском устанку*, књ. I, (1804-1810), Београд 1985, бр. 554, стр. 623. Аустријски извештаји наводе да је код Јасике било 2 до 3 хиљаде Срба и да се ту налазио и Карађорђе.

⁵⁶ Драгослав Јанковић, *Француска штампа...* бр. 550, стр. 321.

Руско - српска војска стигла је код Јасике у ноћи између 25. и 26. августа / 6 – 7. септембра. Истог дана гроф Орурк је са Карађорђем извршио извиђање положаја за битку, као и позиције непријатељске војске. Пошто је сматрао да за турску војску није било погодно да врши нападе из правца Варварина, гроф Орурк је предложио да се очисти терен испред утврђења у Јасики у правцу према Крушевцу. Удружене снаге код Јасике биле су распоређене у неколико шанчева. Код Јасичке цркве у једном мањем затвореном шанцу били су заједно Срби и Руси, са својим командантима Карађорђем и Орурком. На брду око шанца, такође су се налазили измешани српски и руски војници. У потоку Оџинцу налазила се сакривена руска коњица. Имала је и три топа. У шанцу на брду Јагодњаку налазили су се само Срби.⁵⁷ Осим у претходном шанцу, Срби су се налазили и у шанцу на падини брда Нерезине, код ушћа Шгупељског потока у Западну Мораву. На овај шанец Турци нису нападали.⁵⁸ Испред положаја налазила се претходница сачињена од српских јединица, под командом устаничких старешина и ескадрона српских козака.⁵⁹

Турска војска у јачини од око 15 000 војника, у напад је пошла из правца Крушевца, у ширини од Гарског брда па до Јагодњака. Први напад извршен је 26. августа / 7. септембра на истурену српску претходницу и на ескадрон српских Козака. Два пута су Турци одбијани, али после дрласка појачања успели су да потисну браниоце, који су се повукли према десном крилу. То повлачење преко Ерских ливада условило је повлачење војске и са Јагодњака. Сматрајући да је већ остварен успех, турска војска је прешла Мораву и напала на главнину заједничких снага под командом Карађорђа, која се налазила у шанцу код Јасичке цркве. Српска војска је имала два топа, а од руских јединица ту се налазио ескадрон Волинског пука са једним топом Донске полске артиљерије. Турци су у напад кренули распоређени у стрелце и појачани коњицом. Захваћени прецизном пушчаном и артиљеријском ватром из шанца, а и осталих јединица, истовремено нападнути коњицом, брзо су се дали у панично повлачење преко Мораве. У међувремену, гроф Орурк је прегруписао заједничке снаге. Десно крило ставио је под команду мајора Војводског из Волинског пука, а лево потпуковника Савојина из Ладошког пука. Повлачећи се од центра, разбијени Турци су се припојили војсци Малик - паше и кренули са њим на десно крило руско - српске војске. И овог пута, захваћени картечном ватром

---

⁵⁷ *Первое сербско восстание...* књ. II, стр. 181-183. Рапорт командира одреда руске војске Орурка о одбијању турских напада код Јасике 27. августа 1810.

⁵⁸ Јован Мишковић, *Бој и положај код Јасике*, ГСУД, књ. XLVIII, стр. 163.

⁵⁹ *Первое сербско восстание...* књ. II, стр. 181.

руских топова и јаком пушчаном ватром, као и нападом коњице, Турци су се поново повукли преко Мораве.

После прикупљања растурене војске, уз помоћ резервних снага, Турци су поново извршили јуриш, овог пута на лево крило. Напад је водио Исмаил-бег. Приликом преласка преко Мораве, Турке је напао козачки пук под командом мајора Исајева и део српске коњице. Иако је напад био успешан, Турци су, и поред губитака, наставили напад на положаје Ладоског пука. Пуштени су да приђу близу положајима, па је на њих отворена картечна топовска ватра. Потпуковник Савојина искористио је пометњу непријатеља и заузео је узвишење на левом крилу са два ескадрона Волинског пука и две батерије Донске пољске артиљерије. Поново је јака пушчана и топовска ватра успела да поколеба Турке, а јуриш два ескадрона Волинског пука поново их је приморао на повлачење. Удружене снаге гониле су непријатеља само до Мораве, не желећи да због преласка реке, уских путева и шуме, пренесу борбе на другу обалу. Осим тога, утврђени турски логор је требало нападати бројним снагама, са којима Срби и Руси нису располагали.⁶⁰

Део турске војске, у току битке, извршио је продор уз Мораву, до Хрчаних ливада. Попалили су и опљачкали села Кукљин и Белу Воду, а око 200 људи повели као робље.⁶¹ При повратку, ову турску војску напао је око сто Срба, под вођством Стреље из Јасике. Срби су успели да растерају Турке и да ослободе сво робље. У овом окршају погинуо је сестрић грофа Орурка и још један руски војник. Сахрањени су на Јасичком гробљу.⁶²

У борбама код Јасике погинуло је, према проценама, око 700 турских војника. Од Руса, убијен је један улан, теже рањено 11, а лакше 6; из козачког пука убијен је један официр и 14 Козака и теже рањено 12; код Срба, убијен је капетан Симеон Никонић и осам устаника. Рањено је десет устаника, а међу њима и Хајдук Вељко, Димитрије Парезан, Мијајло Турковић и Христа Измалковић. У боју су се нарочито истакли Хајдук

---

⁶⁰ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 181-182.

⁶¹ Славко Гавриловић, *Грађа бечких архива о Првом српском устанку*, књ. I, бр. 554, стр. 622. У аустријском извештају наводи се да је у робље поведено 200 мушкараца и жена.

⁶² Радослав Перовић, *О Првом српском устанку (необјављена грађа)*, Београд 1954, стр. 136-137, Миладин Милићевић, *Бој код Јасике и Варварина 1810*. Према другим подацима, сестрић грофа Орурка погинуо је сутрадан у сукобу са другом групом турских војника, који су такође вршили пљачке по селима у Темнићу.

Вељко и свештеник Анастасије, који је преносио наредбе грофа Орурка српској војсци.⁶³

Пошто положаји код Јасике нису могли да омогуће пуно дејство артиљерије и коњице, гроф Орурк је тражио од Карађорђа да предложи други положај за одбрану леве обале Мораве. Удружена српско - руска војска напустила је положаје код Јасике, и у Варваринском пољу организовала нову одбрану. Нови положаји су одговарали стратегији удружене војске, јер су спречавали опкољавање, а ширина поља је омогућавала боље дејство артиљерије и коњице. На Варваринском пољу постојали су неки шанчеви још из 1807. године, када су изграђени по Карађорђевом наређењу. Неки су изграђени по доласку српско - руске војске. По наређењу грофа Орурка, тада је направљен један од шанчева, и то онај уз саму обалу Мораве, у који је могло да стане око 1 000 људи са 8 топова, а остали су вероватно само проширивани и прилагођавани за прихват војске. Положај код Варварина био је врло важан за одбрану централне Србије, по некима исте важности као и Делиград за источну Србију. И за Варваринске и за Делиградске положаје, Ћуприја је била последња одбрана.⁶⁴

Најважнији део утврђења, велики шанац, источном страном био је окренут према Морави. На западној страни налазила су се два бастиона са топовима, која су била окренута према пољу тачно у правцу напада, и омогућавала су унакрсну ватру. Шанац је направљен у облику неправилног петогла. Иза првог бастиона био је смештен барутни магацин. Димензије великог шанца су износиле: чеона страна око 300 метара, ширина јужне стране око 50 метара, северне око 170 метара и стране према Морави око 300 метара на северној, западној и јужној страни налазили су се ровови са грудобраном, који су примали 10 - 15 војника. Ров је био дубок око једног метра, а грудобран до два метра. Бедем је био дебљине такође око једног метра. Грудобрани, где су били смештени топови, били су обложени даскама и споља и изнутра. На унутрашњој страни налазиле су се и корпе са отворима. Око целог утврђења, на удаљености до 50 метара од шанца, направљене су курјачке рупе и пободено оштро коље.

---

⁶³ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 183.

Јован Мишковић, *Бој и положај код Јасике*, стр. 163-164. Број погинулих Турака био је око 700, а укупне жртве Руса и Срба су 15 погинулих и 35 рањених војника.

⁶⁴ Јован Мишковић, *Положаји битка на Варварину 1810. год.* стр. 165-166.

Положај српске и руске војске код Варвари на

Следећи шанац наклањао се на јужну страну главног шанца. Чеона страна била је окренута према Морави и била је дугачка око 200 метара, а цео обим нешто мањи од 300 метара. Друге две стране, са јужном страном главног шанца, омогућавале су образовање унакрсне ватре пред чеоном страном главног утврђења.

Лево од овог шанца, и мало одвојен од њега, налазио се још један мањи шанац, чије су две стране биле окренуте Морави. Из овог шанца контролисан је и прелаз преко Мораве. Дужина ватрене линије овог шанца

износила је око 150 метара. На леву страну овог шанца наслањао се још један шанац, са ватреном линијом од око 200 метара. Предња страна утврђења са јужном страном главног шанца образовала је унакрсну ватру испред средњих шанчева. Овај шанац је био најважнији после великог шанца. Испред њега, у правцу прелаза на Морави, налазио се Хајдук Вељко са својом коњицом.⁶⁵ Западна и Велика Морава чиниле су велику препреку за организован напад турске војске, јер је висина обале износила око 2 метра, са великим нагибом. За сваки случај, у густим врбацама на обали направљене су засеке.

Срби су запосели сва утврђења. Имали су 4 - 6 топова. Руски војници су заузели положаје у јарузи Коњуар, на више од једног километра северо-западно од утврђења. Испред положаја били су истурени Ладоски пук и део српске пешадије, а на крилима коњица. Испред ових јединица налазила се претходница са стрелцима.⁶⁶ Остала пешадија била је смештена у два рова са топовима, а између ровова налазила се руска коњица. У руским рововима било је и Срба. Главну команду над удруженом војском од доласка код Јасике имао је гроф Орурк. Због бројности Турака, Карађорђе је на молбу руског команданта отишао у околне нахије, пре свега у Левач и Темнић, да прикупља још војника. Поново се Карађорђе 1/13. септембра из Варварина, преко Петра Добрњца, обратио Русима за помоћ, јер је намеравао да због опасности од босанских Турака, део војске са Варварина пошаље према Дрини, мада, по њему, удружена српско - руска војска није била довољно јака да се успешно супротстави Хуршид - паши. На Дрину је касније послат Сима Марковић.⁶⁷

Поред недовољног броја војника, тешкоће у снабдевању храном такође су представљале велики проблем. После двонедељног снабдевања удружене војске храном из Левча и Ресаве, исцрпено је становништво ових области. Због тога је разрезан порез на све нахије у прикупљању говеда, зоби и брашна за руску војску.⁶⁸ Карађорђе је наложио 2/16. септембра Антонију Пљакићу да у својој нахији, поред редовне количине која је одређена за Пожешку нахију, прикупи што више јечма и жита и да то шаље

---

⁶⁵ Исто, стр. 165-167.

⁶⁶ *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 188-189.

⁶⁷ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 525, стр. 792. У писму Јакову Ненадовићу 15/27. септембра, Карађорђе наводи да су Турци два пута разбијени, и да ће после коначне победе над Турцима, Симу Марковића вратити на Дринске положаје.

⁶⁸ СКА, *Споменик, XVII*, Београд 1892, стр. 4.

у Ћуприју и Параћин. Такође је наложено да трговци узимају на вересију стоку за клање и да је шаљу на Мораву.⁶⁹

Од српских команданата, на положајима код Варварина били су: Младен Миловановић, Милан Обреновић, Хајдук Вељко,⁷⁰ Станоје Главаш, Јован Курсула. Од локалних команданата, на положајима око Варварина налазили су се: кнез Јевта и његови барјакгари Милета Радојковић и Стеван Кара из Варварина, Стеван Јаковљевић, Милосав Здравковић - Ресавца, барјактар Кутула са параћинском коњицом и са ресавском пешадијом капетан Станко Ћосић из Стењевца и Рајко Обрадовић Орватски из Свилајнца. Карађорђе се код Варварина налазио до 9. септембра, а 10. септембра у време другог напада налазио се у логору код Прахова.⁷¹

Турци су прешли Мораву 5/17. септембра, претходно спаливши свој ранији логор. У напад су кренули из свог новог логора код села Маскара 6/18. септембра. Извршили су опкољавање положаја бранилаца од Западне Мораве, па преко Беле Цркве до Велике Мораве, тако да је за одступање остао само прелаз преко Мораве. Први на удару били су Руси. Они су своју војску маскирали, и тек су отворили ватру када су Турци пришли довољно близу. После жестоких турских напада, руска претходница је почела да се повлачи према пешадији, наводећи турску војску на картечне плотуне из топова. После изненадне и прецизне пушчане и топовске ватре из свих шанчева, турска војска је натерана на повлачење. Много Турака је пало у овом првом јуришу. Због бројности турске коњице, руска коњица се није упустила у борбу.⁷²

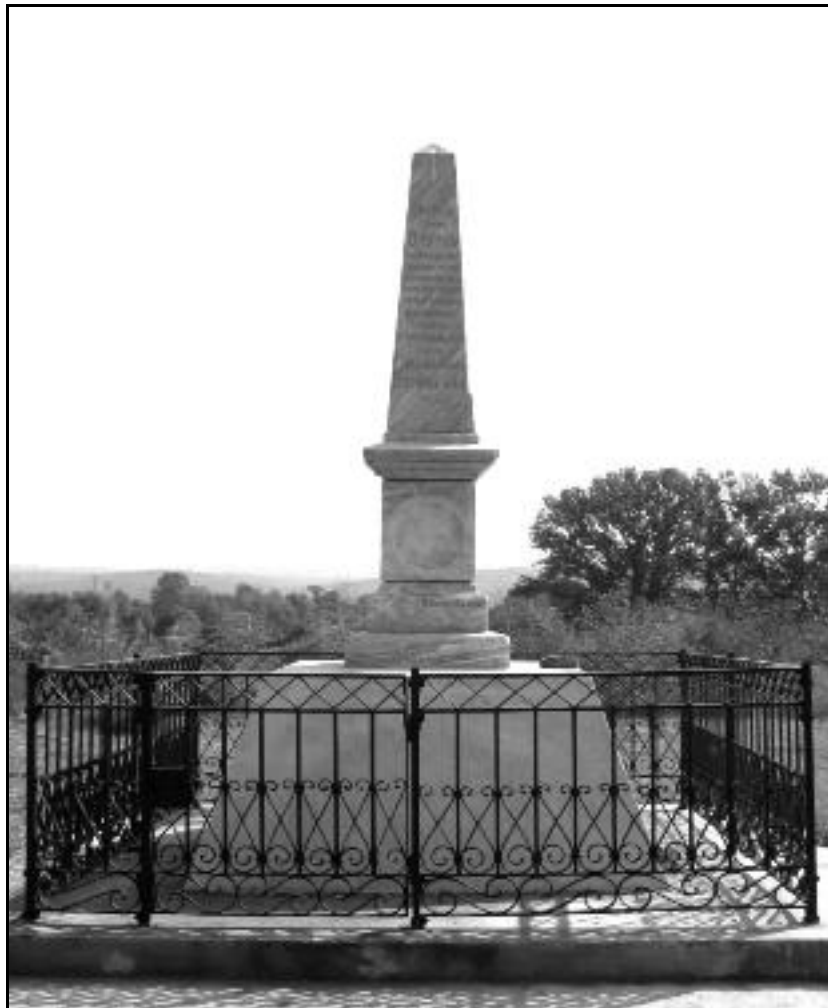
---

⁶⁹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 526, стр. 793.

⁷⁰ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 543, стр. 815. Хајдук Вељко је са руском војском стигао у Делиград 30. јуна. Пошто је 29. јуна Турцима код Бање стигла помоћ од око 4 000 војника из Ниша, он се сутрадан вратио, и истог дана 30. јуна учествовао у борбама. У борби је рањен, и до опоравка њега је заменио његов брат. До половине августа налазио се са српском војском, а од половине августа, на молбу самог Цуката, код Руса. Дошао је са војском грофа Оурка пред битку код Јасике и Варварина.

⁷¹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 543, стр. 815.

⁷² *Первое сербское восстание...* књ. II, стр. 188-189.

*Споменик погинулим руским војницима
код Јасике и Варварина*

Ујединивши се са резервом, Турци су још жешће кренули у напад. Турска пешадија је уз подршку шест топова извршила напад на центар, а коњица на оба крила удружених снага. Снажна пушчана и артиљеријска паљба била је отворена са обе стране. Нарочито је добро дејствовао турски топ код Маскара. Њега је успела да онеспособи српска артиљерија, која је дејствовала из полубастиона. Битка је трајала више од осам часова. Пошто

нису успели да потисну снаге са центра, Турци су окренули напад на лево крило, где су се налазили делови Ладарског стрељачког пука, српске пешадије, Козака и српске коњице. Пошто су и у овом нападу Турци били одбијени, гроф Орурк је искористио забуну код непријатеља и лично је предводио контранапад. Јуриш је био муњевит, и турска војска се у потпуном нeredу повукла. Поједине турске јединице повукле су се преко Бошњана и Шанца према Јасики, Крушевцу и Сталаћу. Неке су биле гоњене све до Ражња.

У боју је погинуло око 1 000 Турака. Руса је погинуло 14, а рањено 60 војника. Срби су имали 15 погинулих и 49 рањених људи. Од устаника су се истакли, пре свих, Хајдук Вељко, који је, иако рањен код Јасике, учествовао и у борбама код Варварина, где је поново задобио ране. Осим њега истакли су се Младен Миловановић и Михајло Филиповић – Грујовић, секретар Совјета.⁷³

Турци су припремали још један напад на положаје удружених снага. У помоћ им је 9/21. септембра пристигло још око 3 000 војника. Пред напад је и Србима дошло око 500 бораца са муницијом, које је Карађорђе сакупио по Темнићу.⁷⁴ У напад су Турци кренули 10/22. септембра, са више од 15 000 војника. Када су се приближили шанчевима, отворили су топовску ватру из свих девет топова. Орурк није желео да прихвати борбу ван утврђења, па је коњицу поставио иза шанчева у шуми, а из шанчева је отворио топовску ватру на Турке. Снажна међусобна топовска ватра трајала је три сата. Када су Турци схватили да удружена војска не жели да изађе из шанчева, покушали су да опколе њено десно крило. Пошто је то примећено, Орурк је послао српску коњицу под командом Станоја Главаша да заузме утврђења на десном крилу и да контролише кретање непријатеља. У случају јачег напада, требало је да се устаници повуку према топовским батеријама, и у погодном тренутку да се склопе у страну, како би омогућили слободно дејство топова. Чим су Турци приметили српску коњицу да излази из

---

⁷³ Јован Мишковић, *Положај и битка на Варварину 1810*, стр. 172. Ј. Мишковић наводи да су у овом сукобу погинула петорица српских војника и један Рус. Међу погинулима био је и Јован - Сава, кнез Суводолски. Губици Турака су били много већи. Заробљено је 7 турских застав.

Первое сербское восстание... књ. II, стр. 188-189. Извештај А. П. Заса Н. М. Каменском о поразу Турака од стране руско - српског одреда под командом И. К. Орурка у бици код утврђења Варварин 6. септембра 1810. г.

⁷⁴ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, стр. 798. Карађорђе се до 9 (21. септембра) налазио на положајима код Варварина, док се на сам дан напада 10 (22. септембра) налазио у логору у близини Прахова.

утврђења, одмах су је напали. Према договору, Срби су почели да одступају и добрим маневром довели су турске јединице испред топовских батерија.

Снажна пушчана и топовска ватра, поново је натерала турске јединице на повлачење.

Чим је Хуршид - паша видео своје јединице у одступању, реорганизовао их је и уз помоћ коњице поново је кренуо у јуриш. Напад је био усмерен према српској коњици. Тада су Србима у помоћ пристигла четири ескадрона Волинског уланског пука. У заједничком жестоком јуришу, руско-српска коњица разбила је непријатеља. После овог пораза, Турци су се повукли у свој логор. У овом боју погинула су 24 Руса, рањено је 43. Срба је погинуло 3, а рањено 10.⁷⁵ По завршетку битке, у Варварин је стигао Карађорђе са око 4.500 новоприкупљених војника, углавном из Јагодинске нахије.⁷⁶

Гроф Орурк је очекивао још један напад турске војске, али се Хуршид - паша, по наређењу везира, повукао према Нишу, због страха да га устаници не нападну с леђа. Из Ниша је продужио према Дунаву у сусрет руској војсци.⁷⁷ После два дана Руси су се вратили преко Дунава, а Карађорђе, пошто је оставио нешто војске код Варварина, кренуо је према Делиграду да разбије турску опсаду, која се у међувремену повукла.⁷⁸

По наређењу генерала Заса, у Делиград је 10/22. септембра послат Српски коњички пук Петра Николаевича Никича.⁷⁹ Пук је имао успешан окршај са турском војском. Том приликом заробљено је много хране, јечма и више од 80 000 хиљада бојевих патрона.⁸⁰

---

⁷⁵ *Первое сербское восстание...* стр. 191.

Константин Ненадовић, н.д., стр. 244. У боју на Варварину пало је око 1.000 Турака. Срба је погинуло 70 пешака и 10 коњаника, а Руса 7 пешака и 12 Козака.

⁷⁶ Лазар Арсенијевић-Баталака, *Историја српског устанка*, књ. 2, стр. 804.

⁷⁷ Анта Протић, *Казивања о српском устанку 1804*, стр. 302. Анта Протић наводи другачије разлоге повлачења турске војске: *...И још Граф Орурк писао писма за помоћ и већ била послата писма. Наш човек није за Турке знао, удари и Турци га увате са писмом. Њега погубе, а писмо предаду везиру, где га попа Мита и прочита, да везир и још изјави изда заповест да се бега. Јер, вели ова војска што иде, она ће нас да затече. И не смеде да се врати откуд је дошао већ удари од Крушевца преко Јастрбца и сиђе у Прокупље. Из Прокупља преко Лесковца у Ниш.*

⁷⁸ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 435, стр. 802.

⁷⁹ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 440, стр. 816.

⁸⁰ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 602, стр. 896. У једном допису стоји да је војска генерал - мајора Орурка, коју су чинили 3 батаљона Олинецког пука и 2 пука Козака, отишла 28. септембра (10. октобра) према Делиграду.

За показану храброст у боју код Варварина, ресавска пешадија је добила барјак, а параћинска коњица је одликована златном колајном

Споменик Јовану Курсули

Велику храброст у борби показали су Јован Курсула и Хајдук Вељко, као и Петар Николаевич Никич, командант Српског козачког пука.⁸¹

После победе, српска војска код Варварина је организована у мање војне јединице, које су послате на друге фронтове.⁸² Највише војске послато је према Дрини. Карађорђе се такође налазио са помоћним трупaма на Дрини. Почетком октобра кренуо је из Тополе према Јагодини и Крушевцу на позив ађутанта генерала Заса, који се налазио код Варварина са писмима главнокомандујућег Багратиона. Карађорђе је веровао да се поруке руског команданта односе на закључење мира са Турцима.⁸³ Према аустријским изворима, око 400 руских Козака и даље је било код Варварина.⁸⁴ Генерал Зас је 28. септембра /10. октобра послао поново одред грофа Орурка према Делиграду. Одред се састојао од три батаљона Олинецког пука и два пука Козака. Зас је намеравао да и сам крене према Делиграду са главнином војске.⁸⁵ После Варварина, Карађорђе се крајем октобра налазио у Лозници, одакле је наложио Петру Добрицу да са Хајдук Вељком и Мишом Станковићем поправља путеве и мостове од Ћуприје према Неготину.⁸⁶

---

⁸¹ Радослав Перовић, *О Првом српском устанку (необјављена грађа)*, стр. 44 - 45. У борбама код Варварина истакао се и Мирко Апостоловић, бећар, који је био рањен и код Параћина 1805. године.

⁸² Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII - VIII, свеска 2, стр. 484.

⁸³ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр 435, стр. 802.

⁸⁴ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...* књ. VII - VIII, свеска 2, стр. 585.

⁸⁵ В. Б. Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 537, стр. 806.

⁸⁶ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. II, бр. 543, стр. 815.

Закључак

Са огромним тешкоћама вршене су војне припреме за сукобе у 1810. години. Овога пута већа се пажња обраћала на одбрану земље. Поред Делиграда, више шанчева је играђено или обновљено на целој територији тадашње Србије. Успречавању продора Турака са југа, тада су и положаји код Јасике и Варварина били уређени за одбрану. То је требало да спречи продор главних турских снага долином Мораве и Цариградским друмом. Заједничком борбом руске и устаничке војске у источној Србији, а пре свега код Јасике и Варварина, остварене су значајне победе, које су биле одлучујуће у одбрани земље.

CONCLUSION

Military preparations for combat in 1810 were made with great difficulties. This time they more attention to the defence of the country. Apart from Deligrad, more trenches were built or renewed on the whole territory of former Serbia. In preventing the break of Turks from the South, positions near Varvarin and Jasika were arranged for defence. That supposed to prevent the break of the main Turkish forces at Morava and Carigrad road. With mutual effort of Russian and rebel army in East Serbia, especially near Jasika and Varvarin, significant victories, decisive in the defence of the country, were accomplished.

Мр Добривоје Јовановић
Исторички архив Јагодина

**Број кафана и дућана у селима
Јагодинског округа
1852. године**

Начелничеству Округа Јагодинског

*Попечитељству внутрени Дела потребно је имати Списак свију у
отчету нашем постојећих Селских друмских Меана, а тако исто и Селски
дућана у којима се Еспапи разни продају, и они, у којима се разни занати
упражњавају. Зато и налаже предпоменутом Началничеству, да оно себи
подређеним Среским Старешинама налог изда, по коме ће му они овде под
прикљученом образцу Списак свију Меана и дућана Селски и друмски у
свом подвдомственију наодећи се сочинити и поднети. По истим
Списковима Началничество ће дужно бити један Главни Списак сходно
истоме образцу сочинити и Попечитељству овоме колико је пре можно
припослати.*

16. Фебруара 1852.
У Београду

*Попечитељ внутр. Дела
Полковник Кавалер
И. Гарашанин*

СПИС АК

Постојећих Меана у Срезу Темнићком Окружја Јагодинског

Име и презиме Притјажатеља	У ком месту	меане		дућани		У којој годи ни пост оје	Приме чаније
		селске	друмске	еслапске	занатске		
Мина Љубисављевић	Јовац	-	1	-	-	1830.	
Павле Поповић	Јовац	-	1	-	-	1835.	
Таса Јоцић	Јовац	-	1	-	-	1832.	
Павле Поповић	Јовац	-	1	-	-	1839.	
Коца Станојевић	Јовац	-	1	-	-	1840.	
Мило ван Томић	Трешњевица	-	1	-	-	1840.	
Радомир Радовановић	Рашевица	-	1	-	-	1828.	
Ђорђе Станковић	Рашевица	-	1	-	-	1830.	
Лаза Николић	Рашевица	-	1	-	-	1829.	
Никола Црногорац	Обреж	-	1	-	-	1837.	
Милоје Станисављевић	Обеж	-	1	-	-	1841.	
Манојло Станковић	Обреж	1	-	-	-	1830.	
Станисав Станковић	Обреж	1	-	-	-	1830.	
Лаза Перић	Обреж	-	-	-	1	1846.	

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

Сава Чача	Катун	1	-	-	-	1826.	
Анта Манојловић	Катун	1	-	-	-	1842.	
Цека Петровић	Катун	1	-	-	-	1839.	
Цека Поповић	Јасика	1	-	-	-	1842.	варош ица
Стојадин Милошевић	Јасика	1	-	-	-	1832.	варош ица
Стеван Муса	Јасика	1	-	-	-	1839.	варош ица
Сима Ерић	Јасика	1	-	-	-	1826.	варош ица
Тодор Драгићевић	Јасика	1	-	-	1	1840.	варош ица
Живадин Петковић	Јасика	1	-	-	-	1841.	варош ица
Петроније Вељковић	Јасика	1	-	-	-	1826.	варош ица
Миладин Радаковић	Јасика	-	1	-	-	1826.	варош ица
Никола Симић	Кукљин	-	1	-	-	1840.	
Филип Ђорђевић	Беле воде	-	1	-	-	1812.	
Милета Минић	Беле воде	-	1	-	-	1832.	
Васа Стевановић	Коњуси	-	1	-	-	1820.	
Станисав Миунчић	Коњуси	1	-	-	-	1840.	
Петар Марић	Коњуси	-	-	-	1	1840.	
Јанићије Симић	Љубава	1	-	-	-	1841.	
Петко Стојановић	Маскаре	1	-	-	-	1830.	
Жика Марковић	Бачина	1	-	-	-	1831.	
Петар	Бачина	1	-	-	-	1831.	

Живковић							
Ђека Савић	Бачина	1	-	-	-	1836.	
Мата Савић	Бачина	-	-	-	-	1839.	
Милета Ристић	Бачина	-	-	-	1	1849.	
Црква Варваринска	Варварин	1	-	-	-	1839.	
Никола Јовановић	Варварин	-	-	-	1	1841.	
Анта Радојковић	Јагодина	1	-	-	-	1837.	
Настас Радосављевић	Мијатовац	1	-	-	-	1840.	
Станоје Мајурац	Мајур	-	1	-	-	1840.	
Никола Ристић	Копривница	-	1	-	1	1820.	
Бранко Нетковић	Копривница	-	1	-	-	1819.	
Вуча Вивић	Копривница	-	1	-	-	1820.	
Стојан Велић	Копривница	-	-	-	1	1830.	
Стаменко Величковић	Копривница	-	1	-	-	1836.	
Вељко Стојановић	Копривница	-	-	-	1	1842.	
Милоје Јеремић	Копривница	-	-	-	1	1842.	
Миза Милић	Копривница	-	-	-	1	1841.	
Милутин Спасојевић	Копривница	-	1	-	-	1839.	
Милосав Радојевић	Копривница	-	1	-	-	1842.	
Антоније Поп	Копривница	-	1	-	1	1849.	
Тодор Јовановић	Копривница	-	1	-	-	1840.	
Милутин Маринковић	Копривница	-	-	1	-	1837.	

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

Милија Стевановић	Копривница	-	-	-	1	1838.	
Милош Бојанић	Копривница	-	-	-	1	1836.	
Богдан Гавриловић	Копривница	-	-	1	-	1834.	
Марјан	Ланиште	1	-	-	-	1820.	
Петар Арачић	Ланиште	-	-	-	1	1839.	
		21	25	2	15		

у Срезу Левачком

Никла Ранчић	Драгоцвет	1	-	-	-	1832.	
Алекса Мишковић	Ратковић	-	1	-	-	1840.	
Лазар Анђелић	Рековац	-	1	-	-	1830.	по д. јед. кровом бојацијски
Јанићије Лазаревић	Рековац	-	-	-	1	1830.	
Петар Јовановић	Рековац	-	1	-	-	1836.	по д. јед. кровом бојацијски
Мијаило Петровић	Рековац	-	-	-	1	1836.	
Петко Савић	Белушић	-	1	-	-	1833.	
Петар Секуричанин	Белушић	-	1	-	-	1837.	
Јован Секуричанин	Белушић	-	-	-	1	1837.	бојацијски
Милош Јовановић	Лоћика	1	-	-	-	1835.	
Вуле Николић	Милутовац	1	-	-	-	1847.	
Пана Вељковић	Попови ливади	-	1	-	-	1839.	
Анга Игњатовић	В. Дренова	-	1	-	-	1848.	
Јован Црногорац	Медвеђа	-	1	-	-	1838.	

Вучко Рачић	Медвеђа	-	1	-	-	1838.	
Сима Крстић	Медвеђа	-	-	-	1	1849.	абацијски
Филип Филитонович	Медвеђа	-	-	-	1	1849.	сбацијски
Агатон Обрадовић	Медвеђа	-	-	-	1	1849.	абацијски
Василије Миленковић	Медвеђа	-	-	-	1	1849.	абацијски
Крста Пегровић	Медвеђа	-	-	-	1	1849.	абацијски
Живко Станковић	В. Дренова	-	-	-	1	1851.	абацијски
Сима Стевановић	В. Дренова	-	-	-	1	1849.	абацијски
Милица Милошевић	В. Дренова	-	-	-	1	1842.	бојацијски
Ђура Пегровић	Превешт	-	-	1	-	1850.	дућан ман. Каленића на грунту своми на Атару превешке општине постои, и на оваи прима општина аренду
Пана Брацановић	Течић	-	-	-	1	1846	бојацијски
	сума	3	9	1	11		

12. Априла 1852. године у Јагодини⁸⁷

⁸⁷ Архив Србије, НОЈ (Начелство окружја јагодинског), Ф IV, р-81/1852.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПЕТРОВСКА СКУПШТИНА 1848. ГОДИНЕ

ПРЕДЛОЗИ ДЕПУТАТА ИЗ ЈАГОДИНСКОГ И ЋУПРИЈСКОГ ОКРУГА

Тешке спољашње и унутрашње прилике, натерале су кнеза Александра Карађорђевића да сазове скупштину. Два најважнија унутрашња проблема су била акција Обреновића и подела у Савету међу уставобранитељима.

О припремама кнеза Милоша да подстакне нову побуну у Србији, власт је била обавештена још средином марта 1848. године. Министарство унутрашњих дела убрзо је издало распис локалним властима за предузимање мера на спречавању побуне Обреновића. Према наредби, која је упућена свим окружним властима у Србији, као и Начелству окружја јагодинском, неопходно је било предузети: а) *Да се у целом повереном му окружју највеће стареније од касателни полицајни и општински власт и да то објави, да се мир и добар поредак уземљи одржи.* б) *Да се на подозрелне људе и мутљивце добро и бодро мотри, да ови међу народом не разпростире речи које би служиле на усколебање мира и доброга поретка и на привлачење на ползу непријатеља Отчества. И ако би се ма гди овакви мутљивац показао, да се одма увати, на најстрожији испит предузме и подоботелно поступити.* в) *Началничество ће ово стареније своје на то обратити, да не би бунтовници гди успели и народ заузели, а ако би у случају ма гди покушеније учинили, Началство Окружно само собом повереном му наредбом, да се постара бунтовнике сатрти и побити, имајући одма при појављенију бунтовника, Г. Попечитеља внутр. дела у Крагујевцу налазећег се известити као и Попечитељство ово и суседна му окружна началничества, који ће бити дужна идма наоружањом руком притећи...*⁸⁸

---

⁸⁸ АС, НОЈ, Ф V, р-127/1848.

Вероватно из страха, а можда и неповерења у војску и власт у Србији, кнез Александар Карађорђевић је 17. маја преузео врховну команду над стајаћом војском. У истом дрпису изнео је пооштрене мере према онима, који не би испуњавали његове наредбе. После одласка кнеза Михаила из Новог Сада и задржавање кнеза Милоша у Загребу, прошла је опасност од Обреновића, па су све ванредне мере укинуте 27. маја.⁸⁹

Кад је у питању подела међу водећим људима у Србији, сматра се да је Тома Вучић - Перишић био највећи противник власти. То се сазнало хапшењем извесног Томе Ристића, терзије из Јагодине, маја 1848. године у Жагубици. Он је говорио о информацијама из бечких новина, које је добијао Милета Радојковић у Јагодини, да су се кнез Милош и Тома Вучић-Перишић договорили, да уз помоћ 100 000 руских војника сруше кнеза Александра Карађорђевића.⁹⁰

Формални предлог за одржавање скупштине кнез је упутио Савету 5. маја 1848. године: „У садањим усколебљивом стању веће части Европских Држава и неки предела и самог одсуства нашег и прилагодити се могућим још тежим политичким обштити потреба и полза отечества нашег изнакује да се употребе неке изванредне мере ради одржанија и обезбеђења нашег внутреног мира и поретка“. Ради општег споразума и договора, кнез је са Саветом одредио датум одржавања скупштине. Министарство унутрашњих дела обавестило је Начелство окружја јагодинског, да је на основу одлуке кнеза Александра Карађорђевића од 12. маја, одлучено да се скупштина држи 1. јуна, ...“на којој ће се народ одржанију мира и поретка нашег отечества договарати и саветовати...“⁹¹

Због противљења Русије и Порте, а и због акција Обреновића, кнез Александар Карађорђевић био је принуђен да одложи скупштину. Кнез је одлуку о одлагању скупштине за Петровдан 29. јуна донео 18. маја, а дан касније окружно начелство добило је о томе допис Попечитељства унутрашњих дела. На основу тога, окружно начелство је 21. маја одлуку о одржавању скупштине на Петровдан саопштило среским начелницима, и са налогом да изабрани депутати, до новог позива, остану код својих кућа. Срески начелници су о одлагању скупштине обавестили депутате из својих срезова 24. маја.

Нови позив за почетак заседања скупштине депутати из Јагодинског округа добили су 14. јуна. Попечитељства унутрашњих дела обавестило је

---

⁸⁹ АС, НОЈ, Ф V, р-127/1848.

⁹⁰ АС, НОЈ, Ф VI, 2-133/1848.

⁹¹ АС, НОЈ, Ф VI, р-133/1848. 16. мај 1848.

депутате да дођу у Крагујевац 28. јуна, како би присуствовали првом скупштинском састанку, заказаном за 29. јуни.⁹²

*

Правила за избор депутата за Петровску скупштину окружно начелство је дарило 14. маја. Према правилима, један депутат се бирао на 250 пореских глава. Састав скупштине чинили су сви епископи и митрополити, по један свештеник мирског реда из сваког округа и по један свештеник манастирског реда из сваке епархије, два архијереја по митрополитовом избору, председник или члан врховног суда, председник или члан из сваког одељења Апелационог суда, два официра гарнизонске војске, окружни начелник или његов помоћник из сваког округа, председник или члан из сваког окружног суда, један срески начелник из сваког округа.⁹³

Према истим правилима одређен је и начин избора депутата. Окружним начелницима је наложено, да по пријему решења кнеза Александра Карађорђевића, среским начелницима издају налог по којима ће се приступити избору депутата у њиховим срезовима. Срески начелници су потом морали да окупе кметове из целог среза, да би им саопштили решење књажево и објаснили циљ и узрок држања скупштине, па да их затим упуте у своје општине, где би сакупљеном народу то исто саопштили. Полицијске власти су на среску скупштину могле да доведу по два пандура, а окружни и срески начелници по једног пандура. Избор депутата морао је бити слободан, и без сваког мешања полицијске власти. Од народа је тражено да слободно изабере депутате за скупштину, и то познате људе „у које је имао поверење и који су тежили благостању народа“.⁹⁴

Кметовима је наложено да на десет пореских глава бирају по једног представника за среску скупштину, на којој ће се бирати депутати за Народну скупштину. Ови представници морали су да дођу на среску скупштину када их позове срески начелник. Када се буде састала среска скупштина, срески начелник би им прво прочитао књажево решење, протумачио га, и после тога саопштио колико депутата бира њихов срез за Народну скупштину. После препоруке да они слободно бирају депутате, срески начелник би се удаљио са скупштине, уз обавезу да му се јави, који

---

⁹² АС, НОЈ, Ф VI, р-133/1848.

⁹³ АС, НОЈ, Ф V, р- 100/848.

Србске новине, бр. 48 од 14. маја 1848. године.

⁹⁴ АС, НОЈ, Ф V, р-100/1848.

су депутати избрани. У избране депутате било је нужно да се изабере и трговци. Изгледа да је у варошима избор био не посредан.⁹⁵

Пошто би се депутати изабрали, народ целог среза био је дужан да изда пуномоћје за скупштину, са потписима и печатима надлежних општина. Пуномоћје је морало бити таквог садржаја, где би се истакло, да је народ слободно изабрао депутате, да се депутати наведу поименице, да народ полаже у њих поверење, да ће они на скупштини своје мишљење и предлоге, као и скупштинске одлуке, ускладити са народним жељама и жељама књажевим и његових попечитељстава. Исто тако, у садржају је требало да се истакне и спремност представника општина и целог народа, да ће пристати на све одлуке које буду њихови депутати на скупштини закључили. Овакво пуномоћје морала је најпре да потпише среска скупштина, потом окружни начелник, и на крају да буде потврђено од окружног суда.

Изабрани депутати били су дужни да остану код својих кућа до позива, како би сви заједно са окружним начелником или његовим помоћником и једним среским начелником, кога окружни начелник одреди, отишли на скупштину. На крају је наложено окружним начелницима, да обавесте народ, да ће само избрани депутати на скупштини имати право гласа и дневнице примати, и да се не воде други људи.⁹⁶

Према истим правилима, на основу броја порески глава, Јагодина је давала 3 депутата, срез левачки 15, као и срез темнићи такође 15 депутата.⁹⁷

На скупштини **среза левачког**, одржаној 20. маја, за депутате су избрани: 1. Мијаило Обрадовић, председник општине у Медвеђи, 2. Радсав Милутиновић, општина рајиначка, 3. Прока Јовановић, из општине Рековац, 4. Милија Станковић, председник општине Ратковић, 5. Обрад Ђуковић, председник општине Пчелице, 6. Сима Петровић, председник општине Белушић, 7. Мијат Ђулак, председник општине Велика Дренова, 8. Јован Крунић, председник општине Љубостињске, 9. Симон Радрјевић, из општине Деоничке, 10. Милоје Симоновић, латов из Калудре, 11. Мијаило Шарчевић, из општине Мишевић, 12. Апостол Јовановић, из општине Жупаневац, 13. Лазар Радовановић, из општине Шангаровац, 14. Маринко

---

⁹⁵ АС, НОЈ, Ф VI, р - 133/1848.

⁹⁶ АС, НОЈ, Ф VI, р - 133/1848.

⁹⁷ АС, НОЈ, Ф VI, р - 133/848.

Радвановић, председник општине..., 15. Марко Лазић, председник општине волујачке.⁹⁸

Народ **среза темнићког**, на среској скупштини одржаној 21. маја у Бачини, изабрао је следеће депутате: за Јагодину 1. Милош Миљковић, председник Примирителног суда вароши Јагодине, 2. Мијалко Здравковић, трговац из Јагодине, 3. Јоца Крстић, трговац из Јагодине, и за срез 4. Станисав Стојковић, председник суда у Обрежу, 5. Маринко Ђурђевић, председник суда у Мијатовцу, 6. Марко Ђурђевић, земљорадник из Бачине, 7. Петко Петровић, земљорадник из Избенице, 8. Павле Недељковић, председник суда у Рашевици, 9. Тодрсије Павловић, председник суда у Крчину, 10. Милош Павловић, председник суда у Јовцу, 11. Милован Сремчевић, председник суда у Белој Води, 12. Лука Пауновић, председник суда у Бошњану, 13. Лука Велимировић, земљорадник из Јасике, 14. Прока Пауновић, земљорадник из Варварина, 15. Глигорије Миленковић, председник суда у Шанцу, 16. Сава Спасојевић, председник суда у Пањевцу, 17. Радсав Стојиљковић, председник суда у Ланишту, 18. Рака Радсављевић, председник суда у Рибару.⁹⁹

Захтеви свих депутата формулисани су 30. јуна на посебним састанцима по окрузима. Сутрадан су захтеви депутата предавани влади. Депутати Јагодинског и Ћупријског окружја били су дрста активни у подношењу захтева. Многи предлози били су заједнички за целу земљу, јер су проблеми били свуда присутни. Са депутатима свих осталих окружја, предлагали су да се судске парнице убрзају, и да се тадашњи начин суђења скрати и олакша.

Када су у питању захтеви за сазивањем скупштине, депутати 14 округа, међу којима и депутати Јагодинског окружја, предлагали су да се скупштина сазива сваке године, док су депутати Ћупријског округа предлагали сазивање две врсте скупштине, мале сваке године и велике сваке треће године. Сва окружја предлагала су, да се у делатност скупштине унесе преглед стања државне касе, као и преглед свих државних послова. На овој скупштини, депутати Јагодинског и Ћупријског окружја, са депутатима још четири округа, тражили су да се дозволи преглед стања Правитељствене касе.¹⁰⁰

---

⁹⁸ АС, НОЈ, Ф VII, р – 133/848.

⁹⁹ АС, НОЈ, Ф VII, р-133/848. Начелник среза темнићког и окружни начелник, због одлагања скупштине, пуномоћје су потписали 26. јуна.

¹⁰⁰ Зборник закона и уредба и уредбени указа издани у књажеству фбском од 1-ог јануара 1847. до коња декембра 1848, у Београду, 1849. стр. 174.

Питање странаца је било постављено и на овој скупштини. Било је предлога да се страни држављани не примају у државну службу, као и предлога да се страни држављани не могу постављати на важније функције. Депутати Јагодинског окружја предлагали су да се странци никако не примају у службу, али нису ништа истакли о положају странаца који су се већ налазили у Србији. За разлику од њих, депутати Ћупријског окружја предлагали су пријем у службу само оних странаца који су потребни, као професори, инжењери и лекари. У предлозима депутата из свих округа тражено је да се од страних држављана отпусте сви они који својим радом нису били „...*достојни народног поверења*“.¹⁰¹

Такође, поново је постављено и питање чиновника. Депутати Јагодинског и Ћупријског округа, са представницима осталих округа, поднели су предлог да се чиновницима забрани бављење трговином. Уколико би се неко од чиновника и даље бавио трговином, предлагали су да се отпусти из службе. Истовремено је поднет предлог од стране депутата из свих округа, да се и свештеницима забрани бављење трговином.¹⁰²

Депутати Ћупријског округа, са представницима још десет округа, предлагали су да се забрани постојање партија у народу, и да се сви покушаји стварања партија оштро казне. Са представницима још три округа, депутати Ћупријског округа, предлагали су да се члановима Совјета, иначе противницима Томе Вучића - Перишића, Стевану Книћанину, Лази Зубану и Директору Књажеве канцеларије Алекси Јанковићу из Правитељствене касе издаје пензија. Депутати Јагодинског и Ћупријског окружја, са депутатима још четири округа, предложили су да се од Порте затражи наследност Књажевског достојанства династији Карађорђевић.¹⁰³

Депутати Ћупријског окружја предлагали су да се чиновници, који приме мито, избаце из службе. Депутати Јагодинског окружја предложили су да се чиновници по способности примају и унапређују у служби. Депутати Ћупријског окружја предлагали су да се промени дотадашњи начин отпуштања кметова из службе, и да фрески начелник може само по туђи општини променити кмета. Депутати Ћупријског окружја предлагали су да се у државну службу примају млади и школовани људи према указаној потреби, без обзира на њихово стање и фамилију. На крају, депутати

---

¹⁰¹ Зборник закона и уредаба ... стр. 176.

¹⁰² Зборник закона и уредаба ... стр. 177.

¹⁰³ Зборник закона и уредаба ... стр. 178.

Јагодинског окружја су предлагали, да се свако своје дужности придржава, и да се нико не меша у послове других.¹⁰⁴

Депутати Јагодинског окружја предлагали су да се новац из Правитељствене касе не даје појединцима без довољно сигурности у добрима.¹⁰⁵ У области трговине, депутати Јагодинског окружја предлагали су, да се ради побољшања трговине путеви и мостови свуда по Србији у добром стању одржавају. Депутати Јагодинског окружја предлагали су, кад је побољшање трговине у питању, да се по примеру осталих европских држава, помоћ државе трговцима успостави путем давања кредита.¹⁰⁶

*

Унутрашњи сукоби нису били решени ни после Петровске скупштине. Колико је стање било тешко, говори чињеница да је крајем јула било издато наређење Јагодинском, Ћупријском, Крушевачком и Смедеревском начелству да буду спремни да подигну народ на оружје, када се то буде тражило од њих. Разматрала се и могућност премештаја престонице у Крагујевац и сазивања нове скупштине, због решења сукоба кнеза и Томе Вучића.

Због таквог стања у земљи, кнез Александар Карађорђевић је ради смиривања народа, наложио да се његова прокламација са скупштине, преко више и ниже власти верно и најтачније пренесе народу, са тврдњом да ће „...*жеље и молбе народа бити све испуњене, које се не противе Уставу и ползи Отчества*“. Намера кнеза Александра била је да цео народ буде упознат са његовим намерама и жељама. Представници власти били су у обавези да наводе из прокламације спроводе својим примером. Свако одступање, било у званичним односима, или у приватном животу најстрожије би се кажњавало.

Окружно начелство добило је 71 примерак прокламације. По један примерак је задржан у окружном и среским начелствима, а остали су подељени свим општинама. Срески начелници били су обавезни да са општинским властима одреде места и начин окупљања ради упознавања са прокламацијом, с тим да је из сваке куће морао да присуствује бар по један човек. Срески начелници били су дужни да прочитају и протумаче прокламацију на овим окупљањима. Истовремено, окружна и среске власти

---

¹⁰⁴ Зборник закона и уредаба ... стр. 202.

¹⁰⁵ Зборник закона и уредаба ... стр. 228.

¹⁰⁶ Зборник закона и уредаба ... стр. 186. У одговору Попечитељства унутрашњих дела о овом предлогу, стоји да Попечитељство још није у стању такве установе (банке) основати.

морале су да мотре да среди и поредак одржи, да се они који шире сплетке, интриге и лажи, а посебно они који би народ делили на партије и незадовољство у народу увлечили хватају, испитују и кажњавају.

Начелник среза левачког добио је 33 примерка прокламације. Он је лично са прокламацијом упознао народ у 26 општина, а у осталим општинама то је учинио окружни начелник Ранко Матејић, јер начелник среза левачког због болести није могао то да учини.¹⁰⁷

*

После скупштине је образована једна комисија од пет чланова, која је, према скупштинским захтевима, требало да изради предлоге скупштинских решења. Од многобројних захтева, који су поднети на скупштини, ни један важнији није био прихваћен. Само је прихваћен мањи број молби и захтева, који нису имали никаквог утицаја на стварне промене у земљи. О прихваћеним захтевима свако окружје је упознато посебним дописима, са наредбом да се са тим одлукама упозна сво стањовништво округа.

---

¹⁰⁷ АС, НОЈ, Ф VII, р-133/848.

Закључак

Нарочиту активност депутати Јагодинског и Ћупријског округа показали су у вези са проблемима, који су тиштили већину становништва земље. То се пре свега односило на рад и реорганизацију судства, злоупотребе локалног полицијског чиновништва и свештенства, избор и рад локалних општинских органа. Ипак, међу предлозима јављали су се и предлози као последица нових економских односа. Међу таквим предлозима су предлози депутата Јагодинског окружја око уређења саобраћаја ради побољшања трговине и стварања посебног трговачког кредита, као и веће сигурности у додељивању позајмица из Правитељствене касе. Значајни су и предлози око редовног одржавања скупштине, и веће контроле државних финансија и закона од стране скупштине, али они, као и већина других, нису били прихваћени.

CONCLUSION

Delegates of Jagodina and Čuprija's County showed special activity concerning problems which bothered most of the country's population. That referred to the work and reorganization of the judiciary, misuse of the local police clerical staff and clergy and the work of the local government. Still, among proposals were those which were results of the new economic relations, like proposals about traffic organization for trade improvement and creating a special commercial credit and also for bigger safety in assigning loans from miniseries' cashbooks. Significant suggestions were those about regular sessions of parliament and more rigorous control of state finances and parliament's laws. But, like most of others, they were not accepted.

Мр Добривоје Јовановић

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПРИКУПЉАЊЕ ПРИЛОГА У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ ЗА ПОДИЗАЊЕ СПОМЕНИКА КАРАЂОРЂУ

Предлог за подизање споменика Карађорђу поднео је Тома Вучић - Перишић Управи града Београда 8. јануара 1857. године. Он је том приликом приложио 100 дуката. Тог истог дана прикупљено је укупно 200 дуката за подизање споменика.

Попечитељство унутрашњих дела пристало је на жељу Томе Вучића - Перишића да се под његовим руководством оформи одбор, који ће примати прилоге и вршити све радње на подизању споменика.

Одбор је на свом првом састанку од 21. јануара донео закључак да се упутити позив свим општинама за прикупљање прилога.

Попечитељство унутрашњих дела упутило је допис Начелству окружја јагодинском 25. јануара, а окружно начелство га је проследило среским начелницима 4. фебруара 1857. године. Начелник среза левачког примио је 33 примерка позива.¹⁰⁸

Позив

*Прошло је пола столетија од како је наше отечество под
безсмртним Карађорђем зору свога новог живота и слободе угледало.-*

---

¹⁰⁸ АС, НОЈ, Ф VI, р – 104/1857.

Какве су труде и патње онда сносили они, који су устали да своје потомству стеку бољу и лепшу будућност, млађи нараштај неможе себи представити, овде се неможе описати, нека сваки запита старе људе из оног времена, они ће само умети казати.

Ми што данас живимо и уживамо плод кврљу стечен, треба да се с благодарношћу опомињемо они људи, који су почели темељ овог нашег благостања. Од како је света, народи појединим својим добротворима указују благодарност у томе, што им по свом могућству подижу споменик. Народ кад подигне споменик правим заслугама, онда је подигао споменик и самом себи. Споменици стоје за пример и углед свакоме, и побуђују добре душе на славна и лепа дела. За народ, који покаже да уме уважавати заслуге, сваки ће радо свој живот и све своје жртвовати. Само у оном народу који благодарношћу и славом награђује пожртвованије и заслуге, рађају се велики људи. И што пре један народ подигне споменик онима, који су и заслужили, тим се пре показао да је достојан оне заслуге.

Сваки зна да је Карађорђе први који је отечество наше на ново васкрсао, он је први који је живот историје наше после четири стотине године наставио, њему првом треба отечество и споменик да подигне. Држећи дакле да је то једна од најпрецијезнијих дужности једна од најмилијих жеља сваког Србина, с дозвољеним Попечитељства Внутрених Дела, састављен је један одбор, који ће се старати да споменик Карађорђу буде подигнут. Кад се што предузима што је обштенародно, онда треба да и читав народ у томе учествује. Зато ми овим позивамо све, и малог и великог, и богатог и сиромашног, да сваки по својој доброј вољи и по могућству са приложима притече, да фонд споменика Карађорђевог умножимо, и да тај споменик буде достојан наших осећања према томе великом мужу.- Србија- онда у беди и сиротињи, под Карађорђем показала је да у храбрости и отечествољубљу није остала иза других народа ни у благодарности. Не може сваки бити заслужан, али сваки може, и треба да буде, благодаран према заслужнима, и да ту своју благодарност у овој прилици према свом стању и делом засведочи. Кад сваки с усредијем ма и мало принесе, од свију и у скупу биће доста.

У Београду 21. Јануара 1857. год.

Председатељ одбора
За Споменик Карађорђевог
Војвода Кавалер
Тома Вучић Перишић¹⁰⁹

(Прилоге скупљаће свака Обштина за себе, па ће списак приложника с новцима предавати Властима, које су умољене да то примају и Одбору шаљу. Имена проложника с прилозима биће после печатана у књизи, која ће се свакој Обштини за себе послати)¹¹⁰

Списак свештеника у протопрезвитерству Јагодинском који су драговољно за споменик Карађорђу у парам издали, по реду колико је који дао

1. Јован Димитријевић, протопрезвигер Јагодинског округа – 1 дукат цесарски; 2. Милосав Милетић, п. Јагодински – 1 дукат; 3. Павле Крецојевић, п. Лаништански – 1 дукат; 4. Живан Ђорић, п. Рибарски – 1 дукат; 5. Атанасије Поповића, п. Јагодински – 1 дукат; 6. Симеон Петровић, капелан прот. – 2 рубље; 7. Сава Поповић, п. Лоћички – 2 рубље; 8. Кузман Поповић, п. Мајурски – 1 дукат; 9. Димитрије Поповић, ђакон – 1 рубљу; 10. Живко Антић, п. Јовачки – 1 дукат; 11. Сава Поповић, п. Милутовачки – 1 дукат; 12. Радсав Поповић, п. Риљачки; 13. Стеван Павловић, п. В. Дреновачки – 1 дукат; 14. Сава Поповић, п. Медвећки – 1 дукат; 15. Георги Михаиловић, п. Бунарски – 1 дукат; 16. Илија Јаковљевић, п. Драгоцвечки – 1 дукат; 17. Никола Петковић, п. Врановачки – 1 цванцик; 18. Никола Урошевић, п. В. Дреновачки – 1 дукат; 19. Стеван Јевтић, п. Беочићки – 1 дукат.

Укупно је прикупљено 16 дуката, 5 рубаља и 1 цванцик.¹¹¹

Списак лица из среза левачког који су за споменик Карађорђу добровољно приложили

1. Милић Мијаиловић из Винораче – 290 гроша; 2. Игуман манастира Љубостиње – 150 гроша; 3. Братство манастира Љубостиње – 150 гроша; 4. Илија Поповић из Медвеђе – 58 гроша; 5. Мијаило Брадић из Медвеђе – 58 гроша; 6. Јован Црногорац из Медвеђе – 58 гроша; 7. Димитрије Градишћанац из Медвеђе – 58 гроша; 8. Вучко Раић из Медвеђе – 58 гроша;

---

¹¹⁰ АС, НОЈ, Ф VI, р-104/1857. (Сви спискови преписани су без текстуалних измена)

¹¹¹ АС, НОЈ, Ф VI, р -104/1857. Списак је послат априла 1857. године, а потписао га Јован Димитријевић, протопрезвигер Јагодински.

9. Миленко Наумпарац из Медвеђе – 58 гроша; 10. Стеван Стојковић из Медвеђе – 58 гроша; 11. Мијаило Стојковић из Медвеђе – 58 гроша; 12. Тодор Стојановић из Медвеђе – 58 гроша; 13. Милован Копињак из Медвеђе – 58 гроша; 14. Радоица Стаматовић из Медвеђе – 58 гроша; 15. Сима Крстић, болтација из Медвеђе – 58 гроша; 16. Антоније Лечић из Медвеђе – 58 гроша; 17. Милета Луковић из Медвеђе – 58 гроша; 18. Вујица Ђукић из Медвеђе – 58 гроша; 19. Лазар Радовановић из Медвеђе – 116 гроша; 20. Поп Сава Рашковић из Белушића – 116 гроша; 21. Александар Вуловић из Мотрића – 58 гроша; 22. Милета Илић из Деонице – 12 гроша; 23. Ђока Нешић из Сиоковца – 8 гроша; 24. Стаменко Обрадовић из Каленовца – 8 гроша; 25. Тодор Пантић из Црнча – 8 гроша; 26. Јован Вељић из Вољавча – 8 гроша; 27. Миленко Миловановић из Врановца – 12 гроша; 28. Петко Петровић из Д. Рачника – 8 гроша; 29. Радован Ристић из Д. Штипља – 8 гроша; 30. Милош Стевановић из Г. Штипља – 8 гроша; 31. Неша Богдановић из Г. Рачника – 8 гроша; 32. Тодор Павловић из Богалинаца – 12 гроша; 33. Јанко Радовановић из Сиљевице – 12 гроша; 34. Стеван Петковић из Винораче – 10 гроша; 35. Цветко Нешић из Винораче – 10 гроша; 36. Милета Бркић из Урсула 8 гроша; 37. Живан Радсављевић из Доброселице 8 гроша; 38. Радосав Петровић из Бунара 12 гроша; 39. Миладин Радуловић из Врбе 8 гроша; 40. Тодор Миљковић из Лукара 8 гроша; 41. Петар Миљковић из Бунара 32 гроша; 42. Милен Миловановић из Бунара 16 гроша; 43. Милош Павловић из Течића 12 гроша; 44. Милић Мијаиловић из Течића 8 гроша; 45. Стеван Радојевић из Кавадара 8 гроша; 46. Спасоје Томић из Лозовика 12 гроша; 47. Милан Јовановић из Белице 8 гроша; 48. Милован Милошевић из Мишевића 8 гроша; 49. Радосав Рашковић из Доње Сабанте 20 гроша; 50. Милић Јовановић из Лепојевића 20 гроша; 51. Јевта Илић из Течића 15 гроша; 52. Павле Милетић из Вукмановца 12 гроша; 53. Стојан Вуканац из Рабеновца 8 гроша; 54. Милош Петровић из Вукмановца 8 гроша; 55. Радосав Вукоичевић из Комарана 8 гроша; 56. Милан Димитријевић из Баре 4 гроша; 57. Милоје Давинић из Цикота 8 гроша; 58. Никола Радрјевић из Слатине 8 гроша; 59. Миња Миленковић из Јумнице 8 гроша; 60. Петар Ристић из Лоћике 9 гроша; 61. Станко Јовановић из Медојевца 4 гроша; 62. Радоје Марковић из Волујака 12 гроша; 63. Недељко Вучићевић из Опарића 20 гроша; 64. Тодор Гајић из Драгоцвета 20 гроша; 65. Тодор Анђелић из Рековца 12 гроша; 66. Младен Савић из Велике Сугубине 6 гроша; 67. Милован Коисковић из Рагковића 4 гроша; Лазар Богданов из Винораче 5 гроша.

Укупно 2.241 грош.

Списак

Обштина среза левачког које су добровољно ниже означене суме
на споменик благопочившем Војду Србском Карађорђу
приложиле

1. Деоничка 728 гроша; 2. Врановачка 800 гроша; 3. Богалиначка 552 гроша;
4. Бунарска 360 гроша; 5. Течићка 544 гроша; 6. Љзовичка 552 гроша; 7.
Сабантска 752 гроша; 8. Вукмановачка 444 гроша; 9. Богданска 226 гроша;
10. Медвеђска 1.022 гроша; 11. Мотрићска 426 гроша; 12. Цикотска 450
гроша; 13. Лоћичка 339 гроша; 14. Волујачка 588 гроша; 15. Опарићска 600
гроша; 16. Драгоцветска 692 гроша; 17. Ратковачка 598 гроша; 18.
Рековачка 486 гроша; 19. Шантаровачка 594 гроша; 20. Винорачка 386
гроша; 21. Белушићка 506 гроша; 22. М. Сугубинска 543 гроша и 20 пара;
23. Пољанска 586 гроша; 24. Превешка 769 гроша; 25. Риљачка 308 гроша;
26. Пчеличка 616 гроша; 27. Раиначка 282 гроша; 28. Милутовачка 572
гроша; 29. Сибничка 348 гроша; 30. Жупањевачка 428 гроша; 31. В.
Дреновачка 858 гроша и 10 пара; 32. Грабовачка 312 гроша.

Укупно 17.276 гроша и 30 пара.

На предписаније његовог високопреосвештенства Господина
Митрополита у смотренију Споменика безсмртном Карађорђу
подићи, Братство манастира Каленића сакупило је:

1. Игуман Каленићки Теофил 100 гроша;
2. Проигуман Макарије 50 гроша;
3. Јеромонах Мојсије 40 гроша;
4. Јеромонах Јосиф 30 гроша,
5. Јеромонах Јоаникије 20 гроша;
6. Монах Атанасије 8 гроша;

Укупно 248 гроша.

Списак

За прилог подизања Споменика блаженопочившем првome вожду
Србском Карађорђу, који се од стране братства Манастира
Јошанице усрдно прилаже

1. Јустин, игуман манастира Јошанице 116 гроша;
2. Серапион, јеромонах манастира Јошанице 24 гроша.

Укупно 140 гроша

Списак

Полицајни и остали неки чиновника који су прилоге на споменик
благопочившем Господара Карађорђа дали

1. Јоца Наумовић, окружни начелник 174 гроша;
2. Атанасије Ивановић, помоћник окружног начелства 174 гроша;
3. Дим. Протић, начелник среза темнићког 116 гроша;
4. Антоније Павловић, начелник среза левачког 116 гроша;
5. Никола Петровић, казначеј окружног начелства 116 гроша;
6. Спиридон Јефимијадес, окружни физикус 58 гроша;
7. Франц Мил, окружни инжењер 58 гроша;
8. Јеврем Поповић, писар окружног начелства 20 гроша;
9. Алекса Јоцић, млађи писар окружног начелства 12 гроша;
10. Димитрије Богдановић, писар среза темнићког 20 гроша;
11. Мијаило Јовановић, млађи писар среза темнићког 12 гроша;
12. Јеврем Тирић, практикант окружног начелства 12 гроша;
13. Димитрије Миленковић, практикант окружног начелства 12 гроша;
14. Нестор Обрадовић, практикант окружног начелства 4 гроша;
15. Атанасије Васковић, практикант окружног начелства 4 гроша;
16. Андреја Поповић, без платежни практикант 2 гроша;
17. Стевча Михаиловић, пензионер 174 гроша;
18. Коста Михаиловић, пензионер 30 гроша;
19. Анђелко Петровић, пензионер 24 гроша;
20. Илија Вукићевић, пензионер 20 гроша;

21. Георгије Крстић, апотекар 58 гроша;
22. Љубомир Радојковић, апотекарски помоћник 58 гроша;
23. Коста Алекић, поштар Јагодинске поште 24 гроша;
24. Стојан Филиповић, секретар окружног суда 58 гроша;
25. Димитрије Цветковић, учитељ 20 гроша;
26. Сава Протић, учитељ 12 гроша;
27. Ђорђе Деспотовић, телеграфиста 20 гроша;
28. Васа Поповић, телеграфиста 20 гроша

Укупно 1.428 гроша

Списак

Приложника на споменик благопочившег
Господара Карађорђа
из вароши Јагодине

Марвени трговци

1. Јован Николић 116 гроша, 2. Мијалко Раденковић са задругом 174 гроша, 3. Вељко Стојановић 58 гроша, 4. Јаћим Младеновић 58 гроша, 5. Сава Станишић 58 гроша, 6. Џама Стерић 58 гроша, 7. Тодор Аранђеловић 58 гроша.

Болтацијско-терзијски еснаф

8. Јован Рашић са братом Вељком 116 гроша, 9. Милисав Радојковић 58 гроша, 10. Јованча Тодоровић 40 гроша, 11. Добросав Здравковић 20 гроша, 12. Јова Кара-Магић 58 гроша, 13. Илија Богдановић 116 гроша, 14. и ортаци Ђока и Ђока 116 гроша, 15. Ђока Аврамовић 30 гроша, 16. Васа Матеић 20 гроша, 17. Тодор Живковић 20 гроша, 18. Ђорђе Ћирковић и Цветко Миленковић 40 гроша, 19. Стеван Јовановић 20 гроша, 20. Таса Стојановић 20 гроша, 21. Јеремија Гајић и Милован Ђорђевић 40 гроша, 22. Риста Петковић 8 гроша, 23. Јованча Цветановић и за ортака Јеврема ... 24 гроша, 24. Тодосије Миловановић и за ортака Петра Станковића 20 гроша, 25. Милутин Аранђеловић 58 гроша, 26. Љуба Маринковић и ортак Милосав Милетић 84 гроша, 27. Риста Стевановић и ортак Јанићије Младеновић 30 гроша, 28. Панга Станковић и ортак 20 гроша, 29. Нестор

Петровић 10 гроша, 30. Лазар Рајковић 16 гроша, 31. Димитрије Вучковић и ортак Димитрије Ивковић 24 гроша, 32. Милутин Радошевић 10 гроша, 33. Јеремија Петровић и ортак Нестор 20 гроша, 34. Трифун Здравковић 10 гроша, 35. Сима Николић и ортак Антоније Стојковић 35 гроша, 36. Јанићије Поповић и ортак Радосав Ђорђевић 20 гроша, 37. Стаменко Младеновић и ортак Таса Марковић 60 гроша

Бакалски еснаф

38. Стојан Попа-Миовић 15 гроша, 39. Милован Стојановић 10 гроша, 40. Цветко Богдановић 10 гроша, 41. Марко Милојковић 10 гроша, 42. Јова Радсављевић 8 гроша, 43. Таса Стремић 10 гроша, 44. Миленко Јовановић 10 гроша, 45. Стеван Рашић и ортак Маринко 40 гроша, 46. Антоније Станковић 4 гроша, 47. Сима Јанковић 9 гроша, 48. Јован Стојковић 10 гроша, 49. Димитрије Димић и брат Атанасије 60 гроша, 50. Јован Крстић 10 гроша, 51. Ђорђе Игњатовић 10 гроша, 52. Васа Поповић 8 гроша, 53. Живко Ђурђевић 20 гроша, 54. Риста Јоцић 10 гроша, 55. Никола Стојковић 4 гроша, 56. Глигорије Бранковић и брат Таса 20 гроша, 57. Јованча Цветковић 10 гроша, 58. Стојан Павловић и брат Димитрије 40 гроша, 59. Дина Стефановић 10 гроша, 60. Стеван С. Милосављевић 3 гроша, 61. Иван Милошевић 60 гроша, 62. Коста Стојановић и Мита Јоцић 40 гроша, 63. Милосав Јаковљевић 20 гроша, 64. Васа Аврамовић 20 гроша, 65. Танасије Петковић 20 гроша, 66. Панта Петровић 4 гроша, 67. Таса Рашковић 20 гроша, 68. Стеван Миленче 40 гроша, 69. Марјан Гојковић 20 гроша, 70. Јован Милошевић 6 гроша, 71. Михајло Павловић 8 гроша, 72. Петко Николић 10 гроша, 73. Стојадин Радосављевић 4 гроша, 74. Мика Ђокић 8 гроша, 75. Коста Газибарић 20 гроша, 76. Јевта Игњатовић 40 гроша, 77. Тимотије Петковић 40 гроша, 78. Јован Михаиловић 20 гроша, 79. Љубомир Здравковић 58 гроша, 80. Мата Милосављевић 20 гроша, 81. Иван Веселиновић 10 гроша, 82. Лазар Ђорђевић 20 гроша, 83. Никола Илић 20 гроша.

Механџијски еснаф

84. Здравко Марковић 20 гроша, 85. Ђурђе Топаловић 10 гроша, 86. Ђорђе Павловић 10 гроша, 87. Милија Тодоровић 10 гроша, 88. Стојко Живковић 10 гроша, 89. Станко Пегковић 12 гроша, 90. Коста Стојковић 10 гроша, 91. Марко Стојковић 10 гроша, 92. Стоило Ђорђевић 20 гроша, 93. Коста

Васиљковић 12 гроша, 94. Никола ... 20 гроша, 95. Стојко Вучковић 5 гроша, 96. Никола Загорица 10 гроша, 97. Алекса Поливакић 10 гроша, 98. Златан Вељковић 4 гроша, 99. Василије Марковић 6 гроша, 100. Димитрије Милошевић 20 гроша, 101. Петар Стевановић 4 гроша, 102. Ђорђе Јовановић 6 гроша, 103. Тодор Илић 10 гроша, 104. Илија Николић 10 гроша, 105. Станко Николић 10 гроша, 106. Јаћим Кузмановић 10 гроша, 107. Сима Срезовић 10 гроша, 108. Риста Кузмановић 8 гроша, 109. Милета Митровић 4 гроша, 110. Величко Стојковић 4 гроша, 111. Антић 4 гроша, 112. Риста Петровић 6 гроша, 113. Ђора Николић 2 гроша, 114. Нико Митровић 4 гроша, 115. Мата Науновић 10 гроша, 116. Стојан Јанкић 10 гроша, 117. Таса Јеремић 4 гроша, 118. Петар Величковић 4 гроша, 119. Китан Антић 4 гроша, 120. Јован Шамић 8 гроша, 121. Стојко Нешић 10 гроша, 122. Димитрије Спасић 2 гроша, 123. Вуле Цветковић 12 гроша, 124. Никола Маринковић 4 гроша, 125. Павле Видрић 5 гроша, 126. Мица Манчић 6 гроша, 127. Аврам Сибиновић 40 гроша, 128. Станко Нешић 8 гроша, 129. Коста Јовановић 8 гроша, 130. Марко Гмитровић 4 гроша, 131. Јованча Миљковић 10 гроша, 132. Ђорђе Ничић 10 гроша, 133. Мита Настасовић 4 гроша, 134. Срећко у Попову механу 4 гроша, 135. Аћим Стојковић 4 гроша, 136. Анта Аврамовић 20 гроша, 137. Браћа Милићевић 10 гроша, 138. Никола Донића 12 гроша, 139. Петар Милошевић 20 гроша, 140. Анђелко Ђорђевић 10 гроша, 141. Милија Максимовић 5 гроша, 142. Станко Крунић 5 гроша, 143. Здравко Стошић 4 гроша, 144. Живко Манчић 10 гроша, 145. Димитрије Гребенар 15 гроша, 146. Арса Кафеџија 10 гроша, 147. Михаило у Шареној кафани кафеџија 20 гроша, 148. Таса Јанковић кафеџија 8 гроша, 149. Васа Богдановић 8 гроша, 150. Лаза Донић 10 гроша, 151. Недељко у Циганску малу меану држећи 10 гроша, 152. Јова ... 20 гроша, 153. Станко Кулка 6 гроша, 154. Коца Кулка 8 гроша, 155. Милисав Попов брат 4 гроша, 156. Димитрије Илић 4 гроша, 157. Тодор Ђорђевић 20 гроша, 158. Павле Рашић 20 гроша, 159. Милован Јовановић 20 гроша, 160. Никола Илић 10 гроша, 161. Милија Димитријевић 8 гроша, 162. Мата Милићевић 4 гроша, 163. Максим Новаковић 10 гроша, 164. Сотир Дабић 4 гроша, 165. Љубисав Пешић 15 гроша, 166. Петар Цветковић 5 гроша, 167. Димитрије Крстић 6 гроша, 168. Анђелко Новаковић 10 гроша, 169. Таса Лазић 8 гроша, 170. Јован Стојковић 6 гроша, 171. Дина Илић 6 гроша, 172. Вуле Младеновић 5 гроша, 173. Јова Ђорђевић 6 гроша, 174. Живко Вучић 4 гроша, 175. Максим Милић 6 гроша, 176. Мијаило Стаменковић 6 гроша, 177. Васа Маринковић 4 гроша, 178. Наум Јанаћковић 6 гроша, 179. Антоније Ђорић 4 гроша, 180. Милош Ранђеловић 2 гроша, 181. Јован Гмитровић 2 гроша, 182. Ташко Марковић 8 гроша.

Ћурчијски еснаф

183. Стојко Ђорђевић 10 гроша, 184. Манча Табак 10 гроша, 185. Голуб Николић 20 гроша, 186. Вуча Јоцић 10 гроша, 187. Мијаило Нешић 10 гроша, 188. Димитрије Донић 10 гроша, 189. Аврам Томић 10 гроша, 190. Милоје Јовановић 10 гроша, 191. Тома Мићић 5 гроша, 192. Раденко Бранковић 4 гроша, 193. Јаћим Милојковић 4 гроша, 194. Станоје Дицић 4 гроша, 195. Јоца Крстић 2 гроша, 196. Сима Стојановић 2 гроша, 197. Анта Станковић 2 гроша, 198. Среја Ћурчија 2 гроша.

Казанџијски еснаф

199. Таса Тодоровић 20 гроша, 200. Сава Пантић 20 гроша, 201. Стеван Илић 10 гроша, 202. Неца Радојковић 10 гроша, 203. Стеван Величковић 10 гроша, 204. Стојко Димитријевић 10 гроша, 205. Радован Величковић 10 гроша, 206. Миливоје Васић 10 гроша, 207. Киган Николић 5 гроша и 20 пара, 208. Манојло Милићевић 5 гроша, 209. Антоније Величковић 4 гроша, 210. Коста Радојковић 4 гроша, 211. Тома Стојковић 4 гроша, 212. Тодор Јовановић 4 гроша, 213. Сава Станковић 4 гроша, 214. Стојко Голубовић 4 гроша, 215. Станко Мијаиловић 4 гроша, 216. Гаја Јовановић 4 гроша, 217. Мига Манојловић 4 гроша, 218. Живко Нешић 4 гроша, 219. Вучко Јовановић 4 гроша, 220. Миладин Милетић 8 гроша, 221. Таса Величковић 20 гроша, 222. Риста Марковић 10 гроша, 223. Коста Јовановић 15 гроша, 224. Јован Рајнић 20 гроша, 225. Живко Панић 10 гроша, 226. Ивко Станојевић 10 гроша, 227. Божин Илић 10 гроша, 228. Атанасије Живковић 8 гроша, 229. Миленко Матић 5 гроша, 230. Ранђел Бранковић 8 гроша, 231. Сима Гавриловић 15 гроша, 232. Панта Живковић 4 гроша, 233. Милан Стојковић 6 гроша, 234. Љубомир Крстић 6 гроша, 235. Крста Милошевић 1 грош и 20 пара, 236. Милан Митровић 8 гроша, 237. Станојко Нешић 10 гроша, 238. Сава Даниловић 10 гроша, 239. Живан Радисављевић 4 гроша.

Коларско - пинтерски еснаф

240. Сима Ђорђевић 20 гроша, 241. Димитрије Суботић 20 гроша, 242. Петар Николић 20 гроша, 243. Милош Живковић 10 гроша, 244. Младен Станојевић 10 гроша, 245. Станисав Стевановић 5 гроша, 246. Миљко Станојевић 5 гроша, 247. Мило сав Николић 5 гроша, 248. Милан Савић 5

гроша, 249. Вељко Стојановић 4 гроша, 250. Никола Нешић 4 гроша, 251. Стеван Јовановић 10 гроша, 252. Стеван Јовановић Сивијанац 4 гроша.

Калпа чијски еснаф

253. Милош Радојковић 10 гроша, 254. Станко Стефановић 4 гроша, 255. Ћира Ђорђевић 8 гроша, 256. Милош Рашковић 6 гроша, 257. Димитрије Стаменковић 6 гроша, 258. Стојадин Бранковић 6 гроша, 259. Јован Газибарић 6 гроша, 260. Миладин Бранковић 2 гроша.

Мумцијски еснаф

261. Сима Петровић 20 гроша, 262. Петар Стојковић 15 гроша, 263. Станоје Миленковић 10 гроша, 264. Милош Лазаревић 4 гроша, 265. Вељко Илић 10 гроша, 266. Анта Васковић 4 гроша, 267. Тома Милосављевић 4 гроша, 268. Павле Стојковић 10 гроша, 269. Јанко Цветковић 2 гроша, 270. Илија Миленковић 2 гроша, 271. Таса Стојановић 4 гроша, 272. Никола Јонић 4 гроша, 273. Цветко Мијаиловић 8 гроша, 274. Глиша Јовановић 4 гроша, 275. Ђора Николић и Сима Павловић 4 гроша.

Ковачки и Налбантински еснаф

276. Иван Веселиновић 10 гроша, 277. Милоје Ивковић 6 гроша, 278. Павле Марковић 4 гроша, 279. Сава Видаковић 20 гроша, 280. Паун Стојановић 4 гроша, 281. Таса Јовановић 10 гроша, 282. Милутин Видаковић 4 гроша, 283. Васа Ракић 10 гроша, 284. Петар Пауновић 8 гроша, 285. Ђорђе Коцић 10 гроша, 286. Коста Ђорђевић 5 гроша.

Ужарски еснаф

287. Митар Ђорђевић 10 гроша, 288. Јован Стојковић 6 гроша, 289. Живко Јовановић 4 гроша, 290. Димитрије Ђорић 10 гроша, 291. Стоша Мијаиловић 10 гроша, 292. Стеван Стојковић 1 грош, 293. Цветко

Станојевић 4 гроша, 294. Стојко Јовановић 2 гроша, 295. Петко Нешић 2 гроша, 296. Живко Илић 4 гроша.

Бојацијски еснаф

297. Јован Петровић 20 гроша, 298. Пегар Анђелковић 10 гроша, 299. Павле Обрадовић 20 гроша, 300. Милован Гмитровић 4 гроша, 301. Живан Поповић 10 гроша, 302. Рајко Обрадовић 20 гроша, 303. Милутин Маринковић 10 гроша, 304. Сава Петковић 8 гроша, 305. Младен Лазаревић 8 гроша, 306. Маринко Милићевић 2 гроша.

Асурцијско - Баштовански еснаф

307. Пеша Станковић 10 гроша, 308. Сава Петровић 8 гроша, 309. Илија Ђорђевић 6 гроша, 310. Вељко Рајковић 8 гроша, 311. Живко Петровић 4 гроша, 312. Крста Стојковић 8 гроша, 313. Дина Нешић 8 гроша, 314. Сташа Миленковић 4 гроша, 315. Цветко Јовановић 6 гроша, 316. Ђорђе Николић 3 гроша, 317. Сава Марковић 4 гроша, 318. Сима Станковић 4 гроша, 319. Милија Ристић 5 гроша, 320. Стојко Станковић 4 гроша, 321. Стеван Марковић 2 гроша, 322. Риста Станковић Чола 4 гроша, 323. Стеван Аранђеловић 8 гроша, 324. Лазар Станисављевић 4 гроша, 325. Анта Стојановић 6 гроша, 326. Стеван Стевановић, пред. Примирителног суда 58 гроша, 327. Атанасије Јаковљевић, писар Примирителног суда 58 гроша, 328. Коста Милосављевић, полицај ово варошки 30 гроша, 329. Панта Матић, трговац из Паланке 58 гроша, 330. Берберски еснаф 32 гроша,

Абаџијски еснаф

331. Јевта Ђорђевић 10 гроша, 332. Радосав Најдановић 10 гроша, 333. Марјан Петровић 10 гроша, 334. Ђорђе Цветановић 6 гроша, 335. Антоније Марковић 10 гроша, 336. Живан Бранковић 5 гроша, 337. Стеван Стојковић 6 гроша, 338. Јевта Миленковић 10 гроша, 339. Стојанча Савић 5 гроша, 340. Јанићије Стојковић 4 гроша, 341. Јованча Милојевић 4 гроша, 342. Василије Воиновић 6 гроша, 343. Антоније Андрејић 10 гроша, 344. Арсеније Гавриловић 10 гроша, 345. Игњат Гмитровић 4 гроша, 346. Ђорђе Николић 6 гроша, 347. Мијушко Радисављевић 10 гроша, 348. Милан Радвановић 4 гроша, 349. Милоје Милосављевић 4 гроша, 350. Мата

Шокорчевић 2 гроша, 351. Јанићије Миљковић 5 гроша, 352. Стамен Николић 6 гроша.

Укупно 4.926 гроша

Списак приложника

На фонд за споменик блаженопочившем Господара Карађорђа
Петровића бив. верховног војда србскога
Суда окр. Јагодинског

1. Степан Катић, пред. суда 2 дуката, 116 гроша,
2. Јован Печеновић, члан 20 гроша,
3. Стеван Раић, члан 1 дукат,
4. Димитрије Милисављевић, члан 2 дуката, 116 гроша,
5. Тома Живковић, рачунов. 28 гроша,
6. Мијаило Јовановић, прото к. 20 гроша,
7. Јаков Туцаковић, књиговод. 1 дукат, 58 гроша,
8. Јован Стојадиновић, I писар 20 гроша,
9. Стојан Павловић, II писар 20 гроша,
10. Стојан Обрадовић, архивар 15 гроша,
11. Атанасије Стојановић, експедитор 12 гроша,
12. Живко Николић, практ. 20 гроша,
13. Ђорђе Марковић, практ. 8 гроша,
14. Благоје Симић, практ. 4 гроша,
15. Станисав Миљковић, практ. 4 гроша.

Укупно 6 дуката, 529 гроша.

Мр Добривоје Јовановић

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПУТЕВИ У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВЕКА

Крајем 18. и почетком 19. века путеви су били врло лоши. Они путеви који су грађени од стране Аустријанаца, због неодржавања врло брзо су пропадали. На великом броју путева могло је да се путује само пешице или на коњу. На малом броју путева могло је да се путује колима, и то уз велике тешкоће. У време киша, путеви су постајали практично непроходни. Једино два пута у Србији била су углавном оспособљена за путовање колима. То је пре свега Цариградски друм, који је од Београда преко Јагодине, Ћуприје и Параћина водио до Ниша. Други пут био је пут од Београда до Шапца и даље до Зворника.

Како о путевима у Србији, тако и о путевима у поморавском округу, најпотпуније податке пружају извештаји аустријских обавештајних официра, који су пред Кочину крајину прикупљали податке о Србији. Сви они наводе да је само Цариградски друм проходан за веће војне јединице. За остале путеве, углавном су сви наводили да представљају коњичке или пешачке путеве, али и путеве, који би уз одређене поправке били погодни за колски саобраћај. За Михановића, стање путева у Поморавском округу било је доста лоше. Чак и важни путни правци, као што су путеви од Ћуприје према Варварину и од Ћуприје према Свилајцу, били су погодни само за кретање са коњима. Такође, и за пут од Параћина према источној Србији и даље према Видину, наводи да је пешачка стаза.¹¹²

Покорни је на територију Поморавског округа дошао из источне Србије, преко Сладаје и Стењевца. За тај пут навео је да је коњичка стаза,

---

¹¹² Реља Новаковић, *О сувоземним путевима у Србији у време Првог и Другог српског устанка*, Зборник Музеја Првог српског устанка III - IV, Београд 1964/65.

док пут од Стењевца до Ресавице могао је да се користи и за колски саобраћај. Сличан опис пута дао је и за пут од Ресавице према Иванковцу и Доњег Сења до манастира Раванице. Пут од Доњег Сења према Црници описује као коњску стазу, који би уз мање поправке могао да се употреби и за колски саобраћај. За пут од Параћина до Лудог Поља навео је да је колски пут, али са много чвршћом подлогом него главни пут. И за остале путеве преко Лудог поља тврдио је да су погодни за колски саобраћај.

За пут од Ћуприје преко Дубоке, Војске и Црквенца напоменуо је да је незгодан за тешка кола. За деоницу пута од Црквенца до Свилајнца и Глоговца изнео је, да је и при најмањој киши постајао мочваран и немогућ за коришћење. Путем преко Доњег и Горњег Сења отишао је према Тимоку.

Испрпније и реалније извештаје о путевима на територији Јагодинског округа дао је један други аустријски официр по имену Митесер. Главни Цариградски друм од Ћуприје до Јагодине описује као широк и погодан за колски саобраћај. За колски саобраћај био је погодан и пут који се од Гиља одвајао за Крушевац, а пролазио је поред Јовца, Трешњевице, Поточца и Беле Цркве. Од Беле Цркве пут је ишао према селу Бошњану и та деоница била је добра за саобраћај. Деоница од Бошњана па све до брда Вратари више је личила на коњску стазу, а одатле је пут поново постајао погодан за колски саобраћај. Такав пут био је све до Јасике и Шанца. Цариградски друм Митесер није даље описивао, осим што је навео постојање једне коњске стазе између Багрдана и Баточине, за коју је смаграо да би могла да се употреби за колски саобраћај, када би се укљонила оборена стабла.

Вајгартен такође описује Цариградски друм као широк и добар пут, погодан за колски саобраћај. Једину тешкоћу представљало је мочварно земљиште између Мијатовца и Мораве. Од Ћуприје до Параћина и Ражња Цариградски друм је био такође погодан за сваки саобраћај. За Ћуприју је истакао да је раскрсница путева који се пружају у више праваца, и то: према Смедереву, Пожаревцу, Стрмостену, Мајданпеку и Извору. Сви ови путеви су били у доста лошем стању и једино су могли да се употребе као коњички путеви.

Преко Јагодинске нахије описао је и пут који је водио од Крагујевца до Крушевца. Овај пут је био врло неподесан за путовање. Од Сабанте пут је водио према Кавадару, и реке Лугомира за Секурич. И деоницу до села Карановчића описао је као врло лошу, док је нешто погоднија била деоница

преко Крчина, Каменара до Крвавице. Деоницу од Крвавице до Јасике описао је као врло рђаву коњичку стазу.

Једна од варијанти Цариградског друма био је колски пут Јагодина - Смедерево. Овај пут се одвајао од Цариградског друма после моста на Белици и ишао је удесно према Морави. Овај пут био је удаљен око 600 метара од Багрдана. У продужетку, пут је настављао за Брзан и Лапово, а један део се одвајао за Баточину.

Стање у Србији између Кочине крајине и устанка било је врло нестабилно. Нарочито од превласти јаничара целокупна привредна активност свела се на најмању меру. Осим Цариградског друма и неких важнијих путева, остали су били у великој мери запуштени. То је била срећна околност на почетку устанка, јер је непроходност појединих путева успоравала кретање турских војних јединица. После истеривања Турака и формирање устаничких органа власти, већа пажња је посвећивана и путевима. Сви путеви били су прокрчени и на тај начин је створена путна мрежа довољна да повеже све ослобођене крајеве. Одржавање путева, као и одржавање безбедности путовања били су значајни, и због лакшег кретања војних јединица, али и због трговине, јер је она била од велике важности за устанике.

После другог устанка одржавању путне мреже поклањала се велика пажња. Нарочито се 20 - тих година радило на уређењу главних путева између великих места, а пре свих Цариградског друма. После Једренског мира, грађење и уређење путева дрбило је нов подстицај. Кнез Милош је довео стране стручњаке, који су радили на поправљању и изградњи путева. Обнова је започета 1823. године наредбом кнеза Милоша да се уреди пут од Крагујевца до Београда. Нарочита пажња је посвећивана Цариградском друму, јер је у току 1827. године настао предлог Аустрије да се пошта из Беча за Цариград шаље овим путем, уместо дотадашњим правцем преко Влашке, јер је преко Србије ишао најлакши и најсигурнији пут између Европе и Цариграда. Од следеће 1828. године аустријска пошта отпочела је да се шаље преко Србије. У тим првим годинама путовање је трајало доста дуго. Од Београда до Јагодине путовало се четири дана. Тек почетком 60 - тих година уређењем пута од Јагодине преко Великог Поповића према Смедереву време путовања је скраћено практично на један дан, јер се од Београда према Смедереву путовало бродом, а од Смедерева се кољима преко Ресаве долазило касно истог дана.

Од важнијих путева на територији Јагодинске нахије, био је пут од Крагујевца до Јагодине. Овај колски пут водио је преко Таборишта и Мишевића, Шантаровца и Драгоцвета за Јагодину. Од овог пута се код Таборишта одвајала коњска стаза за Лозовик, али је тај пут био тешко проходан. У току 1843. године пресечена је траса до села Белице и Мишевића ради транспорта опреме за стаклару Аврама Петронијевића. Овај пут је 1860. године спојен са путем Крагујевац - Крушевац. Крагујевац и Јагодину повезивао је и пут који је ишао преко Црног врха. Пут је био у врло лошем стању, а ишао је преко Вољавча и Горњег Штипља, па преко Средњег врха и Грабовите главе, између Горње и Доње Сабанте излазио на село Буковац у близини Крагујевца. Пут је углавном целом дужином био врло лош, јер је већим делом прелазио преко брда висине и до 650 метара. Путовање је било врло споро, јер је стално постојала опасност од превртања кола. Овај пут био је дуг само 32 километара, али због великих успона био је у већем делу године неупотребљив за колски саобраћај. Пут је обновљен 1838. године.¹¹³

Стање путне мреже није ни издалека било задовољавајуће. Ипак, градња нових путева није била у толикој мери присутна, већ се углавном радило на уређењу постојећих путева. Насипање путева вршило се најчешће земљом, па су у време киша постајали блатњави. Посебно је тих проблема било на такозваном „Левачком путу“ на изласку из Јагодине, јер је пресечен невешто, а за подлогу је имао земљу. У време киша готово је било немогуће путовати. Тек 1835. године срески капетан Стевца Михаиловић наредио је да се усече брдо, и на тај начин знатно олакшао пролаз.

Наредбе за уређење путева слала је врховна власт, која се о стању путева обавештавала преко окружних начелника. Углавном су с пролећа, после снегова и киша, начелници доносили наређења да обилазе своје подручје и да врше поправке свих путева, мостова и улица.¹¹⁴

---

¹¹³ На инсистирање мештана околних села, у току 1910. године општински инжењер Емануел Боди урадио је пројекат за модернизацију овог пута, али је због избијања Балканских ратова заустављена реализација. Од тада губи значај и добија само локални карактер.

¹¹⁴ „Начелству окружја јагодинског - Поводом тим што се на много места приметити даје, да се путеви, друмови и сокаци по варошима, кои су насуте и управљени, пренебрегају и убатаљују, долази Попечитељство внутрени Дела Началништву, а по другим странама посредством подручни му Срески Началника, наложи свакому обществу да оно како сокаке, тако путове, и друмове, дакле се ови на које атару протежу, кои су већ уравниени и насуте не пренебрегају, но да морају сваки свое у совршеној целости обдржавати, и како се гди што поремети оправљати. 1. априла 1839. у Крагујевцу, Попечитељ внутрени Дела Полковник Кавалер Ђорђе Протић“.

Приликом поправке или уређења путева, са једне и друге стране пута крчио би се појас од више десетине метара, нешто због бржег сушења пута, али пре свега због веће сигурности. Путеве је народ градио кулуком. Углавном је то вршено невешто, без великог искуства, па је постојала стална потреба за њиховим поновним уређењем.¹¹⁵

Посебна пажња се и даље посвећивала Цариградском друму. Одржавање тог пута била је готово стална обавеза окружног и среских начелника. Јуна 1839. године приступило се обимнијим радовима на поправци Цариградског друма. Повод за то био је пролазак београдског везира. Срески начелници дрбили су налог да приступе поправци друма и свих мостова од Багрдана до Ћуприје.

Мада су поправке биле обимне, следеће 1840. године појавили су се слични проблеми. Мост код Багрдана морао је поново да буде изграђен. Почетком 1840. године срески начелници припремили су јапије, гвозђе и ексере. Сав трошак око набавке материјала, као и за исплату надница мајсторима који су градили мост, а износио је 264 гроша чаршијских, обезбедило је окружно начелство, с тим што је рачун испостављен Попечитељству финансија, јер су радови обављани на главном друму.

За разлику од овог моста, Попечитељство финансија одбило је да исплати трошкове за поправку моста на Белици на путу од Јагодине према Крагујевцу. За утрошени материјал и дневнице мајсторима требало је исплатити 327 чаршијских гроша. Захтев је стигао чак до Совјета, који је одбио захтев са образложењем да исплату може да одобри само за главни друм и мостове на њему. Због одбијања Попечитељства финансија да плати поправку моста, окружни начелник је наложио начелнику среза левачког да потребне паре наплати од оних општина којима је тај мост највише користио. Наплата новца од тих општина извршена је тек половином децембра 1840. године. Месец дана пре тога, окружно начелство је морало

---

¹¹⁵ „Благородном Господину Целом Капетану беличком Стевану Михаиловићу... У призрениу грађења и поправљања ћуприје по друмовима, већим рекама налазећи се издана по смислу височаише заповести Његове Светлости преиначавача с тим да се унапредак на грађење ћуприја ништа друго плаћати неће, но гвозђе из касе прирезске, остало пак, као сечење, свозење, тесање и склапљање јапије дужна ће бити окружја или срезови... с тим да ће маистори кои у склапљању јапија употребљени буду од кулука кои су правитељству дужни дати за оно време бити ослобођени... у призрениу грађења ћуприје, препоручује се... да се оно гвозђе купује гди би таково најевтиније добити могло, и да се ваш рачун од тога буде тачан... 24. октобра 1838. у Јагодини Испр. окрж. јагодинског Аранђел Милосављевић“.

Обимније радове на уређењу путева и мостова у 1841. години, и овог пута наложило је Попечитељство унутрашњих дела. Враћајући се из Крагујевца, помоћник попечитељства Милош Богвићевић прошао је преко Јагодинског округа. У свом извештају изнео је да су путеви у округу у таквом стању, да поједине деонице само уз велике тешкоће могу да се прођу. Из тих разлога Попечитељство унутрашњих дела наложило је окружном начелнику да што пре предузме поправку свих путева и мостова у округу. Срески начелници убрзо су предузели обилажење својих срезова ради утврђивања потребних радова. Радови нису вршени темпом како је било наложено, па је ускоро уследила нова наредба Попечитељства унутрашњих дела, којом је дат рок од месец дана за поправку свих путева и мостова, јер су због немара представљали опасност за путнике. Ова наредба дала је резултате. Одмах је одобрено сечење стабала за мостове и дрвљачење другог потребног материјала. Крајем августа срески начелници известили су о потпуној поправци путева и мостова у својим срезовима.¹¹⁷

Један од разлога поправке путева у овој години били су и проласци кнеза и митрополита. Изгледа да предходне поправке нису у потпуности извршене, па се овом приликом приступило обимнијим радовима. Радови су углавном вршени на Цариградском друму. Из Левачког среза 130 људи, и то из Течића, Вукмановца и Лоћике, са мотикама и лопатама радило је на друму око Јагодине. Из истог среза допремљено је десет кола шуме и двоја кола пружа за поправку друма, а нешто раније у шуми атара села Комарани исечена су 25 стабла за поправку мостова. Слично је било и са учешћем људи из Темнићког среза на поправци Цариградског друма. Исту количину материјала употребили су мештани овог среза, али за трасу од Јагодине до Ћуприје.¹¹⁸ Остало је забележено да је Милош Ћурић из Рашевице, због одбијања да гради сеоски друм и због физичког напада на пандура среза темнићког, кажњен са 35 шгапа.¹¹⁹ Због одбијања да ради на уређењу пута, поднета је пријава против Косте Стошића из Јагодине.¹²⁰

Због сталне бриге за одржавање Цариградског друма у добром стању, 1841. године чињена су велика улагања и на мостовима на друму. Најобимнији радови били су на мостовима на Осаоници код Багрдана и на Белици код Јагодине. Попечитељство унутрашњих дела наложило је да свака општина по плану припреми одређен број јапија и осталог потребног материјала. За поправку моста на Осаоници утрошено је укупно 849 гроша,

---

¹¹⁷ АС, НОЈ,Ф V, р - 44/1841.

¹¹⁸ АС, НОЈ,Ф V, р - 44/1841.

¹¹⁹ АС, НОЈ, Ф VI, р - 53/1841.

¹²⁰ АС, НОЈ, Ф IX, р - 15/1841.

и то за набавку 112 ока гвозђа, један трнокоп, 20 ока ексера и за наднице мајсторима. За изградњу моста на Белици код Јагодине на Цариградском друму, утрошено је много више материјала. У почетку је довучено 35 греда за таван дужине по 25 педи, 15 греда за испод тавана исте дужине и дебљине и 50 шпука за темељ дужине по 7 педи. Касније је било довучено још 20 греда дужине 25 педи.¹²¹

Почетком 1842. године донета је Уредба о путевима, по којој су морали сви друмови и путеви у свако доба године да буду проходни. Уредба је обавезивала окружне и среске начелнике, као и кметове, да посебну пажњу обрате на одржавање путне мреже. По истој Уредби, изградња путева и мостова није могла да се предузме без одобрења Попечитељства унутрашњих дела. Уредба је потенцирала обавезе локалних органа власти на уређењу путева, и то нарочито среских начелника и кметова.¹²²

Међутим, Уредба није ништа побољшала стање путева и мостова. После зимског периода стање путне мреже било је исто лоше као и раније. Путеви су били у тако лошем стању, да су се често догађале и несреће. Терет њиховог одржавања сада је у већој мери пао на мештане села преко којих су поједини пут прелазили.¹²³ Највећа пажња по Уредби, као и раније, посвећивана је одржавању Цариградског друма. Посебна наређења односила су се на овај друм, да „*ни какву неугодност не буду имали високи чиновници који пут ују у Цариград*“.¹²⁴

Начелник Левачког среза у свом извештају о стању Цариградског друма на територији свог среза, навео је да је друм на неколико места поправио, а што се тиче мостова, известио је, да је мост код Багрдана у добром стању, али да мост на Белици код Јагодине поново захтева поправку, па у истом извештају тражи дозволу за сечење јапија и ангажовање мајстора.¹²⁵ За поправку моста на Белици утрошено је 30 кола камена и 30 кола врбових коља од једног и по хвата дужине за изградњу насипа.¹²⁶

Посебна активност на уређењу путева и мостова у Јагодинском округу била је 1843. године. Почетком јануара те године кнез Александар Карађорђевић је посетио новоизграђени мост на Морави код Ћуприје. Због

---

¹²¹ АС, НОЈ, Ф II, р - 74/1841.

¹²² АС, НОЈ, Ф IV, р - 46/1842.

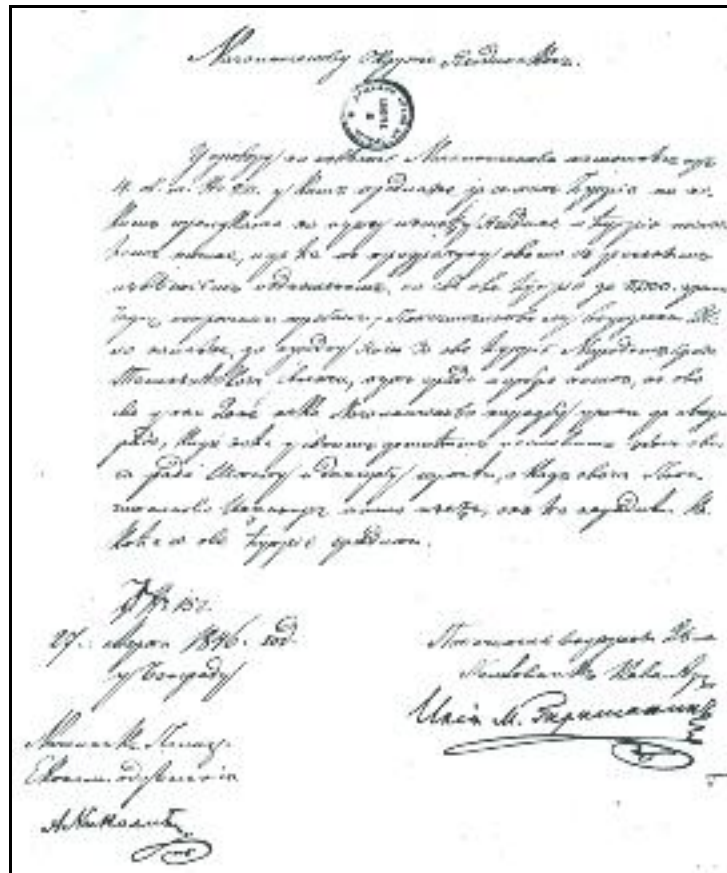
¹²³ АС, НОЈ, Ф IV, р - 48/1842.

¹²⁴ АС, НОЈ, Ф IV, р - 53/1842.

¹²⁵ АС, НОЈ, Ф XI, р - 252 /1842.

¹²⁶ АС, НОЈ, Ф III, р - 73 / 1842.

те посете извршена је поправка свих путева према Јагодини, као и оба моста на Белици код Јагодине и моста у Драгоцвету. Начелник среза левачког је за уређење Цариградског друма послао 420 радника и они су на друму радили три дана. Вероватно је и начелник среза темнићког послао сличан број људи, а иначе за уређење свог дела пута утрошио је десет кола шуме и двоја кола прућа.¹²⁷

¹²⁷ АС, НОЈ, Ф IV, р - 101 / 1844. Кнез Александар Карађорђевић из Београда је кренуо 7. јануара. У Белици је 15. јануара организован ручак за кнеза. На граници Јагодинског округа кнеза су дочекали окружни начелник, председник окружног суда и начелник среза темнићког, са 100 кметова из темнићког среза и са 100 коњаника. После обиласка моста на Морави код Ђуприје, кнез се преко Ресаве, Пожаревца и С медерева, вратио у Београд.

У наредној години такође је највећа пажња посвећивана Цариградском друму. Поред редовних послова на одржавању, приступило се изградњи моста на Цариградском друму преко „Чолак баре“ испод Гиља. Мост је био дугачак 23 фата. Лежао је на три камена тумбаса. По један тумбас се налазио на обалама, а централни у води. За камен, креч, јапије и гвозђе потрошено је 7 940 гроша. Мајстор који је градио мост звао се Андреја Атанасковић.

Друга већа инвестиција била је проширење пута преко Црног врха. За то је било употребљено 6 ока барута, а морала је да буде извршена и набавка пијука и великих чекића од стране окружног начелства, а од ћупријског начелства добијено је 10 пијука, 6 ћускија и 4 чекића.

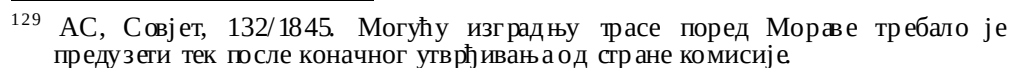
И 1845/1846. године такође се приступило озбиљнијој реконструкцији Цариградског друма. Члан Совјета Милосав Здравковић и Атанасије Николић, начелник једног одељења у Попечитељству унутрашњих дела, добили су задатак да прођу кроз округе куда је пролазио Цариградски друм, и да предложе најбољу трасу измештања друма.

После извештаја Милосава Здравковића и извештаја Начелства окружја јагодинског, Попечитељство унутрашњих дела одредило је првог инжењера попечитељства, Јована Неволу, да у договору са окружним начелником „...промотри и определи положеније линије куда ће друм Цариградски провести...“.¹²⁸ Попечитељство је намеравало на следећи начин да поправи Цариградски друм: 1. *Да се назначени друм од 4. фата ширине, који ће се насупи и шљунком посупи, а поред овог друма да се ископају јендеци 3 шуха широки,...* 2. *Од ови јендечића са обадве стране гдигод је само могући и гди се жителјима места, куда ће друм пролазити, неће велике штете причињавати, да се по 10 фат и назначи, ...који ће друм означавати за свагда, како би лети кола могла и поред насипати, или како би стока, која се прогони, довољно простора за прогон, па нешто и за пашу имати могла...* 3. *Пошто се овако друм од Алеканица до Јагодине назначи, Попечитељство би ово даље тога мненија било, да се овај пут још овога лета градити настане и то да окружни начелници настоје и да издејствују да овај друм народ у оне дане, када себи не ради, гради, а Попечитељство из касе правителствене само на ћуприје гди потребно буде, мајсторске руке и гвозђе да плати...* 4. *Од Јагодине к Београду Попечитељство ово налази да би се лакше и удобније поред Мораве преко Смедерева друм оправити могао, што је прво равније положеније, друго што је близу*

---

¹²⁸ АС, НОЈ, Ф VI, р – 72 / 1846.

На делу пута од Багрдана до Јагодине промене су биле незнатне, а од Јагодине до Ћуприје пут је доживео велике измене. Измењена је цела траса пута од моста на Лугомиру, па скоро све до прелаза на Морави код Ћуприје. Стара траса је од моста на Лугомиру прелазила преко брда Гиља и спуштала се према мосту на Морави. Нова траса није више прелазила преко брда, већ је пролазила поред Гиља, и потпуно одговара садашњој траси пута Јагодина - Ћуприја. Дужина трасе износила је 4.170 хвати. Због постојања више бара било је неопходно подићи и пет мостова. Предрачун за ове мостове износио је око 8.000 гроша: 300 ока израђеног гвоздја, за шрафове по 6. гроша ока...1800; 500 ока такође израђеног гвоздја за ексер, и друге потребе на 4 ½ гр. ока...2250; 500 талпи аругани од 1 ½ фата дужине по 1 грош...500; руку маисторски од прилике...3000; по предрачуну овом додаје се као сувишак још ...450. Начелник среза темнићког дрбио је наредбу да припреми све потребне јапије и да их допреми до места изградње мостова. Такође је био дужан да организује долазак људи из свог среза за насипање и изградњу пута.¹³⁰

Мада је на Лугомиру постојао дрвени мост, он је био у доста лошем стању, па је и њега требало поново изградити. Други мост је био изграђен испод Гиља и био је дугачак 4 хвата, а требало је омогућити путовање приликом изливања Лугомира. Следећи мост је био изграђен иза Гиља на постојећој „Чолак бари“. Претходне године на истој бари, али на старој траси пута, био је изграђен мост на каменим тумбасима. Сада је овај мост требало разградити и материјал уградити у нови мост. На око 750 хвати од Мораве била су изграђена два моста, која су служила само за време изливања околних бара. После дњи мост на овом путу био је изграђен преко

---

¹³⁰ АС, НОЈ, Ф VI, р-72/1846. Путовање у време киша од Гиља до Ћуприје било је врло отежано, што се види из једног писма Начетника окружја ћупријског од 20. марта 1847. године: „Славном начел. Окр. Јагодин. Ово велико наводеније Мораве већ је до тога дошло, да ће овај главни друм затворити тако, да ће путници и пошта стајати мрати због тога, што вода непрестано расте. За овакве случајеве налазила су се два правитељствена чамца, но зимус су ледом откинута и низ Мораву одплавила; зато да бисе средство набавило, с којим ће се путницима и татарима помоћи у путовању одаведе до одонут Гиља докле се је вода излила, Началничество је ово за најбоље нашло, да се овамо спусти скела Рашиевичка, која и тако поводом велике Мораве радити не може то тим више што је клич врабчански поготово сав утопљен. Начелство умољава да се скела што скорије спусти код Ћуприје и расположенију окр. Ћупријском преда, и по томе, што је вода један ледолом (браник) већ дигла из темеља и однела, и што се саскелом нагомилане на бранике кладе могура очистити.“

два мања потока. Тај мост је био изграђен према нацртима инжењера Барона Кордона, у време када је грађен велики мост на Морави.

За изградњу свих мостова употребљен је следећи материјал: 300 ока гвожђа за шrafoве, 500 ока гвожђа за ексер, 500 талпи од $\frac{1}{2}$ хвати дужине, 12 шипова по педаљ и шаку ширине и 1 фaг дужине, 6 шипова исте дебљине,... од $4 \frac{1}{2}$ хвата дужине и по 1 шух дебљине, 6 греда великих, 40 греда за трабазан по педаљ дебљине и 4 хвати дужине, 24 трупаца по 4 шуха

дугачка и 138 греда разних димензија. Осим тога, за поправку моста на Лугомиру допремљено је још 6 шипова дужине 6 хвати. За изградњу мостова код „Чолак баре“ и код карауле у близини Ћупријског моста, мајсторима Ристи Јовановићу из Параћина, Митру Корушићу и Спасоју Петровићу из Крагујевца исплаћена је зарада од 3.000 гроша.¹³¹

За разлику од ранијих година, поправке су изгледа овог пута биле солидније. Кад је у питању мост на Лугомиру на путу Јагодина - Ћуприја, његова поправка је извршена тек 1859. године. Те године је окружни инжењер Франц Мил поднео списак потребног материјала: за нови таван дужине $9 \frac{1}{2}$ хвати било је потребно 76 греда по $3 \frac{1}{2}$ хвати дужине и 6 цола дебљине, за трабазан и два тумбаса било је потребно 25 греда по 4 хвати дужине и 6 цола дебљине, три греде по средини моста биле су дугачке 3 хвати и дебљине $\frac{7}{9}$ цола, греда испод моста била је дужине 8 хвати, за тумбас са јагодинске стране било је уграђено 18 греда по 4 хвати дужине, за исти тумбас дрвежено је било 50 кола камена и на крају за поправку моста било је утрошено 15 ока гвожђа. Са надницама мајсторима укупно је за поправку моста било утрошено 1.203 гроша чаршијска.¹³²

Неколико година раније, тачније 1851. године, вршена је и поправка моста код Багрдана. За поправку моста утрошено је 938 гроша, и то за наднице мајсторима, за 89 ока израђених ексер и за 86 ока гвожђа.

---

¹³¹ АС, НОЈ, Ф VI, р-72/1846.

¹³² АС, НОЈ, Ф III, р-143/1859.

Следећа уредба која је уређивала изградњу и одржавање путева, било је тзв. „*Височајше решење*“ из 1848. године. И ова уредба се у највећој мери односила на Цариградски друм. По уредби главни друм морао је да буде широк 5 хвата, а ширина свих осталих среских и сеоских путева морала је да буде 4 хвата. Поштански друмови морали су да буду опкопани малим јендецима, а главни друм морао је са обе стране да има по 10 фати ширине са дубље опкопаним јендецима, да стока не би оштетила усеве приликом превозења робе. Код спореднијих путева ширина са обе стране морала је да износи 4 - 5 фати. Ове мере нису у потпуности испуњаване, али је ова кнежева одлука имала важан основ за будућу градњу друмова.¹³³

Стална брига за одржавање и уређење путева променила је стање путева у Јагодинском округу. Према једном извештају о стању путева с почетка 50 - тих година 19. века, посебно је истакнут пут од Јагодине до Рибара и Глоговачке скеле. Чак је за тај пут наведено, да кад буде потпуно поправљен, биће је дан од најбољих локалних путева.¹³⁴

Према извештају Начелника среза левачког за прву половину 1855. године, стање путева и њу прија у том срезу било је добро. Навео је да су сви путеви насути песком.¹³⁵ Тада је дошло до поправке пута од Јагодине до Крагујевца који је ишао преко Црног врха. Са обе стране пута ископани су јендеци, а на самом путу рупе су попуњавање земљом, а касније и шљунком. За Цариградски пут од Јагодине до Багрдана наведено је да је био у добром стању. Пут који иде од Јагодине преко Трнавe, више Шуљковца преко Медојевца, Љћике и Вукмановца до косе Белушићке, није тада поправљан, јер се налазио у добром стању, а касније осим попуњавања рупа, нарочито је насипан тај пут, али део који је ишао од Белушића преко Опарића, више Пољне, Милутовца до Велике Дренове. Предвиђено је било уређење пута од Велике Дренове до Богдања и даље према манастиру Љубостињи. Од Богдања насути је шљунком пут преко Мале Сугубине, Риљца, Превешта до манастира Каленић. Путеве, који су служили само локалном становништву, то становништво било је дужно да их према потреби поправља. За поправку био је предвиђен и пут који иде од Мораве

---

¹³³ Никола Вучо, развој индустрије у Србији у 19 веку, Саобраћај као производна делатност, САНУ, 1981, Београд, стр.123.

Зборник закона и уредаба... стр. 118.

¹³⁴ *Српски занатлија*, од 14. априла 1888.

¹³⁵ АС, НОЈ, Ф XVII, р - 144/1856.

према Крагујевцу, који су мештани користили за превоз пољоприврених производа. Ови радови били су предвиђени за време када сељаци нису својим радом били заузети.¹³⁶

Током 1857. године начелници су са кметовима, углавном одржавали путеве у добром стању. Само је пут од Гиља до Јасике морао често да буде поправљан, због одроњавања обале поред Мораве. Због тога је тада предложена изградња насипа.¹³⁷

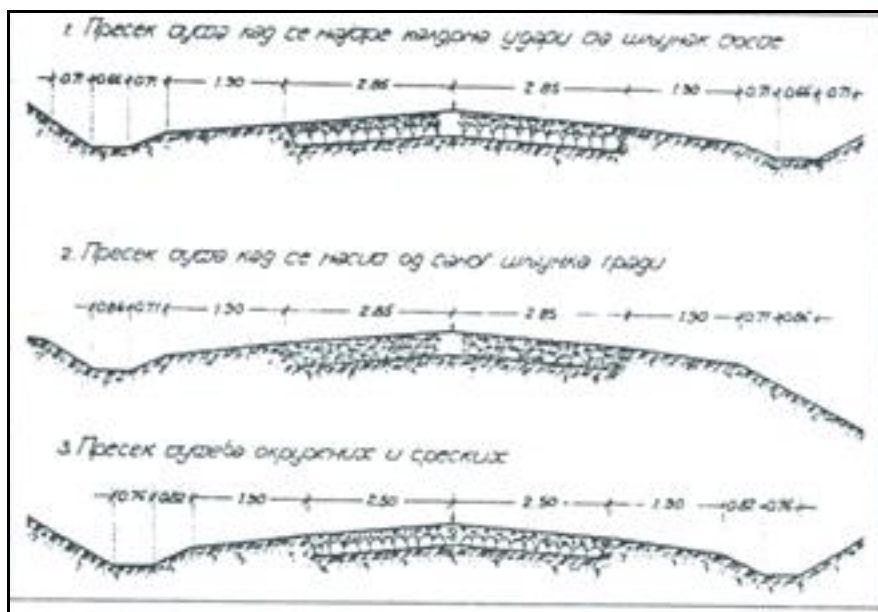
Значајнији радови у Левачком срезу обављани су у току 1858. године. Вршена је поправка пута Јагодина - Крагујевац преко Црног врха, као и мостова на том путу. Поправљен је и поштански пут који води ка Багрдану. Сви путеви су тако оспособљени да се могло безбедно путоваги. Оспособљени су и путеви који воде од Крушевца преко Мораве према Крагујевцу и Јагодини. Поправка ових путева омогућила је бољу продају производа из Темнића у Крагујевцу и Јагодини. Осим важнијих путева, многе општине су одржавале своје локалне путеве. Истовремено, Начелник среза темнићког известио је да је стање путева у том срезу добро, и да је наложио кметовима, да они самоиницијативно са народом врше поправке путева, када то буде било потребно.¹³⁸

---

¹³⁶ АС, НОЈ, Ф X, р- 90/1855.

¹³⁷ АС, НОЈ, Ф I, р - 111/1857.

¹³⁸ АС, НОЈ, Ф V, р- 100/ 1858.

Стандардни попречни профили из 1866. године

Следеће 1859. године у срезу левачком такође је рађено на поправци неких путева. Мада је извршен преглед путне мреже у срезу, у првој половини године није се озбиљније радило на уређењу путева. Тада је народ био оптерећен пољским пословима. У другој половини године дошло је до уређења неких путева, мада је народ, поред својих потреба, био заузет превозом дрва и другог потребног материјала за Тополивницу и војску у Крагујевцу. Ипак је, по наређењу среског начелника, друм од Таборишта до крагујевачког округа у дужини од 3 сата поправљен и насут шљунком, где је то било потребно. Тако је и пут од крагујевачког округа који води поред Мораве до Селишта у срезу темнићком, у растојању од 3 сата, поправљен и насут шљунком. Такође је поправљен и насут шљунком пут од Крагујевца преко Рековца за Течић и Вукмановац и даље за Јагодину. На овим путевима извршена је и поправка свих мостова. Даљи рад на поправци путева 1859. године прекинут је тек појавом првих снегова. У овој години доста се радило и на поправци сеоских путева, који су били доста оштећени после отапања снегова. Ове поправке путева нису учињене под

руководством окружног инжењера, како је било обавезно, већ онако како се до тада радило.¹³⁹

Шездесете године 19. века представљају период у Србији када се много радило на унапређењу целокупног градитељства, па и путева. Оснивањем Министарства грађевина са задатком „да се стара о изградњи и одржавању путева, мостова, регулацији улица и река, подизању јавних зграда и споменика“, дат је значајан подстицај. Већ после две године, односно 1864. године, кнежевина Србија је донела Закон о јавним друмовима. Овим законом, по први пут су одређени технички принципи пројектовања, грађења и одржавања јавних друмова. Закон је делио путеве на државне, окружне и среске. Преко Јагодинског округа прелазио је само један државни друм, и то онај који је повезивао Београд са Алексинцем, односно Цариградски друм. У категорију окружних путева, на подручју Поморавског округа, сврстани су путеви: од Нереснице преко Петровца и Свилајнца за Крагујевац, од Крагујевца до Јагодине, од Ћуприје до Пожаревца преко Свилајнца, и од Параћина до Зајечара преко Кривог вира. Сви остали путеви спадали су у категорију среских или општинских путева.¹⁴⁰ Путеви су грађени кулуком и то: државни путеви су грађени од стране народа свих оних окружја који су у суседству пута; окружни и срески од стране народа окружја или среза кроз који пут пролази, а то се исто односи и на општинске путеве. Сви путеви и мостови морали су да се граде под надзором и управом окружног инжењера.

У послове које је народ био обавезан да обавља, спадали су сви прости послови. За градњу мостова, обавеза је била ангажовање мајстора и они су плаћани из државне касе, а народ је био дужан допремати и односити материјал. Становници, који су градили путеве, морали су да плаћају порез. Сви су били дужни да годишње на изградњи путева или мостова раде до 15 дана. Ово време од 15 дана односило се на јавне друмове који су описани законом, а грађење општинских друмова вршило се према потреби, па и у мањим празничним данима, који нису у црквеним календарима означени црвеним словом.

---

¹³⁹ АС, НОЈ, Ф I, р - 109/1861.

¹⁴⁰ Никола Вучо, стр. 124.

ДОПИСИ.

Копривница, 20. Децембра 1873 год.

Већ су се неколико пута претресале, у неколиким бројевима „Јавности“, покварене ћуприје, идући од Копривнице у Јагодину.

Ја који сам познат са тим околностима, покушаћу да тачнији преглед донесем о том претресу.

Занета има три речних брода, на којима су ћуприје постојале, и које су мислим 1863. биле видане, а већ 1864. године великим бујицама однешене тако, да им сада већ ни трага нема, а од дана, како су биле свршене, једна да су 5—6 месеци трајале, а као свугде тако и око тих ћуприја, бивши г. инжењир онда, који је на тим грађевинама радио, гледао је само своју корист, па је тврдио да су темељи добри у ваочетих ћуприја а бивши тада у Јагодини помоћник г. Перуничкић је тврдио да су плитки и да неће бити дуготрајни, тако и би, премда је доста народне жртве и вноја стало, и тако се од она доба нико није више старао за њих, и ако су на нашем најглавнијем путу.

Још се живо опомињем, да су неколико кочијаша пролетос хтели да буду жртва нехата због предошле воде, која је преко 24 сата велика трајала, и није се могло прелазити.

Истим пролетошњим бујицама ти су бродови били сасвим подривени, да су све до свршетка Октобра сасвим за пролаз ужасни били.

Сваки кмет био је дужан да с времена на време обиђе путеве и мостове у његовој општини или селу. Сам је био дужан да отклања мање поправке, а о већим оштећењима морао је да извести среског старешину. Среске и окружне власти настојале су да друмови увек буду у добростану. Да би терет грађења путева био равномерно подељен на становништво, окружне власти морале су тачно да воде рачуна о свим изграђеним или поправљеним путевима и мостовима у току једне године, као и о учешћу народа у тим пословима.¹⁴¹

У Јагодинском округу 1863. године поправљено је од 13 000 фати путева, а у Ћупријском округу 6 000 фати. Исте године у Јагодинском округу направљено је пет ћуприја, а у Ћупријском округу четири ћуприје и пет канала. Исте године урађени су и пројекти за путеве: 1. Од Крагујевца преко Левча и Јасике до Крушевца; 2. Од Крагујевца преко Левча до скеле Обрешке; 3. Од Јагодине уз Мораву према Обрежу, Варварину до Јасике. За скелу на Морави код Ћуприје направљен је један чамац.¹⁴²

У току 1867. године радило се на путевима од Јагодине према скели варваринској и од Јагодине до глоговачке скеле. Исте године донета је наредба да се одмах отпочне са радovima на путу од Варварина према Јасики. Да би се нужне и мање поправке могле одмах извршити, требало је поред путева, на одређена места, допремити потребне количине шљунка или камена.¹⁴³

Важан корак у изградњи квалитетних друмова учињен је доношењем *Правила министра грађевина* 1866. године о преуређењу постојећих и начину грађења нових друмова. Овим је прописано да се сви државни друмови „каменом паташу и шљунком насипају на три фата у ширину, а окружни и срески друмови да се каменом паташу и шљунком насипају на два фата и 4 стопе“. Пут је требало претходно насипати крупним камењем, затим средину пута насути слојем шљунка дебљине највише 9, а најмање 6 палаца, а на крајевима онолико колико испупченост друма дозвољава.

---

¹⁴¹ Зборник закона и уредаба, књ. XV, Београд, 1863, стр. 90-94.

¹⁴² Протоколи Редовне Народне скупштине одржане о Великој госпођи 1864. у Београду, Београд 1864, стр. 72-74.

¹⁴³ Протоколи редовне Народне скупштине одржане о Михољдану 1867. године у Крагујевцу, Београд 1868, стр. 233.

Посебно интензивирање изградње путева и мостова настало је после 1883. године доношењем „Правила за прављење пројеката и планова, предрачуна и услова за давање у израду путева и мостова“ од стране Министарства грађевина. Овим Правилима утврђени су максимални нагиби државних, окружних и среских друмова у равницама, у брдовитим и планинским пределима. Полупречник код државних друмова није смео бити мањи од 24 метара, а код окружних и среских од 20 метара.¹⁴⁴

На дан 4 и 5 априла т. г. држаће начелство ово јавну усмену лицитацију за грађење три дрвене ћуприје на левачком друму. Кауција је за ћуприју преко потока испод Шуљковца 350 дин., за ћуприју преко Белице 320 дин. а за ћуприју преко јаруге између Шуљковца и Драгошевца 200 динара. Кауција се полаже у готовом новцу или у сигурном јемству. План, опис и услови могу се видети у инжењерској канцеларији Начелства овог.

ГБр. 121. Из заседања начелства округа јагодинског, 10 марта 1879 г. Јагодина.

1—3

---

¹⁴⁴ Пинус, Записи бр. 1, Београд 1995, стр. 28 - 29.

И поред ових законских прописа, већина друмова у нашем крају налазила се у лошем стању. Због непоштовања закона, Министар грађевина је тражио поштравање контроле од стране окружних инжењера и полицијских власти, и поштравање контроле над радом кулучара. Између 1884. и 1887. године предузети су радови на пресецању пута по ободу Лугомира за Бресје, Главинце и Коларе. Касније је грађен кулуком народа из околних села пут Јагодина - Јошаница, а вршена је поправка главног пута преко Липара.

Закључак

Развој путне мреже био је у складу са општим развојем друштва. Почетком 19. века стање путева било је врло лоше. Стицањем аутономије већа пажња се посвећивала путној мрежи. Постепени развој привредне делатности доприносио је већем значају путева. Ипак, наслеђени односи ометали су бржи и свеобухватнији развој. Путеви су поправљани без стручног надзора. После сваке веће кише, увек је морало поново да се приступи новим поправкама. Једино је квалитетнији рад улаган у одржавању Цариградског друма. Стање се постепено поправљало. Али, и поред доношења неколико закона о изградњи и поправљању путева, путна мрежа није у потпуности одговарала потребама становништва.

CONCLUSION

The development of road network was in compliance with general progress of the society. In the beginning of the 19th century the condition of road was very bad. By acquirement of autonomy it was paid more attention to road network. Gradual development of economy brought to bigger significance of roads. Still, hereditari relations prevented faster and broader development. The roads were repaired without skilled supervision. They were needed to be repaired after every heavy rain. Only the Carigrad road was better maintained. The conditions were gradually better, but even though several laws on construction and reparation had been passed, the road network didn't fit the needs of the population.

Мр Добривоје Јовановић
Исторички архив Јагодина

ПРОМЕНА НА ПРЕСТОЛУ СРБИЈЕ 1860. ГОДИНЕ

Према грађи Начелства округа јагодинског

Кнез Милош Обреновић I умро је 14. септембра 1860. године.¹⁴⁵ Истог дана Кнез Михаило Обреновић III објавио је Прокламацију о ступању на престо. Поводом ових догађаја, Попечитељство унутрашњих дела одмах је послало допис у коме су одређени поступци поводом смрти кнеза Милоша и ступања на престо кнеза Михаила. Телеграмом је наређено да се до недеље 18. септембра испољава дубока жалост за кнезом Милошем. За то време морало је престати свако весеље и свако јавно изјављивање радости. На кафанама, механама и свим јавним зградама могла су само врата бити отворена. Приликом свадбених весела није смела да се чује свирка по сокацима или код цркве, већ само у кућама.

Попечитељство унутрашњих дела доставило је 20. септембра окружном начелству распис, којим га је обавестило, да је Кнез Милош у присуству Кнеза Михаила, многобројног народа и страних гостију, сахрањен у суботу 17. септембра у 11 сати пре подне у (*великој београдској цркви*) Саборној цркви у Београду, а да је у недељу 18. септембра одржана прослава поводом ступања кнеза Михаила на престо, „*највећим, свеобухватним и истинитим одушевењем, које је непрестано од сваког појединца исказивано.*“

Попечитељство унутрашњих дела је, у једном од дописа, наложило поступке приликом држања парастоса кнезу Милошу, „*да последњу поданичку почест и дужност Христијанску укажу своме избавитељу и усопшем Господару.*“ По наређењу Митрополита парастос је одређен за суботу 24. септембра, за вароши и паланке, и за недељу 25. септембра, по

---

¹⁴⁵ Датуми су по старом календару.

сеоским црквама и манастирима. На парастосу су морали да присуствују свичиновници и званичници, као и народ.

Истог дана окружно начелство је са налогом Попечитељства упознало среске начелнике. Окружни начелник је обавештавајући среске начелнике, наложио, да се вести о смрти кнеза Милоша и ступања на престо кнеза Михаила обзнане народу у срезовима, али и да истовремено строго пазе да се поредак не наруши. Срески начелници били су обавезни да одговарају за мир и поредак, и да верно и одмах обавесте окружног начелника о расположењу народа.

Према извештајима из унутрашњости свуда је са истим одушевљењем и радошћу примљена вест о ступању на престо кнеза Михаила, као и исказивање жалости због смрти кнеза Милоша. Према извештају из левачког среза од 17. септембра, становништво је са жаљењем примио вест о смрти Кнеза Милоша, и после прочитане прокламације присутни су одговорили са „Бог да му Души опрости“, а када је прочитана прокламација о наслеђивању престола, многи су изговорили: „Бог је приведением своим познатог нам Светлог Наследника подарио, у кога се тврдо надамо да ће све оно што смо смрћу старог и незаборавног отца изгубили у њему наћи и који ће се са Србима оним стазама Светлог покојника корачати и нас под Родитељском закрилу његовом неговати“.

Моје Љубезном Народу

Како је промислу Свевишњег угодно било, те је јутрос после осам сати позвао к себи нашег Светлог Господара, Књаза Милоша Обреновића I, Мог премилог родитеља, то сам Ја, по вољи Божијој и жељи народа Србског, предузео одма књажеску владу, сходно царским хатишерифима и закону о наследству као наследни Књаз Србски под именом Михаила Обреновић III, које овом прокламацијом свима и свакоме објављујем.

У намери да савестно испуним дужност, које отачество наше има према Двору суверенског, Ја ћу се одма обратити блистателној Портиради добијенија прописаног берата.

А да би и народ могао саслушати о неким мерама који ће ми једино могуће бити за срећу и благостање Србије с успехом радити, позваћу по постојећем закону у своје време народну скупштину.

Срби! Преда Мном стоји тежки задатак. Унутрашњи раздори, непоштовања права ближњега, ажбење закона и малоуважавања власти, освете и гоњења растурали су отачество наше и задржали га у великом назадку. Ја ступам на престол књажески с тврдом вољом, да зла ова искореним у земљи нашој: да оснујем владу, која ће, снабдевена свом потребном влашћу и силом, умети одржати себе у уваженију, законе земаљске у снази и задобивена права у поштовању, и која ће, снабдевена свом потребном влашћу и силом, умети одржати себе у уваженију, законе земаљске у снази и задобивена права у поштовању, и која ће, презирући освете и гоњења, придружити себи све, који љубе отачество своје и желе му напредка.

Зато, праштајући овим сваку политичку кривицу и бацајући у заборав сва учињена политична преступлења, позивам све и свакога, да се ставе под заштиту отачествени закона, по којима ће Моје правитељство морати исто тако праве у заштити узимати, као што ће му дужност бити криве строго казнити. Докле је Књаз Михаил на влади, нека сваки зна, да је закон највиша воља у Србији којој ће сваки безразлике покоравати мора.

Држећи се ови начела једна од првих брига Мога правитељства биће, да се постара за најбољи начин, како да се по могућству правда да и онима, који мисле, да су од предходеће ми владе оштећени, било повредом јавног или њиовог приватног права.

Увиђајући оскудност и несавршенства у законодавству и уређењима земаљским, ми ћемо трудови непрестано на то управљени бити, да према потребама земље и духу времена, законодавство и устројство земаљско поправим и попутим.

Званичнике садашње остављам међутим у њиовим звањима, но притом, имајући на уму неизмерњи уплив званичника на државни напредак, задржавам Себи право, да у своје време целу правитељство по свима струкама саставим из људи, који ће по Моје нахођењу понајбоље моћи одговарати своме великом позиву, држећи се у томе начела, да за свако место понаиваљанијег човека одредити треба.

Предузевши да управљам судбином Србије, позивам вас, Срби, да Ми одушевљени чувствима правога патриотизма, притечете у помоћ к постигнућу тешке цели, који Ми провиђење налаже; да у строгој послушности према законима и законим наредбама Мојој власти оправдате Моје поуздање у добру вољу и љубав вашу; да разумним владањем покажете пред светом своју озбиљну тежњу к постигнућу политичке зрелости, која је највећи понос народа.

Ако разумно, сложено и патриотички будемо радили за напредак и благостање Србије, провиђење божие неће оставити без успеха трудове наше.

Н 1.

**14. Септембра 1860. године
У Београду**

**Михаил Обреновић III.
Књаз Србски**

Кнез Михаило је, издавши прокламацију, одмах преузео кнежевску власт. То је подржано од Савета, војске и грађана Београда.

Мада је све прошло мирно, Попечитељство унутрашњих дела поново је налагало пуну будност. Захтевано је да се сваки чиновник и званичник, као и остали грађани својих надлежних дужности и послова држе. Иако је Попечитељство унутрашњих дела извештено да је поштовање мира и поретка свуда у земљи присутно, и да нема разлога за сумњу, ипак је окружним и срески начелницима стално налагана будност, и упозорење да ће они бити одговорни ако се буде шта непредвиђено догодило.

Због жалости сва званична писма црним воском су се печатила. Окружном начелству је послата једна фунта црног воска, са обећањем да ће се касније послати још. Међутим, уместо црног воска, окружно начелство добило је 26. септембра од Попечитељства унутрашњих дела 10 табака црне хартије, са обавештењем о набавци црног воска код трговца Николе Стевановића у Београду. Зато је 19. септембра, и поред обећања среским начелницима да ће им послати црни восак, окружно начелство послало два табака црне хартије за печатења писама, пасоша и разних виза, јер је хартија

била много јефтинија од воска. Ако би им восак био потребан за пакете, срески начелници су морали сами да га набављају код истог трговца у Београду.

После прославе око ступања на престо кнеза Михаила, наступила је 40-тодневна мала жалост. Све општенародне и друге светковине само су се обележавале црквеним церемонијама. Официри и званичници, када су униформу носили, били су обавезни да носе на левој руци црни повез. За држање 40-тодневног парастоса кнезу Милошу, по наређењу Митрополита, одређена је субота 22. октобра. Тог дана парастос је требало држати по варошима и паланкама, а 23. октобра по сеоским црквама и манастирима. Наложено је да се о томе извести чиновништво и народ, да би у што већем броју присуствовали парастосу.

Окружно начелство је о овом распису обавестило среске начелнике 29. септембра. Уједно је наређено да се обавесте све старешине еснафа, да би они правовремено обавестили своје чланове, како би сви заједно присуствовали парастосу у цркви.

Полугодишњи парастос кнезу Милошу, такође по наређењу Митропољита, требало је одржати 11. марта 1861. године на Тодорову суботу, на дан рођења кнеза Милоша. Одржавање парастоса било је предвиђено само у црквама у окружним варошима. Попечитељство унутрашњих дела је са тиме упознало окружно начелство 25. фебруара 1861. године.¹⁴⁶

Вероватно из страха, а и ревности, Начелство окружја јагодинског је 29. септембра 1860. године послало извештај о увредљивим речима против кнеза Милоша, које је изговорио Маринко Николић, земљорадник из Јагодине, стар 63 године. У истом извештају тражена је дозвола да му се суди. Маринко Николић је у бакалници Димитрија Крстића, пред њим и Аврамом Ракићем, практикантом Јагодинске поште, када се повела реч о богатству кнеза Милоша, изговорио: „*е мој брате, продао неком овце, неком козе, а неком свиње пак се тако обогатио*“. За Маринка је наведено да је владања доброг, да је здрав, једино се о дао пићу. Такође је наведено да је сиромашног стања и да не би могао да проведе време у затвору о свом трошку, јер осим личне одеће није имао друге имовине. Попечитељство

---

¹⁴⁶ Архив Србије, НОЈ (Начелство окружја јагодинског), Ф Ц, р - 84/1861.

Мое Любезное Народу

Вина в прописку Савомирши угодил было, — те и жероты после концы сѣишъ виною съ себе имать Савомиръ Гостодаръ, Казимъ Младшаго Оброунова I, Митя, проимать родителю, те сынъ Н., но вина болей и вина горелъ Сръбскъ, преданъ едно каменну каду, судно парусны хитроумныи и виноу и выслатьку на нысѣнныи Бѣлы Сербскъ подъ именемъ Миташа Оброунова III, но концы проимать съишъ и совоишъ обимать.

У нас же до сих пор нет никаких данных, как обстояло дело с другими слоями населения. И бы ли они обра-
щены к библиотекам Норвегии ради получения информации о Норвегии.

А да би и народи могли издржати и опачијати, пошто још не има довољно брине из Србије и Балканској Србији из унутрашњих рата, пошто се политички, амау у тако право народну савезност.

[illegible][illegible]

Дружба со мной началась, когда моя первая любовь Мэри присоединилась к Бабб, да не могла она выжить на нелегальной работе, как и не на легальной работе, прежде, да и сейчас, моя работа, да и у нас продолжало на работе существовать, была погрешность, потому что Мэри была прекрасной женщиной.

Успешное развитие и совершенствование у молодежи знаний и умений возможно только при условии, дающем возможность не только усвоения фактов, но и приобщения к творчеству, к поиску истины, к развитию личности и к развитию интеллектуальных способностей и к развитию личности.

[illegible][illegible]

Ана ризике, класе и приоритета брине разлику и изразила у Конференцији Србије, проглашавајући даље да ће бити део једине европске акције.

13. Сентябрь 1989. годик.
У Ирины.

№ 1
14, Сентенара 1900. године.
У Београду.

Марија Поповић 181
Крива, Србски

правосуђа је 5. октобра дозволио да се поведе судски поступак против Маринка Николића. Суд окружја јагодинског донео је 17. новембра 1860. године пресуду, по којој је Маринко Николић кажњен затвором у трајању од три године. Велики суд за Кривична дела у Београду 2. децембра 1860. године је преиначио ову пресуду и донео своју пресуду: „*да се обвинујени без сваке казне одпусти и у слободу постави*“, јер се сматрало, да се члан Кривичног закона, на који се позвао Суд окружја јагодинског, односио само када се такво дело учини против кнеза за његовог живота, а не после његове смрти.¹⁴⁷

Почетком фебруара 1861. године, приликом одржавања једне од среских скупштина среза беличког, председници појединих општина предложили су да се за све општине набаве слике кнеза Милоша и кнеза Михајла. Начелство окружја јагодинског, као и општине левачког и темнићког среза, прихватили су ову иницијативу. За све општине и среска начелства, као и за окружно начелство набављене су 72 слике само кнеза Милоша. За левачки, темнићки и белички срез набављене су по 23 слике, а за Примирителни суд вароши Јагодине и окружно начелство по једна слика. За слике је плаћено фебруара 1862. године укупно 2 376 гроша, односно 33 гроша по комаду.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ АС, НОЈ, Ф XVI, р - 181/1860.

¹⁴⁸ АС, НОЈ, Ф IV, р - 65/1862.

Мр Добривоје Јовановић

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ФОРМИРАЊЕ СРЕЗА КРАГУЈЕВАЧКОГ 1859. ГОДИНЕ

Решењем од 17. јуна 1859. године у окружју крагујевачком створен је нови срез под називом срез крагујевачки. Седиште овог среза било је у Крагујевцу. Ранији срезови у крагујевачком округу: Гружански, Лепенички и Јасенички задржали су исте називе, с тим што је седиште Гружанског среза у Книћу, а Јасеничког среза у Врбици.

Дотадашњи Крагујевачки округ имао је 176 села, 10 864 кућа и 13 287 пореских глава, и то:

срез гружански - 81 село, 4 263 кућа и 4 814 пореских глава;

срез лепенички – 64 села, 4 497 кућа и 5 612 пореских глава;

срез јасенички – 31 село, 2 104 кућа и 2 861 пореску главу.

Новом поделом извршено је измештање неких села из појединих срезова:

1) Села Јагњило, Загорица и Маскар одузета су из среза јасеничког и придодата срезу лепеничком.

2) Село Брзано одузето је од среза лепеничког и додато срезу крагујевачком.

3) Село Лапово, које је било у срезу јасеничком у окружју смедеревском додељено је срезу лепеничком.

4) Село Воиковци одвојено је од среза јасеничког у окружју крагујевачком и додељено срезу качарском у окружју рудничком, а из среза качарског село Блажево додељено је срезу јасеничком у окружју крагујевачком.

По новој подели, Крагујевачки округ имао је 176 села, 11 714 кућа и 14 032 пореске главе:

срез крагујевачки – 48 села, 2 472 куће и 2 927 пореских глава;

срез гружански – 61 село, 3 337 кућа и 3 785 пореских глава;

срез лепенички – 35 села, 2 727 кућа и 3 431 пореска глава;

срез јасенички – 32 села, 2 328 кућа и 3 149 пореских глава;

Крагујевац – 850 кућа и 745 пореских глава.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ АС, НОЈ (Начелство окружја јагодинаког), Ф ХVII, р - 6/1859.

СПИСАК
Села и Срезови Окружја Крагујевачког
(По превисоком решениу од 17 Јуна 1859 год.)

број	Назив села	кућа	Пореске главе	до Сати среске канцеларије	Примедбе
	І Срез Крагујевачки (канцеларија у Крагујевцу)				
1	Десимиrowaц	52	61	1	Узето од доскорашњег Среза Гружанског
2	Поскурица	37	51	1	„
3	Опорница	28	33	1	„
4	Церовац	51	68	1 ½	„
5	Драча	55	66	2	„
6	Прњавор Драчки	12	10	3	„
7	Дреновац	17	20	2	„
8	Дивостин	22	27	1 ½	„
9	Баљковац	51	51	1	„
10	Белошевац	60	60	1	„
11	Пчелице	34	34	1	„
12	Станови	22	22	1	„
13	Грошница	152	152	1 ½	„
14	Ердеч	24	20	1	„
15	Вињиште	35	39	1 ½	„
16	Голчело	36	35	2	„
17	Драгобраћа	41	36	1 ½	„
18	Ђури-село	18	13	2	„
19	Корићани	36	35	1	„
20	Горње Грбице	35	42	3	

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

21	Доње Грбице	80	109	2 ½	„
22	Шљивовац	34	48	2	„
23	Пајазитово	60	80	3	„
24	Теверич	23	27	½	Узето од доскорашњег Среза Лепеничког
25	Трмбас	42	36	½	„
26	Букоровац	42	58	1	„
27	Мечковац	30	34	¾	„
28	Маршић	73	88	1 ½	„
29	Јабучје	15	15	1 ½	„
30	Горње Комарице	59	76	2	„
31	Доње Комарице	74	60	3	„
32	Ботуње	69	89	2	„
33	Прњавор	21	26	2 ½	„
34	Корман	42	55	1 ½	„
35	Ресник	142	177	2	„
36	Пусто село	26	24	1 ½	„
37	Милатовац	17	23	2	„
38	Јовановац	80	96	1	„
39	Петровац	60	73	1	„
40	Цветојевац	63	72	1 ½	„
41	Лужница	106	155	2 ½	„
42	Ловци	71	83	3 ½	„
43	Стрижило	62	66	3 ½	„
44	Домуз-Поток	158	201	4	„
45	Жировница	76	96	3 ½	„
46	Кијево	48	63	3 ½	„
47	Добровођица	42	46	3 ½	„
48	Багрдан	66	76	4 ¼	„

Сума

2472 2927

	П С рез Гружански (канцеларија у Книћу од Крагујевца 4 сата удаљена)	кућа	Пореске главе	Сати од среске канцелр ије	Примедбе
1	Кнић	155	157	-	Био у срезу Гружанском
2	Грабовац	80	74	1	„
3	Драгушица	21	25	1	„
4	Честин	95	98	2	„
5	Липница	76	89	1	„
6	Бало сава	56	61	2	„
7	Врбета	29	38	3	„
8	Стубањ	105	116	5	„
9	Угљарево	40	40	6	„
10	Лозна	42	46	7	„
11	Гледић	65	91	4	„
12	Годачица	110	117	4	„
13	Бајчетина	20	19	4	„
14	Дрлупа	24	28	4	„
15	Витковац	69	80	4	„
16	Печеноге	53	68	4 ½	„
17	Милаковц	44	54	4 ½	„
18	Бело Поље	33	43	4	„
19	Горња Врбава	36	38	4	„
20	Доња Врбава	42	64	4	„
21	Прњавор Враћевачки	18	19	4	„
22	Липовац	41	41	3	„
23	Добрача	65	77	4	„
24	Угљаревац	22	29	4	„
25	Рамаћа	70	99	4	„
26	Петропоље	54	61	4	„
27	Сибница	34	38	3	„
28	Закута	29	35	3	„
29	Лесковац	38	45	3	„
30	Губеревац	85	94	3 ½	„
31	Пајсевић	85	89	2	„
32	Претоке	124	145	1	„

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

33	Борач	70	71	1	„
34	Кусовац	19	19	½	„
35	Радмиловић	46	44	1	„
36	Забојница	67	79	1	„
37	Гривац	65	83	1 ½	„
38	Брњица	30	46	1	„
39	Суморовац	19	23	1	„
40	Гунцаге	130	148	1 ½	„
41	Жуњ	38	44	1	„
42	Вучковица	75	80	1	„
43	Рашковић	37	35	1	„
44	Љубић	35	44	1	„
45	Витановац	162	178	4	„
46	Милавчић	34	37	4	„
47	Баре	56	70	4	„
48	Љуљаци	50	56	3	„
49	Брестовац	26	26	3	„
50	Коњуша	32	40	3	„
51	Опланић	42	45	2	„
52	Бечевица	52	50	2	„
53	Топоница	40	49	2	„
54	Кутлово	39	46	2 ½	„
55	Кикојевац	31	32	3	„
56	Рогојевац	40	50	2	„
57	Раваница	58	66	5	„
58	Чукојевац	85	93	5	„
59	Лешево	25	30	5	„
60	Мала Врбица	39	54	3	из среза Јасеничког
61	Велики Шењ	27	29	3	„

С у м а

3337

3785

	III Срез Лепенички¹⁵⁰ (канцеларија у Рачи од Крагујевца 6 саги удаљена))	кућа	Пореске главе	Сати од среске канцеларије	Примедбе
1	Баточина	116	129	2 ½	срез лепенички
2	Турчин	17	24	2	„
3	Црни као	32	41	2	„
4	Брзан	269	332	3 ½	„
5	Никшић	20	21	2 ½	„
6	Градац	29	34	3	„
7	Бадњевац	103	130	2 ½	„
8	Рача	130	118	-	„
9	Сипић	50	82	1 ½	„
10	Мали Крчмари	60	81	2	„
11	Велики Крчмари	48	57	2	„
12	Доња Рача	77	98	1	„
13	Бошњане	43	65	1	„
14	Вишевац	65	79	1 ½	„
15	Губеревац	53	65	1	„
16	Доња Јарушица	32	36	2 ½	„
17	Горња Јарушица	45	53	3	„
18	Сепци	99	118	2 ½	„
19	Сарајово	180	232	3	„
20	Лукањ	33	37	2 ½	„
21	Клока	70	96	4	„
22	Светлић	34	39	3 ½	„
23	Трнава	147	201	4	„
24	Чумић	150	218	4	„
25	Ново Село	68	81	3	„
26	Шуме	73	102	3 ½	„
27	Рајковац	30	30	5 ½	„
28	Рабровац	74	92	6	„
29	Рагаре	150	214	6	„
30	Јунковац	91	140	4 ½	„

¹⁵⁰ Свих 35 села лепеничког среза и ранијесу припадали овом срезу.

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

31	Горо вич	50	53	4 ½	„
32	Жабаре	110	146	4 ½	„
33	Поповић	63	61	1	„
34	Мирашевац	61	70	1	„
35	Вучић	55	66	1	„
С у м а		2727	3431		

	IV Срез Јасенички (канцеларија у Врбици од Крагујевца 8 сати удаљено)	кућа	Пореске главе	од Сати среске канцеларије	Примедбе
1	Врбица	97	98	-	срез јасенички
2	Велика Врбица	165	239	¼	„
3	Копљари	67	102	¾	„
4	Белосавци	81	104	1 ½	„
5	Јеленац	31	42	2	„
6	Стојник	61	89	1 ½	„
7	Марковац	58	64	2	„
8	Орашац	121	205	½	„
9	Буковик	97	124	½	„
10	Гараши	66	89	2	„
11	Јеловик	45	59	2	„
12	Вукосавци	61	89	1 ½	„
13	Горња Трешњевица	83	120	1 ½	„
14	Доња Трешњевица	25	32	1 ¾	„
15	Манојловац	18	24	2 ¼	„
16	Војковци	28	39	2 ½	„
17	Доња Шаторња	57	77	2	„
18	Горња Шаторња	54	76	1 ¾	„
19	Бања	80	128	¾	„
20	Брезовац	77	109	1	„
21	Липовац	49	61	¾	„
22	Топола	200	258	1 ½	„
23	Божурња	104	126	2	„

Мр Добривоје Јовановић

24	Овсиште	65	91	2 $\frac{3}{4}$	„
25	Винча	85	105	2	„
26	Пласковац	43	49	2 $\frac{1}{2}$	„
27	Маслошево	79	106	2 $\frac{3}{4}$	„
28	Влакча	74	98	3	„
29	Котража	42	51	3	„
30	Јагњило	126	160	2 $\frac{1}{2}$	из среза леничког
31	Загорица	71	96	2 $\frac{3}{4}$	„
32	Маскар	27	34	2 $\frac{1}{2}$	„
С у м а		2328	3148		

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодине

ИЗГРАДЊА ОДБРАМБЕНИХ ПОЛОЖАЈА КОД ЋУПРИЈЕ 1876. ГОДИНЕ

Одбрамбене линије источне границе Србије кретале су се од Зајечара, преко Књажевца и границом др Алексинца и Делиграда. Овако дугачку одбрамбену линију није било лако бранити. После пораза и пада Књажевца и Зајечара крајем јула, српска војска је заузела нову линију одбране Луково – Бања - Алексинац. Ова линија је била краћа, а имала је резерву на Делиграду. Резервни одбрамбени положаји планирани су још на неким местима, у зависности од правца напада турске војске.

Турска војска после заузећа Књажевца није предузимала офанзиву како би нанела још веће губитке српској војсци, на линији Алексинац-Делиград или преко Честоброднице правцем Параћин - Ћуприја.

Генерал Черњејев је ипак очекивао наставак турске офанзиве, па је сматрао да је било важно утврдити најосетљивији део Србије - долину Велике Мораве. Због тога је хитно наредио изградњу бројних одбрамбених утврђења код Ћуприје. Тај задатак је поверио пуковнику Милутину Јовановићу, родом из Јагодине, команданту јужно - моравске дивизије. Истог дана по добијању наређења Черњејева и по налогу министра војног, пуковник Милутин Јовановић се са комплетним штабом упутио ка Ћуприји.¹⁵¹ Начелство окружја ћупријског добило је наређење од министра војске 29. јула 1876. године, да упућује тражени број радника, нарочито из резерве, пуковнику Милутину Јовановићу, који је, како је наведено у телеграму, *одређен да води неки рад у Ћуприји.*¹⁵²

Са наредбом око изградње утврђења упознато је Ћупријско начелство 31. јула. У истој наредби пуковника Милутина Јовановића, наређено је, да из Ћупријског округа буде ангажовано на изградњи

---

¹⁵¹ Др Владан Ђорђевић, *На граници, Отаџбина*, свеска 13 -16, Београд 1880.

¹⁵² ИАЈ, 5192/876-4-1.

утврђења 2 000 људи и то углавном из резерве, односно трећето живци, или они који до тада нису били уписани као војни обвезници.¹⁵³

Окупљање је одређено за 4. август, а за место окупљања било је предвиђено место за одржавање вашара у Ћуприји. Од укупног броја људи, њих 800 је требало да дође са ашовима, 500 са будаџима, 400 са мотикама и 300 са секирама. Ових 2 000 људи требало је да раде на изградњи утврђења десет дана, и за то време били су обавезни да припреме храну за себе и стоку коју буду водили са собом. Свака група имала је по једног полицијског чиновника за општи надзор. Ресавски срез требало је да упути 800 људи, параћински 500 и деспотовачки 700 људи. Ако људи нису имали свој алат, среска начелства су била дужна то да им обезбеде.¹⁵⁴

Од предвиђених људи позиву се одазвао велики број. На рад на изградњи утврђења нису дошли из појединих општина: из општине бресјанске само се није одазвао позиву Настас Милановић; из општине грабовачке десет људи: Петар Миловановић, Миљко Стојановић, Јован Живановић, Настас Јеремић, Војин Костић, Велимир Андрејић, Богдан Илић, Сретен Вићентијевић, Јосиф Лазић, Милић Радо мировић; из општине војиштанске петорица: Милоје Вучковић, Вучко Максимовић, Мијајло Петковић, Стојан Стевић, Пантелија Вучковић; из општине тропоњске седам: Јован Ицић, Милисав Панић, Илија Марјановић, Илија Милошевић, Паун Тројановић, Павле Јовановић, Ратко Ђорђевић; из општине суботичке један: Илија Грује Марковић, као и из општине мириловачке Радован Јовичић из Давидовца; супске Јанко Грујић; сикиричке Петар Николић и поповачке Ђорђе Павловић; из општине чепурске три: Милован Марјановић, Дина Марковић, Јован Ђорђевић; из општине јасеновачке шест: Траило Пауновић, Сима Јанковић, Паун Јанковић, Марјан Пауновић, Милосав Павловић, Илија Павловић; из општине бигреничке двадесет седам: Илија Пасуљан, Недељко Думицовић, Јанко Мијучић, Стојан Новаковић, Ржановић, Паун Јаникић, Новак Пауновић, Паун Новаковић, Јанко Негић, Јанко Коцомана, Јанко Младеновић, Паун, Паун Дуакановић, Јован Аључановић, Груја Мајларан, Павле Цуплић, Мијајло Станковић, Марко Глигорић, Јанко Талпеша, Павле Ђурђевић Јован Цуплић, Петар Лукић, Груја Думитровић, Илија Котелх, Адам Јанковић, Петар Љубановић, Јанко Плашинће; из општине купиновачке двојица: Богосав Ранковић, Илија Миловановић; из општине роћевачке Вучко Јовановић; из гложанске Милоје Живановић; из општине дубљанске: Стеван Петковић, Јован Цокић, Ђорђе Јанковић, Вучко Панић, Мита Генчић, Јован Миловановић, Јован

---

¹⁵³ ИАЈ, *Начелство округа моравског*, 5286/877-4-1.

¹⁵⁴ ИАЈ, исто.

Јанковић; из општине луковачке петност: Аврам Симоновић, Димитрије Миладиновић, Тома Димитријевић, Гвозден Милетић, Тодор Петровић, Милош Софронијевић, Јован Анџић, Радисав Христивојевић, Пано Стоичевић, Миливоје Милојковић, Недељко Радисављевић, Таса Тодоровић, Димитрије Милисављевић, Тодосије М. Јевтић, Ђорђе Милошевић; из општине седларске тројица: Јован Петровић, Цветко Николић, Петар Атанасковић; из општине крушарске тројица: Добросав Милановић, Јеремија Миленовић, Јован Миленовић; из општине сењске тројица: Вељко Ђорђевић, Милосав Ђокић и општине стубичке шетири лица: Милутин Милојковић, Максим Панић, Миливоје Радовановић и Димитрије Савић. Они су пописани поименично и за њих је пуковник Милутин Јовановић већ 7. августа, тражио разлог недоласка.¹⁵⁵

Из разних разлога 16 људи је враћено својим кућама, а од кметова њихових села је тражено одређивање других лица. Враћени су: Стила Стоилковић из Чепура, Лазар Димитријевић из Давидовца, Јова Станојевић из Чепура, Стека Богдановић из Давидовца, Тодосије Миленковић из Ломнице, Влаисав Милановић из Ломнице, Стека Гајић из Лешја, Сима Мијаиловић из Извора, Јевтимије Вујанић из Ломнице, Груја Јаношевић из Суботице, Добра Миљковић из Лешја, Трајило Пауновић из Суботице, Павле Јанковић из Суботице, Илија Грујић из Суботице, Јован Станојевић из Суботице.¹⁵⁶ Њих су заменили: Стеван Богдановић из Давидовца, Лаза Димитријевић из Давидовца, Стева Гајић из Лешја, Добра Миленковић из Лешја, Сима Мијајловић из Извора, Јова Станојевић из Чепура, Спаса Живковић из Чепура, Јевтимије Вујичић из Ломнице, Тодосије Милојковић из Ломнице, Велислав Милановић из Ломнице, Трајило Пауновић из Стубице, Павле Јанковић из Стубице, Груја Јаношевић из Стубице, Јова Станојевић из Стубице, Илија Грујић из Стубице и Марјан Јовић из Витежева.¹⁵⁷

Непосредним радовима на изградњи утврђења руководио је инжењер ијски поручник Војин Ђорђевић, родом из Осјека у Славонији. Од стране Врховне команде стављен је на располагање пуковнику Милутину Јовановићу 21. јула 1876. године. На изградњи утврђења код Ћуприје радио је до краја октобра исте године, када је поново враћен у Врховну команду.

---

¹⁵⁵ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-5.

¹⁵⁶ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-7.

¹⁵⁷ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-3.

За систем утврђења око Ћуприје не постоје планови, али посредно могу приближно да се лоцирају. Налазили су се испред Ћуприје према Параћину, са леве и десне стране главног пута. Изгледа да се најважнији део овог система налазио на Везириновом брду. Утврђења су била рововска, са грудобранима од стабала и земље.

Према процењеној вредности посечене шуме, само са једне стране пута, систем утврђења је захватао велики простор, вероватно у дужини од неколико километара. За уређење утврђења са леве стране пута према Параћину, посечена шума је била у вредности од преко 26 000 дуката. Посечена шума припадала је власницима:

1. Настасу Пеливановићу из Ћуприје посечен је браник у *Змичу* од 18 ланаца, и из истог браника вадиле су се греде дебљине 10 цола и висине 5 хвати. Посечена шума вредела је 500 дуката,¹⁵⁸

¹⁵⁸ ИАЈ, *Начештво округа моравског*, 5834/877-6-1. Настас Пеливановић се непрестано обраћао министру војном за надокнаду исечене шуме. После једног од дописа, министар војни је тражио од начештва округа ћупријског 10. августа 1884. године извештај о томе.

2. Лазару Трипковићу из Београда, на истом месту посечена је шибна гора у вредности од 60 дуката,
3. Милојку Пешићу из Ћуприје, такође на истом месту, посечена је шибна гора у вредности од 2 дуката,
4. Сави Јовичићу из Ћуприје, исечена шума је процењена на 40 дуката,
5. Лазару Станојевићу - Рацићу, посечена је шума у вредности од 40 дуката,
6. Лазару Трипковићу из Београда шибна гора у вредности од 2 дуката,
7. Миги Никићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 2 дуката,
8. Лазару Рацићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 5 дуката,
9. Кости Здравковићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
10. Марку Рашићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
11. Радјку Јончићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
12. Браћи Шошић из Ћуприје, посечена је шума у вредности од 400 дуката,
13. Општини ћупријској посечена је шума у вредности од 25 000 дуката, а простирала се од Везировог брда, па до атара параћинске општине.¹⁵⁹

Комисија за утврђивање штете на усевима и шумом, формирана је већ половином августа по наређењу пуковника Милутина Јовановића.¹⁶⁰ Штете на земљи нису процењиване. За председника комисије окружни начелник је поставио Јована Поповића, секретара окружног начелства. Поред њега, комисија је имала и петорицу грађана Ћуприје: Ђуру Брзаковића, Милосава Крстића, Јована Илијића, Јована Мартиновића и Стојана Момчиловића.

За наплату посечене шуме са исте стране пута према Параћину, јавили су се и Димитрије Богдановић из Ћуприје и браћа Никола и Јанко Цветковић, такође из Ћуприје, који су навели да им је посечено 244 дрвета.¹⁶¹

Подаци о количини и вредности посечене шуме за утврђења са десне стране пута према Параћину не постоје, јер процене нису извршене

---

¹⁵⁹ ИАЈ, *Начелство округа моравског*, 8002/877-7-3. Процена је извршена већ 16. августа 1876 године.

¹⁶⁰ ИАЈ, *Начелство округа моравског*, 5286/877-4-8. Наређење је упућено 7. августа.

¹⁶¹ ИАЈ, *Начелство округа моравског*, 905/877-1-1.

због другог задужења Јована Поповића, а вероватно су и они слични предходно изнетим вредностима.¹⁶²

Изграђена утврђења нису коришћена у одбрани централне Србије. После склопљеног примирја и успешног ратовања у другом српско - турском рату, ратне операције су премештене ван граница Србије. После рата утврђења су заравњена и земљиште враћено својој намени.

Одштете за исечене шуме нису брзо исплаћене. Лазар Содић и још седам грађана Ћуприје тражили су да им се исплати посечена гора из њихових браника употребљена за време рата 1876. године.¹⁶³ О неким молбама расправљала је и Народна скупштина 1882. године, али не постоје подаци да је све исплаћено.

---

¹⁶² ИАЈ, Начелство округа моравског, 8002/877-7-1.

¹⁶³ Српске новине, бр. 16. од 22. јануара 1881. године

Мр Добривоје Јовановић

Исторички архив Јагодина

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ У МОРАВСКОМ ОКРУГУ 1938. ГОДИНЕ

Моравски округ је у административном погледу био подељен на седам срезова: белички (Јагодина), деспотовачки (Деспотовач), левачки (Рековац), параћински (Параћин), ресавски (Свилајнац), раванички (Ћуприја) и темнишки (Варварин).

На парламентарним изборима 1938. године, према изборном закону из 1933. године, могле су да постоје само земаљске листе. Истакнуте су три листе, како у целој држави, тако и у Моравском округу: листа др Милана Стојадиновића, др Влатка Мачека и Димитрија Љотића.

Гласање је било јавно. Бирач је при гласању прво именовao носиоца земаљске листе за коју хоће да гласа, па онда име среског или месног кандидата. Избори су одржани 11. децембра, а трајали су од 7 до 18 часова.

Избор посланичких кандидата

Листа др Милана Стојадиновића

Присталице Југословенске радикалне заједнице (ЈРЗ) на својој конференцији одржаној у Јагодини 9. новембра, изабрали су за посланичког кандидата Делимира Петровића, председника градског поглаварства у

Јагодини, а за његовог заменика Богомира Ракића, председника општине из Глоговца.¹⁶⁴

У беличком срезу постојале су две листе, које се везивале за листу др Милана Стојадиновића. У Јагодини је 2. новембра одржана конференција групе министра Воје Ђорђевића ради избора посланичког кандидата за белички срез на листи др Милана Стојадиновића. Конференцији су присуствовали делегати из Београда Живота Милановић и др Шпиро Солдо. За посланичког кандидата једногласно је изабран Драгољуб Милосављевић, управник стоваришта Главне земљорадничке набављачке задруге у Јагодини, а за његовог заменика Душан Миљковић, председник општине из Рибара.¹⁶⁵

Конференција ЈРЗ за срез деспотовачки одржана је у Деспотовцу 12. октобра. Конференцију је отворио Милош Цукавац, сенатор из Ћуприје. Говорио је о раду владе др Милана Стојадиновића. На конференцији је одлучено да се дотадашње две организације ЈРЗ споје у једну и да се изабере нова управа на челу са новим председником, на место покојног Чедмира Пејкића, народног посланика за срез деспотовачки. На конференцији је донета и одлука да се приступи избору посланичких кандидата.¹⁶⁶

У складу са претходном одлуком, нова конференција ЈРЗ за срез деспотовачки одржана је 20. октобра. На конференцији је за посланичког кандидата изабран Благоје Јоцић, индустријалац из Београда, а за његовог заменика одређен је Јован Гвозденовић, индустријалац из села Плажана. На истој конференцији, за председника месне организације ЈРЗ изабран је Благоје Јоцић, на место покојног Чедмира Пејкића.¹⁶⁷

Конференција другог крила ЈРЗ за срез деспотовачки одржана је 24. октобра. Конференцији је присуствовао Јанићије Красојевић, бан Моравске бановине. Одлучено је да кандидат буде председник среског одбора Бошко Богдановић, шеф Информативног одсека Централног пресбира.¹⁶⁸

У деспотовачком срезу Жика Јоцић, бански већник, покушао је да истакне своју листу у оквиру ЈРЗ. У Великом Поповићу 29. октобра одржао је састанак са својим партијским пријатељима, да би истакао своју кандидатуру за посланика. На тој конференцији је изабран за посланичког

---

¹⁶⁴ Политика од 11. новембра 1938. године.

¹⁶⁵ Политика од 4. новембра 1938. године.

¹⁶⁶ Политика од 13. октобра 1938. године.

¹⁶⁷ Политика од 21. октобра 1938. године.

¹⁶⁸ Политика од 25. октобра 1938. године.

кандидата за срез деспотовачки, а Душан Никодијевић, земљорадник из Великог Поповића, за његовог заменика. У томе није успео, јер је имао подршку само нешто више од 60 људи.

Жика Јоцић је поводом тога 15. новембра упутио писмо врху странке, али му је одговорено да је на Главном одбору и на Бановинском одбору донета одлука да кандидат странке буде Благоје Јоцић, а од њега се очекивало да подржи предлог Главног одбора, што је било у интересу странке. Жика Јоцић се 2. новембра директно обратио др Милану Стојадиновићу, тражећи да се он изабере за посланичког кандидата. У писму је навео, како је он акламацијом на конференцији Среског одбора ЈРЗ од 29. октобра изабран за посланичког кандидата. Записник са те конференције доставио је Бановинском одбору, Главном одбору и лично др Милану Стојадиновићу. У писму је истакао свој партијски рад и решеност чланова странке у деспотовачком срезу да не подрже кандидатуру Благоја Јоцића.¹⁶⁹

У левачком срезу, на среској конференцији ЈРЗ одржаној у Рековцу, за посланичког кандидата изабран је др Богић Вукићевић, бивши народни посланик, а за његовог заменика Владимир Павловић, земљорадник из Превешта.¹⁷⁰

На конференцији ЈРЗ за срез ресавски одржаној у Свилајнцу 29. октобра, једногласно је одлучено да у срезу једини кандидат ЈРЗ буде др Милорад Димитријевић, а његов заменик Чедомир Донић, председник општине из Кушиљева.¹⁷¹

На широј конференцији ЈРЗ за срез параћински, одржаној 29. октобра, изабран је за посланичког кандидата Станоје Протић, а за његовог заменика Радомир Вучковић.¹⁷² Бански већник Станоје Протић постао је посланички кандидат и за срез темњишки на листи ЈРЗ. Обе листе су потврђене кодсреских судова.¹⁷³

Група министра Воје Ђорђевића изабрала је за посланичког кандидата за срез параћински Богоја Вељковића из Доње Мутнице.¹⁷⁴

На конференцији делегата свих организација ЈРЗ одржаној у Ћуприји 29. октобра, изабран је Раде Стојковић, бански већник из Сења за заменика посланичком кандидату Милошу Цукавцу, који је изабран раније. Састанак

---

¹⁶⁹ АЈ, 37-5-31.

¹⁷⁰ *Политика* од 31. октобра 1938. године

¹⁷¹ Исто.

¹⁷² *Политика* од 3. новембра 1938. године.

¹⁷³ *Политика* од 30. октобра 1938. године.

¹⁷⁴ Исто.

чланова ЈРЗ одржан је у сали општинског дома. На састанку гласове су добили: Миодраг Миленковић-Паризлија, трговац, 20 гласова, Александар Јовановић, индустријалац, 18 гласова, Живојин Николић, 12 гласова, Ђока Исаиловић, адвокат, 3 гласа. Чланови странке из Ћуприје су, на основу овог гласања, предложили за заменика Миодрага Миленковића - Паризлију, али он је одбио, и предложио је, што је и усвојено, да заменики буду са села.¹⁷⁵

Југословенска народна странка „борбаша“

Седница Главног одбора Југословенске народне странке - „борбаша“, на којој је одлучивано о учешћу на изборима са Југословенском радикалном заједницом, одржана је у Београду 7. октобра. На седници је присуствовало 80 делегата, међу којима и Блашко Михајловић, предузимач из Сења и Драгомир Пешић, трговац из Ћуприје. На седници је дата пуна подршка дотадашњем и будућем раду председнику странке Светиславу Хођери.¹⁷⁶

На основу одлука Главног одбора странке Светислав Хођера упутио је 21. октобра 1938. године писмо одборима у унутрашњости о хитности одржавања месних скупштина Југословенске народне странке и одређивања кандидата за посланике.

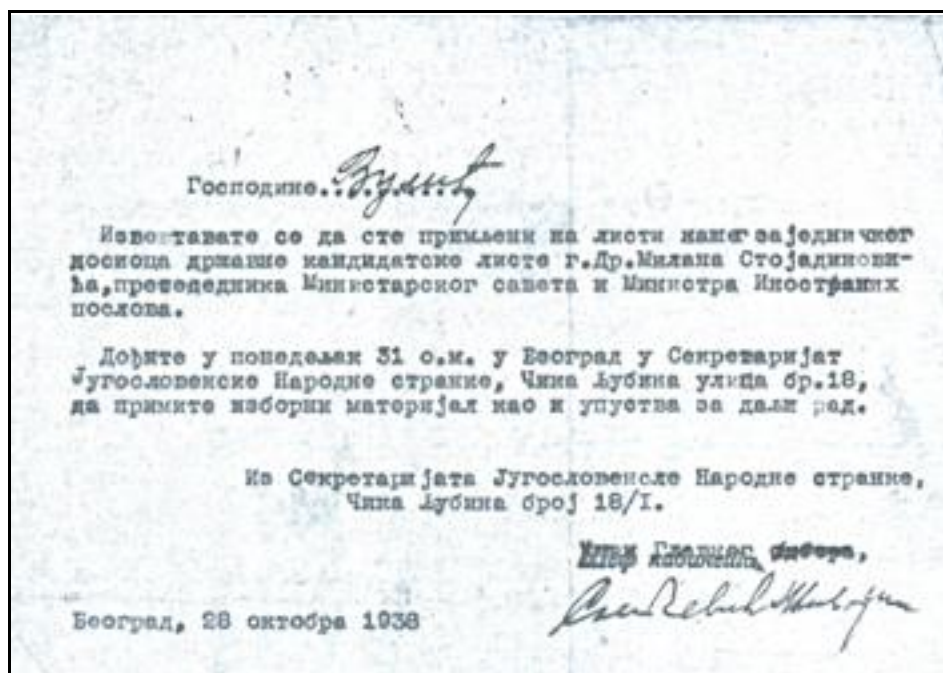
Већ сутрадан, 22. октобра, у *Шареној кафани* одржана је конференција делегата месних организација Југословенске народне странке за срез белички. Укупно 62 присутна делегата једногласно су изабрали Владимира Вулића за посланичког кандидата, а за његовог заменика Милуна Павловића, земљорадника из Милошева.¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ *Политика* од 30. октобра 1938. године.

¹⁷⁶ *Политика* од 8. октобра 1938. године.

¹⁷⁷ ЗМЈ, Фонд

„Борбаша“ среза раваничког одобрили су одлуку Главног одбора странке о заједничком изласку на изборе са ЈРЗ.¹⁷⁸ Свог кандидата за посланика одредили су на конференцији делегата странке из среза раваничког, која је одржана у гостионици „Ловац“. По сле говора и предлога Блашка Михајловића из Сења, једногласно је изабран за посланичког кандидата Драгомир Пешић, трговац из Ђуприје, члан Главног одбора Југословенске народне странке „Борбаша“. За његовог заменика изабран је Илија Димитријевић, звани „Кокошан“, земљорадник из Исакова. На истој конференцији у чланство странке је примљен Прока Черни, електричар, ранији члан ЈРЗ. Овој странци пришли су још неки чланови ЈРЗ.¹⁷⁹

На коференцији „борбаша“, одржаној 3. новембра у Деспотовцу, за посланичког кандидата за срез деспотовачки изабран је др Лаза Стефановић из Београда, а за заменика Божидар Милорадовић, председник општине из Медвеђе.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Политика од 24. октобра 1938. године

¹⁷⁹ Моравски гласник, бр. 208, 5. новембар 1938. године.

¹⁸⁰ Политика од 4. новембра 1938. године.

Листа Удружене опозиције

Блок Народног Споразума у срезовима Моравског округа чинили су: бивша Демократска странка Љубе Давидовића, пријатељи Аце Станојевића, пријатељи Јована Јовановића, бивша Сељачко - демократска коалиција и бивши социјалисти.

У Јагодини је 9. новембра одржана конференција за избор посланичког кандидата за белички срез, пријатеља групе Јована Јовановића. Једногласно је за посланичког кандидата изабран Животије Марковић, земљорадник из Драгошевца, а за његовог заменика Бора Лукић из Јагодине.¹⁸¹

Кандидат групе Љубе Давидовића за срез белички изабран је на конференцији у Јагодини одржаној 5. новембра. За посланичког кандидата изабран је др Љуба Прокић, лекар из Београда, а за његовог заменика Миле Шарчевић, председник општине из Белице.¹⁸²

Конференција Удружене опозиције за срез левачки одржана је у Рековцу 23. октобра. Конференцију је отворио Драгомир Перић, трговац из Рековца. После њега говорили су Драгољуб Миловановић, адвокат из Крагујевца и бивши посланички кандидат за срез левачки, Живота Тодоровић, професор из Београда, Драги Ристић, адвокат из Рековца и други. На конференцији је за заједничког кандидата изабран бивши посланик Никон Радосављевић, старешина манастира Каленић, а за његовог заменика Макса Максић, председник општине из Горње Сабанте.¹⁸³

Присталице Југословенске националне странке (ЈНС) за срез левачки изабрали су за посланичког кандидата Герасима Милутиновића, свештеника из Рековца, а за његовог заменика Лазара Станковића, земљорадника из Мотрића.¹⁸⁴

У Свилајнцу 27. октобра одржана је конференција Удружене опозиције, присталица бивше Демократске странке. Конференцији су присуствовали представници свих општина у срезу ресавском.

---

¹⁸¹ Политика од 10. новембра 1938. године

¹⁸² Политика од 6. новембра 1938. године.

¹⁸³ Политика од 25. октобра 1938. године. Лично је Љуба Давидовић тражио од Драгољуба Миловановића, адвоката из Крагујевца, да постави своју кандидатуру за срез левачки, на основу молбе многобројних присталица.

¹⁸⁴ Политика од 9. новембра 1938. године.

Конференцију је отворио Милосав Петровић, адвокат, а о политичкој ситуацији говорио је Брана Марковић, поседник из Свилајнца. На конференцији је за посланичког кандидата једногласно изабран Брана Марковић, а избор заменика Ђорђа Рајића, земљорадника из Кушијева извршен је на следећем састанку.¹⁸⁵

На заједничком састанку присталица групе Љубе Давидовића и присталица групе Аце Станојевића, одржаном у Параћину 29. октобра, постигнут је договор да посланички кандидат за параћински срез на листи др Мачека буде др Никола Марјановић, рентијер, а његов заменик Божидар Главички, адвокат и бивши народни посланик. Ова листа се сматрала за званичну листу Удружене опозиције за срез параћински.¹⁸⁶

Александар Илић, свештеник из Ћуприје, кандидован је у срезу раваничком за посланичког кандидата од стране присталица Аце Станојевића. За његовог заменика одређен је Радосав Сибиновић, земљорадник из Паљана.¹⁸⁷

Ради избора посланичких кандидата, Веља Поповић, бивши министар у влади Богољуба Јевтића, око 20. октобра боравио је у Ћуприји и Параћину, да би присуствовао конференцијама за срезове параћински, раванички, темнишки, белички, деспотовачки, левачки и ресавски, на којима је требало одредити кандидате за листу др Мачека.¹⁸⁸ Конференција делегата Југословенске националне странке (ЈНС) са територије некадашњег Моравског округа, одржана је 24. октобра у стану др Жике Поповића, бившег народног посланика. Конференцији је присуствовао и Веља Поповић.¹⁸⁹ На том састанку одређени су кандидати за срезове: белички, раванички, параћински, ресавски и темнишки. Кандидати за левачки и деспотовачки срез одређени су касније.¹⁹⁰

Присталице Љубе Давидовића у раваничком срезу одржали су 20. октобра састанак на коме није одређен посланички кандидат, већ је само донета одлука да на предстојећим изборима демократе из Ћуприје имају свог кандидата, и да ће тај кандидат бити одређен на следећем састанку.¹⁹¹ Поводом те одлуке, присталице Демократске странке одржали су конференцију у „Микићевој кафани“ у Ћуприји, на којој су присуствовали

---

¹⁸⁵ Политика од 28. октобра 1938. године.

¹⁸⁶ Политика од 30. октобра 1938. године.

¹⁸⁷ Политика од 11. новембра 1938. године.

¹⁸⁸ Политика од 23. октобра 1938. године.

¹⁸⁹ На састанку чланова Извршног одбора ЈНС у Београду изабран је акциони одбор за изборе Зашефа изборне канцеларије изабран је Веља Поповић.

¹⁹⁰ Политика од 25. октобра 1938. године

¹⁹¹ Политика од 22. октобра 1938. године.

Ђока Радојковић, Ђока Петковић, Макарије Милетић, Благоје Стојковић, др Здравко Ивковић, Чеда Илић, Лазар Глишић, Миша Црњански, Станко Тасић, Миле Сибиновић, Аца Николић, Драга Богдановић из Сења, неколико делегата из Сењског Рудника и други. На конференцији је одлучено да се ступи у контакт са Вељом Поповићем, ради договора о заједничком иступању на изборима. До састанка је дошло у гостионици „Дарданели“. Састанку је присуствовао и Александар Илић, свештеник, представник групе Аца Станојевића. Међутим, пошто су на окружној конференцији ЈНС изабрани посланички кандидати, присталице демократске странке одлучили су да изаберу свог посланичког кандидата.

Кандидат за посланика бивше Демократске странке изабран је 6. новембра на конференцији делегата бивше Демократске странке среза раваничког. Тада је изабран Макарије Милетић - Требињац, старешина манастира Раванице. Конференцију, која је одржана у „Микићевој“ кафани у Ћуприји, отворио је Миша Црњански, трговац из Ћуприје. На основу ранијег договора, он је предложио за посланичког кандидата Макарија Милетића, а за његовог заменика Николу Пешића, трговца из Ћуприје. После одбијања Николе Пешића, који је сматрао да заменик треба да буде са села, предложен је Милан Милановић, председник општине из Крушара. Оба предлога су једногласно прихваћена. На конференцији су говорили др Здравко Ивковић, лекар из Ћуприје, Драгутин Пиндић, адвокат из Јагодине, Ђока Радојковић, трговац из Ћуприје и Милан Милановић.¹⁹²

У деспотовачком срезу било је више кандидата Удружене опозиције. Група Демократске странке одржала је у Деспотовцу је 24. октобра конференцију Удружене опозиције за срез деспотовачки. За посланичког кандидата изабран је Душан Милорадовић, земљорадник из Деспотовца, а за његовог заменика Милентије Петровић, земљорадник из Великог Поповића.¹⁹³

Конференција ЈНС за срез деспотовачки одржана је у Деспотовцу 27. октобра. Среску конференцију отворио је председник среске организације Драгољуб Митровић, свештеник из Стрмостена. На конференцији су говорили Жика Поповић, бивши народни посланик из Ћуприје, Власта Павловић, старешина среског суда, Таса Илић и други. Одлучено је да се посланички кандидат изабере на идућој конференцији.¹⁹⁴

Следећа конференција ЈНС одржана је такође у Деспотовцу 1. новембра. На конференцији је за посланичког кандидата за срез

---

¹⁹² *Моравски гласник*, бр. 209, 20. новембар 1938. године

¹⁹³ *Политика* од 26. октобра 1938. године.

¹⁹⁴ *Политика* од 30. октобра 1938. године.

деспотовачки изабран Драгољуб Митровић, свештеник из Стрмостена, а за његовог заменика Живадин Стојановић, економ из Великог Поповића.¹⁹⁵

Срески суд у Деспотовцу потврдио је 5. новембра листу Миладина Н. Илића из Брестова и његовог заменика Милију Миљенковића, земљорадника из Језера. Они су се везали за листу др Мачека, као присталице Аце Станојевића.¹⁹⁶

На састанку представника из Сисевца, Равне Реке, Сењског Рудника, Параћина, Деспотовца и Плажана одлучено је да се у срезovima деспотовачком и параћинском за посланичког кандидата кандидује Милорад Белић, секретар Радничке коморе. За његове замене одређени су Душан Богосављевић, рудар из Равне Реке, за деспотовачки срез и Драгољуб Николић, рудар из Сисевца, за параћински срез. Они су се везали за листу др Мачека. Листа Милорада Белића потврђена је 7. новембра.¹⁹⁷

Група Јована Јовановића, као шеста опозициона листа која се везивала за листу др Мачека, изабрала је 17. новембра за посланичког кандидата за срез деспотовачки Александра Стојановића, земљорадника из села Грабовца (Грабовице), а за његовог заменика Драгомира Милорадовића из села Миливе. Листа је потврђена 22. новембра.¹⁹⁸

У Параћину је 26. октобра одржана конференција Удружене опозиције за срез параћински, на којој је једногласно изабран за посланичког кандидата на листи др Мачека Ђока З. Петковић, адвокат и бивши народни посланик за срез ресавски.¹⁹⁹

На конференцији одржаној 6. новембра у Варварину, на којој је као делегат присуствовао Мирко Томић, адвокатски приправник из Београда, изабран је посланички кандидати за темнићки срез, присталица Јована Јовановића. За посланичког кандидата једногласно је изабран Миљасав Јевтић, земљорадник из Бошњана,²⁰⁰ а за његовог заменика Милутин Петровић, земљорадник из Залаговца.

---

¹⁹⁵ Политика од 2. новембра 1938. године

¹⁹⁶ Политика од 7. новембра 1938. године.

¹⁹⁷ Политика од 28. октобра 1938. године.

¹⁹⁸ Политика од 18. новембра 1938. године.

¹⁹⁹ Политика од 27. октобра 1938. године.

²⁰⁰ Политика од 8. новембра 1938. године.

Посланички кандидати

После одржаних конференција и партијских скупова, одређени су сви посланички кандидати за све срезове Моравског округа.

На листи др Милана Стојадиновића за кандидате су изабрани:

У срезу беличком:

- 1) Делимир Петровић - ЈРЗ, председник градског поглаварства из Јагодине, заменик Богомир Ракић, председник општине из Глоговца;
- 2) Драгољуб Милосављевић, управник стоваришта Главне земаљске задруге из Јагодине - кандидат сељачке групе, заменик Душан Миљковић, земљорадник из Рибара (група Воје Ђорђевића);²⁰¹
- 3) Владимир Вулић - „борбаши“, бивши трговац из Јагодине, заменик Милун Павловић, земљорадник из Милошева.²⁰²

У срезу параћинском:

- 1) Станоје Протић, члан Главне контроле у пензији из Београда, заменик Радомир Вучковић, земљорадник из Горње Мутнице;
- 2) Стојан Јовановић, кафеџија из Параћина, заменик Милосав, земљорадник из Главице;

У срезу раваничком:

- 1) Милош Цукавац, адвокат и сенатор из Ћуприје, заменик Радомир Стојковић, земљорадник, бански већник и председник општине из Сења;²⁰³

---

²⁰¹ Политика од 24. октобра 1938. године. Група Воје Ђорђевића, министра без портфеља на Земаљској конференцији одржаној 23. октобра, усвојила је резолуцију о изласку на изборе: 1) Група остаје на принципима државног јединства и противје сваког отварања уставотворног питања у то време; 2) Остаје верна идеалу земљорадничког покрета и обнови рада земљорадничке странке Савеза земљорадника; 3) Себе сматра правим представником земљорадничког покрета и вођом земљорадничке странке Савеза земљорадника...6) Прима постигнут изборни споразум са ЈРЗ. и одлучује да постави своје кандидате у свим срезovima; 7) Осуђује све земљорадничке политичаре који цетају целину покрета и заводе народ калисти Др Мачека.

²⁰² Моравски гласник, бр. 210, 1. децембра 1938.

2) Драгомир Пешић, трговац из Ћуприје, као присталица „борбаша“, заменик Илија Димитријевић, земљорадник из Исакова.

У срезу ресавском:

1) др Милорад Димитријевић, лекар из Свилајнца, заменик Чедомир Донић, земљорадник из Кушилева и председник исте општине.²⁰⁴

2) др Лазар Стефановић, лекар из Београда, као присталица „борбаша“ и заменик Димитрије И. Катић, земљорадник и председник општине из Црквенца.

У срезу темнићком:

1) Станоје Протић, члан Главне контроле у пензији из Београда, заменик Драгомир Аксентијевић, учитељ из Доњег Крчина;

У срезу деспотовачком:

1) Благоје Н. Јоцић, индустријалац из Београда, заменик Јован Гвозденовић, трговац из Плажана;

2) др Лазар Стевановић, лекар из Београда, заменик Божидар Милорадовић, земљорадник и председник општине из Медвеђе.

У срезу левачком:

1) Милош Брашић, новинар, уредник „Времена“ из Београда;

2) др Богдан Вукићевић, лекар из Рековца, заменик Владимир Павловић, земљорадник из Превешта.²⁰⁵

На листи Димитрија Љотића за кандидате су изабрани:

срез белички:

Радивоје Симић, земљорадник и пензионер из Шантаровца, заменик Радомир Миладиновић, земљорадник из Врбе;

срез деспотовачки:

Драгољуб Станимировић, земљорадник из Плажана, заменик Миладин Андрејић, земљорадник из Буковца (Буковице);

---

²⁰⁴ Чедомир Донић је раније био члан Демократске странке, док је у време избора био ватрени присталица ЈРЗ.

²⁰⁵ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембра 1938.

срез левачки:

Миленко Тодоровић, земљорадник из Велике Крушевице, заменик Милован Радјевећ, земљорадник из Слатине;

срез параћински:

Перо Никчевић, књиговођа из Ћуприје, заменик Радивоје Симић, пензионер из Шантаровца;

срез ресавски:

Павле Лукић, свештеник из Свилајнца, заменик Стојимир Миљковић, земљорадник из Кушиљева;

срез темнићки:

Драгомир Милојковић, земљорадник из Горњег Катунa; заменик Радивоје Симић, пензионер из Шантаровца;

срез раванички:

Димитрије Миловановић, земљорадник из Супске, заменик Перо Никчевић, књиговођа из Ћуприје.²⁰⁶

Кандидати за посланике на листи др Влатка Мачека:

срез параћински:

- 1) Александар Јевремовић, свештеник из Параћина, заменик Јеремија Ружић, земљорадник из Доње Мутнице (група Аце Станојевића);
- 2) др Никола Марјановић, рентијер из Параћина; заменик Божидар Главички, адвокат из Параћина (група бивше Демократске странке);
- 3) Ђорђе Петковић, адвокат из Ћуприје, заменик Светомир Петровић, земљорадник из Горње Мутнице;
- 4) Милан Миленковић, земљорадник из Бошњана, заменик Петроније Саздановић, земљорадник из Бусиловца (група Јована Јовановића);
- 5) Милорад Белић, секретар Радничке контроле из Београда, заменик Драгољуб Николић, рудар из Сисевца;
- 6) Велимир Поповић, министар у пензији из Београда, заменик Тома Јовановић, земљорадник из Мириловца.

---

²⁰⁶ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938.

срез ресавски:

- 1) Милорад Ј. Николић, начелник министарства у пензији из Београда, заменик Обр ад М. Милановић, земљорадник из Гложана, бивши председник општине у Гложану (група Аце Станојевића);
- 2) Бранислав С. Марковић, поседник из Свилајнца; заменик Ђорђе Рајић, земљорадник из Кушилева;
- 3) Настас Д. Илић, генерални конзул у пензији из Београда, заменик Радрје Радрмировић, земљорадник из Седлара (ЈНС);

срез темнићки:

- 1) др Драгић Јоксимовић, адвокат из Београда, заменик Милан Јоксимовић, земљорадник из Обрежа;
- 2) Милисав Јевтић, земљорадник из Бошњана; заменик Милутин Петровић, земљорадник из Залаговца;
- 3) Велимир Поповић, министар у пензији из Београда; заменик Љубисав Чабрић.

срез раванички:

- 1) Александар Илић, свештеник из Ћуприје,²⁰⁷ (група Аце Станојевића) заменик Радосав Сибиновић, земљорадник из Паљана;
- 2) Макарије Милетић, архимандрит из Сења, заменик Милан Милановић, земљорадник из Крушара;
- 3) др Живојин Поповић, лекар из Ћуприје, заменик Радивоје Џелатовић, земљорадник из Ћуприје.

срез белички:

- 1) др Љубисав Прокић, лекар из Београда, заменик Милија Ж. Шарчевић, земљорадник из Мишевића (група Давидовића);
- 2) Гвозден Џелатовић, заменик Мата Милосављевић, земљорадник из Ланишта (Југословенска национална странка);
- 3) Милутин Аранђеловић, геометар из Јагодине, заменик Драгутин Костић, земљорадник из Јовца (група Др Живка Топаловића);
- 4) Михаило Мијушковић, адвокат из Јагодине, заменик Светолик Ристић, трговац из Јагодине (група Аце Станојевића);

---

²⁰⁷ Александар Илић је више пута изјављивао да се неће кандидовати за посланика. То је изјавио Крсти Милетићу и Трифуновићу. Касније је изјавио да му је наређено да истакне засебну листу.

5) Животије Марковић, земљорадник из Драгошевца, заменик Радивоје Милетић, земљорадник из Рибара.

срез дес пото ва чки:

- 1) Миладин Милић, крчмар из Београда, заменик Милија Миленковић, земљорадник из Језера (група Аце Станојевића);
- 2) Душан Милорадовић, земљорадник из вароши Деспотовца, заменик Милентије Петровић, земљорадник из Великог Поповића (група Љубе Давидовића);
- 3) Драгољуб Митровић, свештеник из Стрмостена, заменик Павле Туркуловић, кафеџија из Медвеђе, (ЈНС);
- 4) Александар Стојановић, земљорадник из Грабовице, заменик Драгомир Димитријевић, земљорадник из Миливе (група Јована Јовановића);
- 5) Војислав Величковић, секретар Главног радничког савеза из Београда, заменик Душан Богосављевић, рудар из Равне Реке (група др Живка Топаловића).

срез левачки:

- 1) др Драгић Јоксимовић, адвокат из Београда, заменик Војислав Вуловић, земљорадник из Велике Пчелице;
- 2) Никон Лазаревић, архимандрит, старешина манастира Каленић из Великог Прњавора, заменик Милосав Тодоровић, земљорадник из Горње Сабанте (група Аце Станојевића);
- 3) Герасим Милутиновић, свештеник из Рековца, заменик Лазар Станковић, земљорадник из Мотрића (ЈНС).
- 4) Александар Милановић, механика из Жупњевца; заменик инж. Милан Јаковљевић из Београда (група Аце Станојевића).²⁰⁸

Предизборне активности

Предизборна кампања свих посланичких кандидата је била врло активна. Обављала се путем зборава и путем штампаних прогласа и плаката. Изношени су партијски програми, али у тежњи да придобију гласаче, већина кандидата, не само да су оштро критиковали поједине програме, већ су упућивали и разне увреде политичким противницима. Међусобне увреде упућиване су и кандидатима на истим посланичким листама.

Југословенска Радикална Заједница позивала се на родољубље. Помињана је велика криза, сиромаштво народа до доласка др Милана Стојадиновића, могућност распада државе, за шта су се залагали политичари окупљени око др Влатка Мачека, јер су их интересовале само министарске фотеље. Југословенска радикална заједница представљала се као борац за јединствену државу и јединствени народ, са „природним разликама“, које су морале да се поштују. Истичући велику државничку мудрост др Милана Стојадиновића, Акциони одбор за срез белички позивао је да гласају за Делимира Петровића, јединог кандидата ЈРЗ за срез белички.²⁰⁹

Делимир Петровић одржао је збор Југословенске Радикалне Заједнице 8. децембра у „Шареној кафани“. Он је говорио о дотадашњем раду и успесима др Милана Стојадиновића, о свом раду, и нарочито о потребама Јагодине, за које је изнео уверење, да ће у њиховој реализацији

---

²⁰⁸ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938.

²⁰⁹ ЗМЈ, Збирка плаката F IV, K 9/1209.

пружити помоћ и др Милан Стојадиновић, иначе почасни грађанин Јагодине.²¹⁰

Нападани су представници Удружене опозиције због подршке коју су пружали др Мачеку. Истицано је да је гласање за Мачека заправо гласање за разарање државе, за Павелића и Перчеца, који су убили Краља Александра.²¹¹

У Јагодини је 7. децембра одржао збор Воја Ђурђевић, министар, са посланичким кандидатом своје групе, Драгољубом Милосављевићем.²¹²

Ове две групе са листе др Милана Стојадиновића су се сукобљавале врло оштро. Акциони одбор ЈРЗ за срез белички оптужио је везу Клефиша и Драгољуба Милосављевића, која је по мишљењу Акционог одбора ЈРЗ, радила на штету земљорадника у беличком срезу. Наводило се да је Милосављевић у Параћину и Марковцу куповао свиње по 11 динара по килограму, док их у Јагодини није откупљивао и на тај начин обарао цену свиња на осам до девет динара. Док се ово не објасни бирачима, Акциони одбор позивао је да се гласа за Делимира Петровића, јединог и искреног пријатеља.²¹³

Присталице Делимира Петровића такође су оптужили Драгољуба Милосављевића да је упропастио многе трговце и занатлије у Јагодини продајући занатске производе у свом стоваришту. Тврдили су да то исто жели да настави и као посланик.²¹⁴

Драгољуб Милосављевић, кандидат сељачке групе са листе др Милана Стојадиновића, величао је владину политику, нарочито на пољу привреде. Нападао је опозицију, за коју је наводио да ради против мира и спокојства земље. Ипак, највећу критику усмерио је према Делимиру Петровићу, који се такође налазио на листи др Милана Стојадиновића. За Делимира Петровића је истицао да је, као председник општине, наметнуо Јагодини буџет од 6.500.000 динара годишње, насупрот ранијем од 200.000 динара, да је врло брзо створио општински дуг од око 400.000 динара, да је

потрошио велики део општинског новца око уређења пута на Ђурђево м брду, који је служио само њему, да је трошио велику количину електричне енергије на осветљавање само његовог пута др Ђурђевог брда, а варош

---

²¹⁰ ЗМЈ, Збирка плаката, бр. 1269/1. У потпису позива: *Председник среског одбора Југословенске Радикалне Заједнице Делимир Н. Петровић*.

²¹¹ ЗМЈ, Збирка плаката, F IV, K 9/1129.

²¹² *Политика* од 8. децембра 1938. године.

²¹³ ЗМЈ, Збирка плаката, F IV, K 9/1260.

²¹⁴ Исто..

остављао у мраку, да је на Клефишеву фабрику ударио огроман намет, гледајући да је затвори и да на тај начин сељацима из беличког среза онемогући да своје производе добро уновче. Тврдио је да је због њега Јагодина изгубила део Окружног суда само зато да се не би замерао Милошу Цукавцу, да није успео да добије ниједан разред више гимназије, иако су гимназију добила мања места од Јагодине, да је тукао једног сељака јер је кочио колима низ Ђурђево брдо да му не би покварио пут, да је истукао једног општинског стражара само зато што је у кафани седео за истим столом са Гвозденом Џелатовићем, адвокатом из Јагодине, да је непрестано користио општински фијакер у своје приватне послове.²¹⁵

Са једног збора Удружене опозиције у Бунару

Присталице Главног одбора радикала критиковали су Гвоздена Џелатовића и Делимира Петровића као превртљивце, који су изневерили програм Радикалне странке. Њихове странке представили су као режимске

---

²¹⁵ ЗМЈ, Зборка плаката, F IV, K 9/1266. У потпису “Одбор за заштиту и одбрану Јагодине и Јагодинаца”.

странке, и позивали су бираче да гласају за листу Мике Мијушковића, адвоката из Јагодине. Као свој програм истицали су слободу говора и збора, опште и тајно гласање, слободу штампе.

Присталице Делимира Петровића штампале су плакат у коме су нападали кандидата Демократске странке и Удружене опозиције:

ЈАГОДИНЦИ И БЕЛИЧАНИ

У вашој средини се налази неки Др. Прокић, син Вучка Прокића, који вам је узимао 2-дин. на банку, а сада се бори за неку демократију.

Њега нико до данас није познавао, он нема ни жену ни децу па не може имати ни осећање да ма кога претставља и заступа.

*Зато не дозволите да вас лаже обмањује лажном демократијом.*²¹⁶

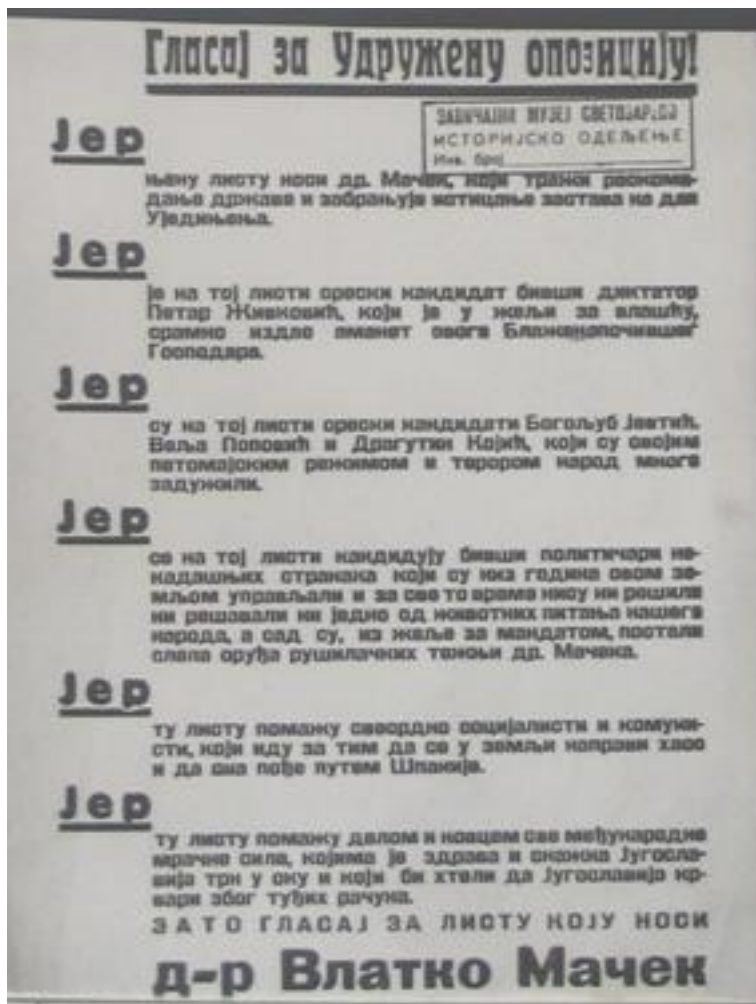
Благоје Јоцић је, у оквиру своје предизборне активности, боравио десетак дана у деспотовачком срезу и успео је да одржи низ успешних сусрета са својим присталицама. Крајем новембра и почетком децембра одржао је зборове у Буковцу, Јумници, Медвеђи, Великом Поповцу, Витанцу, Плажану, Миливи, Грабовцу, Брестову, Богави, Балајнцу, Трућевцу, Језеру, Кованици, Поповњаку, Жидиљу, руднику Баре, Пањевцу, Липовици, Бељаки и селу Деспотовцу. Сви зборови и конференције били су добро посећени. Свуда је присуствовало између 200 и 300 људи, а највише их је било у руднику Баре преко 600 присутних. У многим местима народ је Благоја Јоцића дочекивао музиком, пуцањем из прангија и општим одушевљењем. На свим зборовима, поред њега је говорио и др Мирослав Новаковић, срески лекар, његов заменик Јова Гвозденовић, Радосав Јеремић, деловођа општине, Јован Добросављевић, бански већник, Бора Младеновић, шеф Пореске управе, председник општине Божа Милорадовић, учитељи у Трућевцу и Балајнцу, као и многи други његови истомишљеници. У многим местима подизани су славолуци са натписима добродошлице. Успео је пред изборе да обезбеди 50.000 динара помоћи за изградњу чесама и уређење сеоских друмова у Срезу деспотовачком. Његове присталице истицале су и настојање Благоја Јоцића за изградњом једне модерне болнице у самом руднику. Ту болницу требала је да подигне Братинска благајна рудника Баре. До изградње болнице Благоје Јоцић био је спреман да уступи један потпуно преуређен камион за превоз болесника или рањеника до најближе болнице. У оквиру предизборне кампање посетио је Ћуприју и Деспотовац.²¹⁷

---

²¹⁶ ЗМЈ, Збирка плаката F IV, K 9/1269/2.

²¹⁷ *Моравски гласник*, бр. 209, 20. новембар 1938. године

Милош Брашић, новинар из Београда, кандидат на листи ЈРЗ, обишао је највећи део левачког среза. Одржао је зборове и конференције у: Белишићу, Великој Сугубини, Течићу, Ратковићу, Горњој Сабанги, Сибници. На конференцијама су, поред њега, говорили и Петроније Вишњић, адвокат из Београда и З. Раковић, земљорадник из Горње Сабанте.²¹⁸

²¹⁸ Политика бр. 10963 од 4. децембра 1938. године

Датуми одржавања важнијих зборова одређени су на састанку Секције за пропаганду Главног одбора ЈРЗ. За одржавање више зборова одређен је 6. новембар. За тај дан је предвиђено и одржавање збора у Параћину. Планирано је да на збору говоре министар унутрашњих послова др Антон Корошец, Станоје Протић, члан Главне контроле, Милош Цукавац, сенатор, Делимир Петровић, председник јагодинске општине и посланички кандидати за срезове: параћински, раванички, деспотовачки, ражањски и темнишки. Министар социјалне политике и народног здравља, Драгиша Цветковић, присуствовао је 3. новембра конференцији ЈРЗ у Параћину, на којој је извршена припрема за збор.²¹⁹

Збор Југословенске радикалне заједнице за цело Поморавље одржан 6. новембра пред великим бројем присталица из Параћина, Варварина, Крушевца, Ниша, Алексинца, Јагодине, Деспотовца, Свилајнца и многих других места. Са др Антоном Корошцем у Параћин су допутовали Драгиша Цветковић, Фран Смолеј, сенатор, др Б. Пирц, председник главног одбора омладине ЈРЗ, Ђорђе Гушић, председник главног одбора *Југораса*. Збору је присуствовало и више сенатора и посланика, који су допутовали из Београда и Ниша. Пре збора Драгиша Цветковић одржао је конференцију са члановима *Југораса* из целог Поморавља. Збор је одржан код споменика у центру Параћина. Станоје Протић је отворио збор, а после њега говорио је др Антон Корошец. На збору су говорили и Драгиша Цветковић, Фран Смолеј, Милош Цукавац и Станоје Протић, који је закључио збор. Најважнији учесници на збору били су гости Владе Теокаревића. Истог дана отпутовали су за Београд.²²⁰

Станоје Протић, посланички кандидат ЈРЗ за срезове параћински и темнишки, обишао је велики број села у својим изборним срезovima. Око 20. новембра одржао је зборове и конференције у Бошњану, Поповцу, Стубици, Извору, Горњој и Доњој Мутници. Поред њега говорили су његов заменик Радрмир Вучковић, Влада Јевтић, председник параћинске општине, Влада Ристић, хотелијер, Миро Зоњић, школски надзорници многи други.²²¹

Поред велике предизборне активности, Станоје Протић је сматрао да се у срезу параћинском слабо политички радило, и да је требало да се приступи давању новчане помоћи. Од челника странке тражио је новчана средства за предизборну кампању. Писмо је упутио крајем новембра. У

---

²¹⁹ *Политика* од 29. октобра 1938. године. На збору је био предвиђен и говор Добривоја Стошовића, министра грађевина.

²²⁰ *Политика* од 7. новембра 1938. године.

²²¹ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938. године.

њему је тражио: 1) 5.000 динара за довршење општинског дома у селу Клачевици, пошто је то обећао; 2) 5.000 динара за изградњу моста у селу Голубовцу, што је такође обећао мештанима да ће завршити до избора; 3) 3.000 динара за школску звонару основне школе у Стрижи, јер је то место било наклоњено Демократској странци; 4) 10.000 динара за разне сличне помоћи невољнима и сиромашнима, као и за израду малих пропуста, и прилога школама и разним друштвима. Све ове новчане помоћи желео је да прикаже као прилоге др Милана Стојадиновића, ако се он буде сложио, а не као своје.²²²

Кандидат ЈРЗ за срез ресавски, др Милорад Димитријевић, крајем новембра, одржао је зборове у Дубљу, Грабовцу и Врлану.

Милош Цукавац, кандидат Југословенске радикалне заједнице, обишао је сва села равничког среза, у којима је говорио о политичкој ситуацији и раду владе др Милана Стојадиновића. Он је одржао неколико квартовских конференција у Ћуприји, и то: код „Оријента“, код „Славије“, у кафани Мите Цинцарчета, у кафани „Параћин“, у Земљорадничкој задрузи, код „Тоше на ћоше“, код „Синђелића“ и другим местима. Поред њега, на овим конференцијама говорили су још и Живојин Николић, адвокат, Ђока Исаиловић, адвокат, Тома Благојевић, трговац, Лека Јовановић, индустријалац, Делић, радник фабрике шећера, Трифун Стошић, председник општине и други.

Посебно успелу конференцију присталице ЈРЗ одржали су у хотелу „Славија“. Конференцији су присуствовали: Бунушевац, директор Пољопривредне школе са особљем, инжињер Цветковић, шеф ложиице, Трифун Стошић, председник општине са особљем, Жика Николић, адвокат и бански већник, Драгутин Кањак, шеф подружнице Радничке коморе, прваци странке Александар Јовановић, индустријалац, Ђока Исаиловић, адвокат и многи други. Први говорник на конференцији био је Раде Жикић, трговац. После њега говорио је Милош Цукавац, посланички кандидат. Он је говорио о успешном раду владе Милана Стојадиновића. Нарочито је истакао рад владе на спољнополитичком плану. Остали говорници говорили су о успесима у Ћуприји. То се пре свега односило на говоре Жике Николића, Ђоке Исаиловића и Трифуна Стошића, председника општине. На крају је говорио Ђорђевић, машиновођа, који је тражио да се врати на дужност лекар др Томић.

---

²²² АЈ, Ф37, К-4.

Југословенска народна странка или *Борбаши*, у оквиру своје преизборне активности, изнела је програм странке. Са програмом странке гласаче су упознали кандидат за народног посланика Владимир Вулић и његов заменик Милун Поповић. *Борбаши* су се залагали за тајно гласање; раздуживање земљорадника, радника, занатлија, ситних трговаца и нижег и средњег чиновништва, и то да се 75% дуга брише, а 25% да се исплати за 20 година по 3% камате; поништење свих продаја земље и кућа од стране зеленашких банака од 1928. године, па би тапије постале неважеће; земљораднику се не би смео продати ни за какав дуг: 3 1/2 хектара земље од пореске главе, 2 вола, 1 крава, 1 теле, 1 юбила и 1 ждребе, 10 оваца, 5 свиња и пољопривредни алат; занатлијама се, такође, не би смео продати потребан алат; смањење монополских цена на основне животне намирнице и на алат, који је морао да буде три пута јефтинији; доношење закона по коме ће се чиновници у министарствима кажњавати смртном казном за лоповлук, као и закона о пореклу имовине; доношење закона о жигосању новца у златној и сребрној монети, и о враћању новца у Југославију из енглеских и француских банака; доношење закона о независности судова и сталности чиновника; национализација страног капитала и организовање државне индустрије, и подизање индустрије на домаћим сировинама и за домаћу потрошњу; решавање незапослености и подизање радничких надница на 50 динара дневно у индустријским предузећима и државним институцијама; извршење аграрне реформе тако да се земљорадницима подели земља банкарска, велепоседничка, манастирска, као и државне утрине и планине; решавање проблема хигијене на селу; потреба да свако село има лекара, који би прегледе вршио по кућама болесника, као и да лекари не наплаћују прегледе, јер би имали државне плате; сви лекари, болнице, апотеке, бање, биле би државне и њихово издржавање плаћало би се из пореза, који би се сакупљао на основу могућности обвезника. На тај начин сви слојеве становништва добили би једнаке услове за лечење.²²³

Др Лаза Стојановић, члан Извршног одбора *борбаша* одржао је крајем октобра зборове у срезу ресавском, и то у селима Јасенову, Тропоњу и Грабовцу и у Медвеђи у деспотовачком срезу.²²⁴ Крајем новембра поново су одржани зборови у срезу ресавском, и то у Роанди, Купиновцу, Роћевцу и Кушиљеву. На зборовима су говорили др Лаза Стојановић, посланички кандидат и Чедомир Мартић, воскар из Свилајнца.²²⁵

---

²²³ ЗМЈ, Збиркаплата, F IV, K 9/1203

²²⁴ *Политика* од 27. октобра 1938. године.

²²⁵ *Политика* од 30. новембра 1938. године.

Кандидат *борбаша* на листи др Милана Стојадиновића, Драгомир Пешић, трговац, такође је одржао конференције у свим селима равничког среза. Нека села обилазио је и више пута. Посебно успешне конференције одржао је у Стубици, Сењу, Бигреници, Паљанима и Иванковцу. На конференцији у Сењу било је присутно близу 300 људи. Поред Драгомира Пешића, на конференцијама су говорили: Жика Ћирковић, Илија Којошли, Илија Грабовчанин, Боривоје Лукић, Драгомир Богосављевић и други. У самој Ћуприји, одржао је успешне конференције у кафани „Славију“ и још неким кафанама на периферији града.²²⁶

Кандидат *борбаша* у срезу белчињом, Влада Вулић, обишао је пред изборе Остриковац, Мајур и Мијатовац.²²⁷

Удружена о позиција

Удружена опозиција такође је организовала велику предизборну активност. У Деспотовцу је 10. новембра одржана конференција Уједињене опозиције. Конференцију је отворио Љубиша Рајковић, пензионер из Београда, изасланик главног одбора. После њега говорили су Павле Панић, старешина манастира Манастије, Душан Милорадовић и други.²²⁸

Представници Удружене опозиције су такође у истом срезу и почетком децембра одржали зборове и конференције у Језеру, Кованици и Поповњаку. На конференцијама је говорио Миладин Милић из Београда, кандидат за срез деспотовачки на листи В. Мачека, Милоје Миленковић, земљорадник из Језера, Душан Милорадовић, земљорадник из Деспотовца и други.²²⁹

Присталице Народног Споразума односно Удружене опозиције одржали су 13. новембра конференцију у Глоговцу. Конференција је одржана у сеоској кафани, а на њој су говорили: Бора Лукић из Јагодине, Животије Марковић, земљораднички кандидат из Драгошевца, Милутин Аранђеловић, раднички кандидат из Јагодине, Драгутин Пиндић, адвокат из Јагодине, Драгиша Коруповић, економ из Глоговца, Бошко Ћуричић из Јагодине и Радивоје Милетић из Рибара.²³⁰

---

²²⁶ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938.

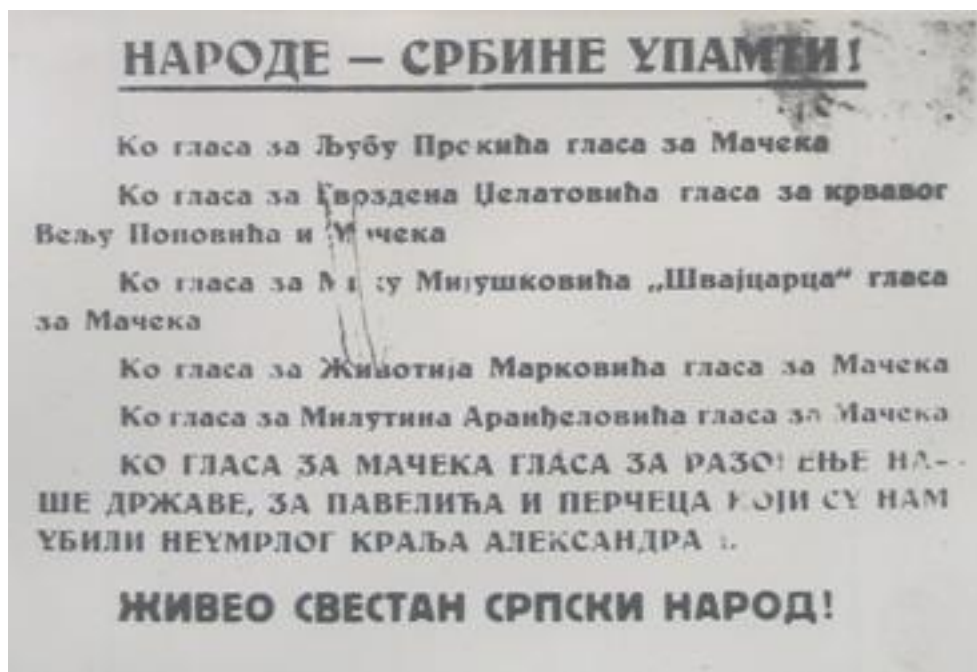
²²⁷ *Моравски гласник*, 211. од 10. децембра 1938. године.

²²⁸ *Политика* од 11. новембра 1938. године.

²²⁹ *Политика* од 4. децембра 1938. године.

²³⁰ ЗМЈ, Збирка плката F IV, K 9.

Удружена опозиција за срез белички своју конференцију је одржала 3. децембра у „Шареној кафани“. На конференцији су говорили сви кандидати опозиције. Гвозден Целатовић, кандидат ЈНС, говорио је о комуналној политици Јагодине, др Љубомир Прокић, лекар из Београда, кандидат бивших демократа, говорио је о унутрашњој политици и народном споразуму, Мика Мијушковић, адвокат, кандидат групе Аце Станојевића, говорио је о спољној политици и међународном положају Југославије, Милутин Аранђеловић, геометар, раднички кандидат, говорио је о улози демократије, Животије Марковић из Драгошевца, говорио је о значају избора и Коста Ненковић, књижевник, о омладини и изборима.²³¹

Кандидат Демократске странке, др Љубисав Прокић, изнео је свој програм путем штампаног плаката. Истицао је значај Љубомира Давидовића, председника Демократске странке, који је по њему, у политичку борбу ушао са поштеним намерама, без користољубља, једино са намером да се за народ извојују слободе и право да сам руководи својом судбином. Програм је формулисан у неколико тачака: 1) да се народу врати

²³¹ Политика од 8. децембра 1938. године.

слобода; 2) да се донесе демократски изборни закон за народну скупштину и општину са тајним гласањем; 3) да се донесе закон о слободној штампи; 4) да се донесе закон о слободи збора и удруживања; 5) да се донесе јавна контрола целокупног државног и народног живота и трошкова у буџету; 6) да се донесе закон о министарској одговорности; 7) да се донесе закон против корупције. Бранио је и споразум са Хрватима, потписан 8. октобра 1938. године, који указује на очување заједничке државе, али и демократизацију политичких односа путем тајног гласања и доношења одлука у скупштини већином гласова.²³²

Јавне конференције бивших демократа одржане су 24. новембра у Сиоковцу и Винорачи. Конференцијом у Сиоковцу председавао је Живојин Андрејевић из Деонице, а у Винорачи Живојин Петровић из Винораче. На конференцијама су говорили др Љубисав Прокић, лекар из Београда и посланички кандидат и Христифор Петровић, казанџија из Јагодине.²³³

Др Љубисав Прокић одржао је конференције у Бунару и Трнави. Поред њега на конференцијама су говорили Кузман Пушић, економ шећеране, Јоса Величковић и Света Николић, земљорадник. Др Љубисав Прокић одржао је и 9. новембра конференције у Винорачи, Рибару и Дубокој. Поред њега, на конференцијама су говорили Кузман Пушић и Стојан Илић, трговац из Јагодине.²³⁴

Милутин Аранђеловић и његов заменик Драгутин Костић, у име Радничког одбора позвали су раднике да гласају за њих, како су навели: *„Ми смо од увек одлучно стајали на бранику Демократије - Слободе и правде. Зато смо увек несебично помагали све оне који су се искрено за њих борили. Али данас када фашистичка звер покушава да угуши сваки зрачак слободе и непријатељски гледа на независност малих народа, ми не можемо остати само при томе. У овом моменту ... ми радници морамо својим самосталним иступањем да покажемо своју приврженост слободи и демократији... и на тај начин подвлачимо чврсту решеност за борбу ка остварењу Народног Споразума.“*²³⁵

У беличком срезу група Јована Јовановића одржала је зборове у Праћини, Мијатовцу, Драгоцвегу, Шантаровцу и Бунару. На зборовима су

---

²³² ЗМЈ, Збирка плаката, бр. 84. Плакат су потписали Др Љубисав Прокић и Милија Шарчевић, кандидат и заменик кандидата на скупштинским изборима.

²³³ *Политика* од 25. новембра 1938. године

²³⁴ *Политика* од 10. новембра 1938. године.

²³⁵ ЗМЈ, Збирка плаката, FIV, K 9.

говорили Животије Марковић, кандидат за белички срез, заменик Радивоје Милетић и Живота Тодоровић, професор из Београда.²³⁶

Левачки срез су обишли и кандидати Удружене опозиције. У Рековцу су одржали заједнички збор. У име групе Аце Станојевића говорио је Никон Лазаревић, бивши народни посланик и архимандрит манастира Каленић, у име групе Љубе Давидовића Драгић Јоксимовић, адвокат из Београда, а у име групе Јована Јовановића Живота Тодоровић, професор из Београда.²³⁷

Веља Поповић обишао је крајем новембра велики број сеоских општина у параћинском и темнићком срезу, где се кандидовао на листи др Мачека. Са њим су обилазили сеоске општине и држали предизборне говоре, поред његових заменика Томе Јовановића из Мириловца и Љубисава Чабрића из Варварина, и већа гупа присталица Југословенске националне странке, међу којима је био и бивши народни посланик Животије Јевтић из Јагодине.²³⁸

У Параћину су кандидати са листе др Мачека одржали збор 27. новембра, који је био добро посећен. Збор је отворио Никола Марјановић, рентијер и посланички кандидат. После њега на збору је говорио Радивоје Кнежевић, професор из Београда, који је говорио о унутрашњој и спољашњој политици. На збору су још говорили Драгутин Николић, учитељ у Горњој Мутници, Богољуб Николић, заменик среског кандидата на листи Милорада Белића, затим Петроније Саздановић, председник општине из Бусиловца, Милорад Белић из Београда и други.²³⁹

Такође је у срезу деспотовачком опозиција одржала по селима бројне конференције. Група око Јована Јовановића одржала је конференције у Медвеђи и Плажанима. Кандидат ЈНС Драгољуб Митровић, свештеник, одржао је такође бројне конференције у селима свог деспотовачког среза.²⁴⁰

Виђеније присталице Љубе Давидовића, Мирослав Петровић, адвокат, Брана Маринковић, поседник и Јован Драшкоци, агроном из Свилајнца, одржали су конференције у Роћевцу, Суботици и Роанди. На конференцијама је говорио и Чеда Ђурђевић, студент из Свилајнца. Крајем новембра Бранислав Марковић са Милосавом Петровићем, адвокатом и Јованом Драшкоцијем, одржао је конференције у Гложанима и Бресју.

---

²³⁶ *Политика* од 8. децембра 1938. године.

²³⁷ *Политика* бр. 10963 од 4. децембра 1938. године

²³⁸ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938.

²³⁹ *Политика* од 28. новембра 1938. године

²⁴⁰ *Моравски гласник*, бр. 210, 1. децембар 1938.

Милорад Николић, кандидат на листи Аце Станојевића, одржао је збор у селу Војска.²⁴¹

У фрезу раваничком, у коме је било шест кандидата, развила се врло жива предизборна кампања. Сви кандидати обилазили су сеоске општине преко дана, а увече су у Ћуприји, у појединим деловима града, одржавали конференције. Макарије Милетић, архимандрит, кандидат на листи Мачека, обишао је сва села у фрезу раваничком. Врло успеле конференције биле су у Стубици, Сењу, Супској и Сењском Руднику. У Ћуприји је Макарије Милетић одржао неколико конференција. Прва је одржана у Мишиној кафани, касније у кафани „Обилић“ и гостионици „Дарданели“. Све конференције биле су одлично посећене. На њима су, осим Макарија, говорили Миша Црњански, Милан Мијајловић, земљорадник, Ђока

²⁴¹ Политика од 30. новембра 1938. године

Петковић, адвокат, Драгутин Пиндић, адвокат из Јагодине, Мирко Јончић, агроном и други. Посебно успешну конференцију, пред око 200 својих присталица, Макарије Милетић одржао је у Ћуприји у ресторану „Славија“. Конференцију је отворио Миша Црњански, трговац, а поље њега Драгутин Пиндић, адвокат, који је говорио о политичкој ситуацији. После Пиндића говорили су Ђока Петковић, адвокат и бивши народни посланик, архимандрит Макарије, Рапајић, мисионар. Он је говорио да између Срба, Хрвата и Словенаца нема никакве разлике, и да се мора радити на још већем зближавања ових народа. Његов говор често је прекидан бурним одушевљењем и поклицима. Макарије Милетић на својим конференцијама није нападао политичке противнике. На конференцији архимандрита Макарија говорио је и други посланички кандидат са исте листе, Александар Илић. Он је такође обишао неколико села.

Жика Поповић, кандидат ЈНС, такође је обишао сва села у равничком срезу и Сењски Рудник. На њима се говорило о раду странке под управом лидера Петра Живковића, као и о раду Жике Поповића, као лекара и народног посланика. Неколико дана пред изборе, Жика Поповић, одржао је неколико квартовских конференција у Ћуприји. Најпосећеније су биле у кафани Мите Цинцарчета и кафани „Дарданели.“ Поред Жике Поповића, на конференцијама су говорили и Лаза Џелаговић, Радивоје Џелаговић, Бора Мартиновић, Бора Ћирић, Ђорђе Пандуровић и други.

Гласачка места и председници бирачких одбора за изборни округ број 28²⁴²

Белички срез

Р.б.	Општина	Гласачко место	Председник бирачког одбора
1.	Багрданска	Багрдан I	Круно Мандић, судски приправник из Јагодине
2.	„	Багрдан II	Милан Теодосић, судија Среског суда из Јагодине
3.	Беличка	Белица	Душан Радивојевић, школски надзорник из Јагодине

²⁴² Службене новине, Крагујевац, бр. 251 од 2. децембра 1938. године

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

4.	Буковичка	Буковче	Бранко Вукићевић, судија Среског суда из Јагодине
5.	Бунарска	Бунар	Светолик Радојевић, судија Окружног суда из Јагодине
6.	Винорачка	Винорача	Миодраг Петровић, професор из Јагодине
7.	Врановачка	Врановац	Милован Ристић, директор Учитељске школе из Јагодине
8.	Главиначка	Главинци	Љубиша Вујић, државни туžilац из Јагодине
9.	Глоговачка	Глоговац	Тодор Метковић, судија Окружног суда из Јагодине
10.	Г. Штипљанска	Г. Штипље	Љубинко Правица, професор Учитељске школе из Јагодине
11.	Деоничка	Сиоковац	Коста Вукосављевић, адвокат из Јагодине
12.	Драгоцветска „	Драгоцвет I Драгоцвет II	Драгољуб Ђорђевић, судски приправник из Јагодине Станислав Ђокић, професор Учитељске школе из Јагодине
13.	Драгошевачка	Драгошевац	Бошко Стасојевић, судија Окружног суда у Јагодини
14.	Дубочка	Дубока	Богдан Миловић, професор гимназије из Јагодине
15.	Јагодинска „ „	Јагодина I Јагодина II Јагодина III	др Милутин Велимировић, управник болнице из Јагодине Страхиња Дамјановић, директор гимназије из Јагодине Живко Павловић, судија Окружног суда из Јагодине
16.	Јовачка	Јовац	Лазар Толић, суплент Учитељске школе из Јагодине
17.	Кочиноселска	Кочино Село	Бранко Станишић, судија Среског суда из Јагодине
18.	Ланишка	Ланиште	Божидар Станболић, инж. II секције из Јагодине
19.	Лоћичка	Лоћика	Сава Тохол, професор Учитељске школе из Јагодине

20.	Мајурска	Мајур	Хранислав Илић, судски приправник из Јагодине
21.	Мијатовачка	Мијатовац	Милун Јевгић, судија Окружног суда из Јагодине
22.	Милошевска	Милошево	др Мих ајло Динић, срески санитарски референт из Јагодине
23.	Остриковачка	Остриковац	Димитрије Мишић, професор Учитељске школе из Јагодине
24.	Праћинска	Праћина	Никола Илић, заменик држ. тужиоца из Јагодине
25.	Рибарска	Рибаре	Радван Меденица, професор гимназије из Крушевца
26.	Трешњевачка	Трешњевица	инж. Драгутин Немец, шеф Шумске управе из Јагодине

Деспотовачки срез

Р.б.	Општина	Гласачко место	Председник бирачког одбора
1.	Балајначка	Балајнац	Драгомир Аранђеловић, чиновник Среског суда из Деспотовца
2.	Бељајска	Бељајка	Душан Поповић, учитељ из Бељајке
3.	Богавска	Богава	Тихомир Добросављевић, чиновник Среског суда из Деспотовца
4.	Брестовачка	Брестово	Василије Дубовић, учитељ из Вел. Поповића
5.	Буковачка	Буковац	Миливоје Ристић, судски приправник из Деспотовца
6.	Вел. поповичка	Вел. Поповић	др Александар Милојевић, срески лекар из Деспотовца
7.	Витаначка	Витанце	Боривоје Петровић, учитељ из Пањевца
8.	Грабовачка	Грабовица	Вадин Непокојчицки, судија Среског суда из Деспотовца
9.	Деспотовачка-	В. Деспотовац	Властимир Павловић,

	варошица		старешина Среског суда из Деспотовца
10.	Деспотовачка- село	С. Деспотовац	Жарко Милосављевић, судски приправник из Деспотовца
11.	Жидиљска	Жидиље	Жарко Цвејић, чин. прип. Мин. соц. пол. и нар. здравља из Београда
	„	Равна Река	Гојко Вуловић, чин. прип. Мин. соц. пол. и нар. здравља из Београда
12.	Језерска	Језеро	Богих Вујовић, чин. Среског суда из Деспотовца
13.	Јеловачка	Јеловац	Драгослав Марић, чин. прип. Мин. соц. пол. и нар. здравља из Београда
14.	Ломничка	Ломница	Бора Младеновић, шеф Пореске управе из Деспотовца
15.	Миливска	Милива	Ђорђе Поповић, учитељ из Миливе
16.	Медвеђска	Медвеђа	Милош Смиљковић, учитељ из Деспотовца
17.	Пањевачка	Пањевац	Боривоје Николић, надзорник бановинских путева из Деспотовца
18.	Плажањска	Плажане	Драгољуб Станојловић, учитељ из Грабовице
19.	Ресавичка	Ресавица	Михо Бутина, пристав Мин. соц. пол. и нар. здравља из Београда
20.	Сладајска	Сладаја	Цветко Шрибар, пристав Мин. соц. пол. и нар. здравља из Београда
21.	Стењевачка	Стењевац	Драгољуб Матић, учитељ из Балајнца
22.	Стрмогенска	Стрмоген	Константин Каракировић, учитељ из језера
23.	Трућевачка	Трућевац	Ратко Ђорђевић, учитељ из Трућевца

Левачки срез

Р.б.	општина	Гласачко место	Председник бирачког одбора
1.	Белушићка	Белушић	Драгољуб Петровић, инспектор Министарства правде из Београда
2.	В. крушевичка	Велика Крушевица	Владимир Милановић, учитељ из Дулена
3.	В. Сугубинска	Велика Сугубина	Коста Чабрић, учитељ из Рековца
4.	В. Пчеличка	Велике Пчелице	Стеван Крстић, чиновник Среског суда из рековца
5.	Г. Сабаначка	Горња Сабанга	Живојин Поповић, професор гимназије из Ћуприје
6.	Драговска	Драгово	Радoje Илић, учитељ из Драгова
7.	Дуленска	Дулен	Велизар Варагић, пољопривредни референт из Рековца
8.	Жупањевачка	Жупањевац	Живојин Антић, арх. Приправник Среског суда из Рековца
9.	Опаричка	Опарић	Павле Савић, учитељ из Опарића
10.	Превешка	Превешт	Богосав Теодосић, учитељ из Каленићког Прњавора
11.	Ратковићска	Ратковић	др Милан Јовановић, професор гимназије из Ћуприје
12.	Рековачка	Рековац	Стеван Константиновић, судија Среског суда из Рековца
13.	Секуричка	Секурич	Ђорђе Димитријевић, учитељ из Течића
14.	Сибничка	Сибница	Ђорђе Ђорђевић, учитељ из Калудре
15.	Сиљевачка	Сиљевица	Драгић Јосифовић, професор гимназије из Јагодине
16.	Слатинска	Слатина	Милан Томић, учитељ из

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

			Драгова
17.	Течићска	Течић	Михаило Петровић, судски приправник из Крушевца

Параћински срез

Р.б. 1.	Општина Бошњанска	Гласачко место Бошњане	Председник бирачког одбора Адам Николић, судски приправник из Параћина
2.	Буљанска	Буљане	Ђирило Григоријевић, учитељ из Буљана
3.	Бусиловачка	Бусиловац	Мирко Ђековић, учитељ из Параћина
4.	Главичка	Главича	Јанко Ђокић, учитељ из Параћина
5.	Гор. Мутничка	Г. Мутница	Светозар Недох, адвокат из Параћина
6.	Доњ. Мутничка	Д. Мутница	Радич Антић, судија Среског суда из Параћина
7.	Доњо Видовска	Доње Видово	Стојан Трајковић, суд приправник Среског суда из Параћина
8.	Дреновачка	Дреновац	Бранко Станисављевић, учитељ из Дреновца
9.	Забрешка	Забрега	Мирослав Миловановић, учитељ из Забеге
10.	Изворска	Извор	Тодор Гојковић, учитељ из Извора
11.	Лебинска	Лебина	Драгољуб Ковачевић, учитељ из Лебине
12.	Мириловачка	Мириловац	Миодраг Јовановић, учитељ из Мириловца
13.	Параћинска	Параћин I Параћин II Параћин III	Миодраг Пандуровић, старешина Среског суда из Параћина Драгиша Џенковић, суд приправник из Параћина Тихомир Филиповић, учитељ из Параћина

14.	Планска	Плана	Милан Миливојевић, учитељ из Параћина
15.	Поповачка	Поповац	Милутин Дреноваковић, учитељ из Параћина
16.	Сикиричка	Сикирица	Радван Обућина, учитељ из Сикирице
17.	Стришка	Стрижа	Бошко Бошковић, пензионер из Параћина
18.	Чепурска	Чепуре	Никола Марковић, срески пољопривредни референт из Параћина

Ресавски фрез

Р.б. 1.	Општина Бобовска	Гласачко место Бобово	Председник бирачког одбора Живојин Џенковић, суд. приправник из Свилајнца
2.	Бресјанска	Бресје	Ратомир Пенчић, учитељ из Дубнице
3.	Витежевска	Витежево	Бранислав Китић, суд приправник из Свилајнца
4.	Војиштанска	Војска	Божидар Марковић, директор гимназије из Свилајнца
5.	Врљанска	Врљане	Душан Адамовић, учитељ из Луковице
6.	Гладњанска	Гладна	Станислав Грујић, учитељ из Јасенова
7.	Гложанска	Гложане	Илија Ристић, секретар Мин. соц. пол. и народног здравља из Београда
8.	Грабовачка	Грабовац	Миливоје Јовановић, арх. Приправник из Свилајнца
9.	Дубљанска	Дубље	Виктор Успенски, секретар Мин. соц. пол. и народног здравља из Београда
10.	Дубничка	Дубница	Миливоје Жујовић, срески пољопривредни референт из Свилајнца

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

11.	Ђуриначка	Ђуринци	Петар Ђурковић, учитељ из Тропоња
12.	Јасеновачка	Јасеново	Урош Радивојевић, судија из Свилајнца
13.	Купиновачка	Купиновац	Драгослав Новаковић, учитељ из Дубља
14.	Кушиљевска	Кушиљево I Кушиљево II	др Радислав Динић, лекар из Свилајнца Никола Николић, учитељ из Кушиљева
15.	Луковичка	Луковица	Душан Марковић, учитељ из Војске
16.	Мачевачка	Мачевац	Миодраг Петровић, учитељ из Војске
17.	Проштиначка	Проштинац	Светозар Вукомановић, учитељ из Проштинца
18.	Радошинска	Радошин	Лазар Вићентијевић, учитељ из Купиновца
19.	Рајкиначка	Рајкинац	Блажа Рајевић, наставник гимназије из Свилајнца
20.	Роаничка	Роанда	Јанко Швајбер, саветник Мин. соц. пол. и народног здравља из Београда
21.	Роћевачка	Роћевац	Данило Лукић, учитељ из Роћевца
22.	Седларска	Седларе	Љубомир Комадина, учитељ из Седлара
23.	Суботичка	Суботица	Мијо Дугоњић, учитељ из Суботице
24.	Свилајначка	Свилајнац I Свилајнац II	Миодраг Васић, учитељ из Свилајнца Бранислав Танасковић, чиновник Среског суда из Свилајнца
25.	Тропанска	Тропоње	Драгомир Томић, чиновник Среског суда из Свилајнца
26.	Црквеначка	Црквенац	Миливоје Манојловић, учитељ из Црквенца

Темнићи срез

Р.б.	Општина	Гласачко место	Председник бирачког одбора
1.	Бачинска	Бачина I Бачина II	Миљисав Главичић, судија Окружног суда из Јагодине Адам Николић, секретар Главне контроле из Београда
2.	Бошњанска	Бошњане	Живорад Петровић, судски приправник из Варварина
3.	Варваринска варош	Б. Варварин	Милан Чуружанин, старешина Среског суда из Варварина
4.	Варваринска село	Село Варварин	Петар Митић, судија Среског суда из Варварина
5.	Доњо Крчинска	Д. Крчин	Здравко Милошевић, учитељ из Доњег Крчина
6.	Залоговачка	Залоговац	Андра Николић, учитељ из Залоговца
7.	Избеничка	Избеница	Михајло Лазаревић, учитељ из Избенице
8.	Катунска	Г. Катун Д. Катун	Светолик Бркић, учитељ из Г. Горњег Катун Билета Брадац, учитељ из Доњег Катун
9.	Маскарска	Маскаре	Богосав Поповић, срески пољопривредни референт из Варварина
10.	Обрешка	Обреж I Обреж II	Милан Ђукић, судски приправник из Варварина Миладин Ирићанин, суд. повер. суда за осл. зем. књига из Варварина
11.	Орашка	Орашје	Велимир Бранковић, судски приправник из Варварина
12.	Поточке	Потоцац	Петар Ристић, школски надзорник из Варварина
13.	Рашевичка	Рашевица	Бранислав Аврамовић, чин. повер. за осл. зем. књига из

Зборник радова „Прошлост“ бр. 1

			Варварина
14.	Својновска	Својново	Михајло Асурђић, шеф Катастарске управе из Варварина
15.	Тољевачка	Тољевац	Светислав Тодосијевић, учитељ из Тољевца

Раванички срез

Р.б.	Општина	Гласачко место	Председник бирачког одбора
1.	Батиначка	Батинац	Роберт Угрић, судски приправник из Ћуприје
2.	Бигреничка	Бигреница	Риста Ристић, заменик држ. тужиоца из Ћуприје
3.	Виринска	Вирине	Ананије Жарић, наставник гимназије из Ћуприје
4.	Влашка	Влашка	Славко Ржанинићанин, суплент Пољопривредне школе из Ћуприје
5.	Дражмировачка	Дражмировац	Војислав Бакић, судски приправник из Ћуприје
6.	Иванковачка	Иванковац	Неђелко Огњеновић, судски приправник из Ћуприје
7.	Исаквачка	Исакново	Сава Вучковић, ингаб. Протоколиста Среског суда из Ћуприје
8.	Крушарска	Крушар	Рајко Поповић, суд. приправ. Окружног суда из Ћуприје
9.	Сењска	Сење I	Радослав Марковић, судија Окружног суда из Ћуприје
10.	Стубичка	Стубица	Боривоје Грујичић, судија из Ћуприје
11.	Супска	Супска	Александар Симоновић, судија из Ћуприје
12.	Ћупријска	Ћуприја I Ћуприја II Ћуприја III	Бранко Бољарић, судија Окружног суда из Ћуприје Љубиша Јовановић, судија Окружног суда из Ћуприје Радван Полексић

Резултати избора

На изборима у Моравском округу је листа др Милана Стојадиновића однела убедљиву победу, јер је добила 43.414 гласа, листа др Мачека 9.270 и листа Димитрија Љотића 222 гласа. Сви кандидати са листе др Милана Стојадиновића изабрани су за посланике.²⁴³

срез	М. Стојадиновић	Мачек	Љотић
Белички	8.419	2.349	8
Деспотовачки	6.307	493	88
Левачки	4.357	2.302	32
Параћински	6.176	1.472	3
Ресавски	7.913	709	78
Темнишки	5.505	1.325	4
Раванички	4.737	620	9

Параћински срез: Станоје Протић 6.095 гласова; Стојан Јовановић 81; Александар Јевремовић 424; др Никола Марјановић 509; Ђорђе Петковић 182; Милорад Белић 198; Милан Миленковић 81; Владимир Поповић 73; Перо Никчевић 3.

Левачки срез др Богић Вукићевић 2.590; Милош Брашић 1.767; др Драгић Јоксимовић 520; Никола Лазаревић 1.614; Герасим Милутиновић 147; Александар Милановић 21; Миленко Тодоровић 32.

Белички срез Делимир Петровић 6.535; Драгољуб Милосављевић 1.764; Владимир Вулић 123; др Љубисав Прокић 645; Гвозден Џелатовић 1.240; Милутин Аранђеловић 36; Михајло Мијушковић 160; Животије Марковић 268; Радивоје Симић 8.

Деспотовачки срез Благоје Јоцић 5.891; др Лазар Стевановић 416; Миладин Милић 53; Душан Милорадовић 194; Драгољуб Митровић 118;

Александар Стојановић 37; Војислав Величковић 91; Драгољуб Станимировић 88.

---

²⁴³ АЈ, 37-5-31.

Раванички срез: Милош Цукавац 3.236; Драгомир Пешић 1.501; Александар Илић 17; Макарије Милетић 473; др Живојин Поповић 130; Димитрије Миловановић 9.

Ресавски срез: др Милорад Димитријевић 4.619; др Лазар Стевановић 3.294; Милорад Николић 35; Бранислав Марковић 631; Настас Илић 43; Павле Лукић 78.

Те мнићки срез: Станоје Протић 5.505; др Драгић Јоксимовић 937; Милисав Јевтић 58; Велимир Поповић 330; Драгомир Милојковић 4.²⁴⁴

За посланике су изабрани сви кандидати са листе др Милана Стојадиновића: Делимир Петровић у беличком срезу, Благоје Јоцић у деспотовачком срезу, Станоје Протић у темнићком срезу, др Богић Вукићевић у левачком срезу, а у параћинском срезу Станоје Протић је посланичко место препустио Радомиру Вучковићу, банском већнику из Доне Мутнице, као што је и Милош Цукавац уступио своје посланичко место Радомиру Стојковићу раваничком срезу.

Делимир Петровић је јануара 1939. године захвалио на избору бирачима беличког среза и града Јагодине²⁴⁵: „...Сматрам за дужност, као ваш народни посланик, да вама, мојим бирачима, овим путем изразим своју дубоку захвалност на датом поверењу нашем великом Вођи г. Др Милану Стојадиновићу и мени, као његовом сараднику.

Ја се дивим свима вама, који сте дали доказа о високој националној и политичкој свести. Дивим се, јер ваша савест и ваша свест није могла бити поткупљена ни великим парама Клефиша, Милосављевића и компаније. Доказали сте да је народ среза беличког и пред оваквим искушењем - пред знатнијим сумама новаца - остао светла образа и чиста карактера. Он је свесно и јасно оценио ову озбиљност избора од 11. децембра и гласао онако како су диктовали високи интереси наше велике и лепе Краљевине Југославије и нашег уједињеног народа. Ви сте се достојно одужили нашој великој отаџбини, за чије је стварање српски народ жртвовао на два милиона својих најбољих синова. Одужили сте се великом Вођи нашег народа Г. Др. Милану Стојадиновићу, за сва његова велика дела која је за народ и државу учинио за „имилетри“ по године. Одужили сте

²⁴⁴ Моравски гласник, бр. 212, 7. јануар 1939. година.

²⁴⁵ ЗМЈ, Збиркаплжата F IV, K 9.

се и мени на мојим скромним делима, која сам без посланичког мандата за време од две учинио за народ Среза беличког, и дали сте ми моћи и снаге да у будуће радим са још већом вољом и енергијом, на корист нашег лепог Поморавља и целог Среза беличког...

Закључак

На изборима одржаним 1938. године у Морвском округу истакнуте су три листе: Др Милана Стојадиновића, Др Влатка Мачека и Димитрија Љотића. Блок Др Милана Стојадиновић чиниле су: Југословенска радикална заједница, Сељачка група и Југословенска народна странка „борбаши“. Опозициону листу Др Влатка Мачека чинили су: бивше демократе Љубе Давидовића, пријатељи Аце Станујевића, пријатељи Јована Јовановића, бивша Сељачко-демократска коалиција, ЈНС, група Живка Топаловића. У свим срезовима убедљиву победу остварили су кандидати са листе Др Милана Стојадиновића.

мр Добривоје Јовановић
Исторички архив Јагодина

КРУШЕВАЦ И ОКОЛИНА У ЛИСТУ „НОВО ВРЕМЕ” У 1941. ГОДИНИ

Лист *Ново време* почео је да излази 16. маја 1941. године. Излазио је свакодневно. Уредништво листа је било састављено од новинара *Политике*, *Времена*, *Правде* и других новина, које су престале да излазе.

Дописник листа из Крушевца у 1941. години, био је Милан Јеротијевић. По тематици чланци могу да се групишу у неколико целина. Више дописа било је о збрињавању и размештају избеглица, о заробљеницима, о раду основних и средњих школа, о помоћи сиромашним и породицама ратних заробљеника, о сукобима са партизанским јединицама, о антикомунистичким зборовима и предавањима, о пољопривреди, занатству и трговини, о културним и спортским дешавањима.

НОВИНСКИ ЧЛАНЦИ

У Крушевцу се даје дуван на купоне

Крушевац 24. јуна

Крушевац све више нормализује свој изглед. Грађани, после краткотрајног рата, подешавају живот према приликама и могућностима.

У првим послератним данима осећала се оскудица у свим артиклима. Данас то, међутим, није случај. Уколико понечег и недостаје градске власти, у договору са немачким властима, налазе најбоља решења. Тако су, на пример, шећер и со подељени становништву потпуно правично: на сваког члана породице по 1 килограм шећера и пола килограма соли на месец дана. Данас од животних намирница једино унеколико недостаје масти, али, и том проблему власти траже решење.

Пошто дувана нема довољно решење је да се добија на купоне.

(бр. 39, 25. јун 1941.)

М. Ј.

Продужено кретање у Крушевцу

Крушевац 25. јуна

Немачке власти продужиле су ноћно кретање у Крушевцу за један час. Тако је сада време кретања улицом одобрено од 5 часова изјутра до 22 часова увече.

(бр. 40, 26. јун 1941.)

М. Ј.

Нови потпретседник крушевачке општине

Крушевац 26. јуна

Како је рад у Градском поглаварству сада много обилнији указала се потреба да општина добије и потпретседника. Бан Моравске бановине поставио је г. Ђорђа Лазаревића, банкара из Крушевца, на ово место.

(бр. 41, 27. јун 1941.)

М. Ј.

Долазак избеглица у Крушевац

Крушевац 25. јуна

У Крушевац је јуче стигла прва партија избеглица. Ова партија броји око 70 породица са око 300 чланова. Начелници среза крушевачког и расинског израдили су план, по коме ће извршити размештај досељених избеглица по селима наведених средова.

(бр. 41, 27. јун 1941.)

М. Ј.

Матурски испити у Крушевцу

Од свршетка рата редован рад у свима Крушевачким школама није био настављен. Настављен је једино у Трговачкој академији и Женској занатској школи, у основној школи, гимназији и осталим стручним школама није био настављен. Велики матуранти почели су данас да полажу испит зрелости.

(бр. 42, 28. јун 1941.)

М. Ј.

Убио човека који је случајно ушао у двориште

Крушевац 9 јула.

Крушевачки окружни суд судио је Стевану Топличанину, земљораднику из Мачковца, зато што је у ноћи 23 и 24 марта, убио из пушке Душана Матића, земљорадника из истог села. Заменик државног тужиоца г. Саичић оптужио је окривљеног Топличанина што је безразложно убио покојног Матића, који се те ноћи враћао из свог забрана, мало припит, и случајно ушао у двориште оптуженог.

Суд је Топличанина осудио на седам година робије.

(бр. 53, 9. август 1941.)

М. Ј.

Самоубиство душевно растројеног старца

Крушевац 9. јула

* Педесетогодишњи земљорадник Раја Петровић из села Капиције пореметио је памећу. Често се дешавало да, при великом узбуђењу, није могао да препозна своју децу. Било је опет тренутака кад је био при потпуној свести. Прекјуче док су укућани били заузети пољским радом, Раја је, у душевном растројству, извршио самоубиство вешањем.

* Двогодишњи синчић г. Милана Бошковића, чиновника железничке станице у Сталаћу, отровао се бензином. Док је мајка малог Драгомира радила у кухињи, дете је, играјући се у соби, нашло флашу са бензином, из које је попило извесну количину. Пошто у близини није било лекара, да му укаже помоћ, мали Драгомир је, у тешким мукама преминуо.

(бр. 54, 10. јули 1941.)

М. Ј.

Деветнаестогодишња жена родила тројке

Крушевац 10. јула

Ових дана добила је тројке Љубинка, жена Драгослава Стевановића из села Капиције, у близини Крушевца, којој је сада тек деветнаест година.

Љубинка се после порођаја добро осећа. Сво троје деце, од којих су две девојчице, такође је здраво. Ово је, после 1910. године, први случај да једна жена роди тројке, у овом крају.

(бр. 55, 11. јули 1941.)

М. Ј.

Спортске прилике у Крушевцу

Крушевац 5. јула

Спортски дани у Крушевцу нису још отпочели и ако водећи клубови „Цар Лазар“ и „Обилић“ располажу одличним играчима. Кривица лежи у

слабом интересовању вођства, али ови се правдају да немају довољно спреме за своје играче.

С.к. Цар Лазар по свршетку рата добио је знатна појачања. Тако је добио своје старе играче који су играли код „Бате“ у Борову. То су вратар Бранислав Поповић - „Фирга“ и десна полутка Будимир Миливојевић и принову: леву полутку сарајевске „Славије“ Крњајића.

С.к. Обилић је такође добио два нова играча од „Бате“, центра навале Стеву Кртолицу и лево крило Милана Јакшића.

Обзиром да ова два крушевачка клуба данас располажу одличним играчима, то се не може рећи који од њих има предност. У сваком случају ако у идућем првенству Србије узму учешћа 10 клубова, неби требало да се Крушевац запостави.

(бр. 56, 12. јули 1941.)

М. Ј.

У Крушевцу је пријављено 1.145 избеглица

Крушевац 12. јула

* Број пријављених избеглица код Градског поглаварства у Крушевцу износи 308 породица са 1.145 чланова. Ова цифра, међутим, није дефинитивна, пошто се пријављивање избеглица свакодневно наставља.

* Наређено је обавезно пелцовање деце, рођене прошле године, као и оне које ступају у основну школу и гимназију. Ово пелцовање врши општински лекар г. Др. Момчило Лазаревић.

Наређено је убијање паса - скитница и оно се енергично спроводи, пошто се у околини појавило неколико случаја беснила.

(бр. 57, 13. јули 1941.)

М. Ј.

Сељак из Жупе осумњичен за
двоструко убиство

Крушевац 24. јула

Јутрос је било сунчано када се дванаестогодишњи Никола, син, Милена Жарковића, земљорадника из села Ракље, у Срезу жупском упутио на своје имање да накупи сточне хране.

Није прошло ни пет минута, а Никола се вратио са имања без хране. Био је задихан. Обратио се одмах оцу.

ДВА ЛЕША ПОРЕД СЕНА

- Тага, поред самог стога сена налазе се два убијена човека. Милен се упутио у жандармериску станицу и известио жандарме, који су одмах изишли на лице места. У нађеним лешевима, који су и скасапљени ножевима посред срца, мештани су препознали Стојка Тодоровића, земљорадника из оближњег села Рокца и Боривоја Жарковића, земљорадника из села Ракље. Покојни Боривоје је даљни рођак власника имања Милена Жарковића. Покојници су били вршњаци и добри другови. Имали су по 25 година. Злочин над њима извршен је док су поред сена спавали. Сумња је пала на власника имања.

Жандарми су повели одмах истрагу. Испитали су скоро све мештане села Ракље. Али, убици ни трага! Неки су изјавили да су их уочи њихове погибије видели заједно. Међутим, испоставља се да је власник имања на коме су они пронађени Милен Жарковић, био у завади са покојним Боривојем. Због тога је сумња пала на њега и он је спроведен Крушевачком окружном суду.

Према властима осумњичени упорно одбија ма какав удео у овом двоструком злочину.

Истрага се наставља, док је осумњичени Милен Жарковић стављен у истражни притвор.

(бр. 69, 25. јули 1941.)

М. Ј.

Комесар г. Пантић у Крушевцу

Крушевац 25. јула

Комесар Министарства пошта, телеграфа и телефона г. Душан Пантић, одржао је у понедељак у просторијама хотела „Европе“ због на коме су били окупљени сви друштвени слојеви Крушевца и околине.

Комесара Пантића претставио је присутнима председник Градског поглаварства у Крушевцу г. Коста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик.

Г. Пантић је, у свом једночасовном говору, подвукао нарочито мере наших комесара за обнову Србије, као и дужности нашег народа.

Комесар г. Пантић је по подне отпутовао за Крагујевац.

(бр. 70, 27. јули 1941.)

М.Ј.

Исхрана избеглица у Крушевцу

Крушевац 27. јули

* Исхрана избеглица у Крушевцу врши се у Соколском дому. За сиромашне и незапослене избеглице исхрана је бесплатна, а иста пада на терет Среског одебора за збрињавање избеглица Среза крушевачког и града Крушевца. Избеглице, које су запослене, плаћају сваки оброк по 6 динара, док избегличке породице које су запослене, а њихови приходи премашују 320 динара месечно, плаћају за све чланове породице свега 12 динара дневно. Већина избеглица, које се овде хране, јесу Словенци.

* Катастарска управа Крушевца отпочела је интензиван рад. У градској већници Крушевачког градског поглаварства врше се излагања катастарског апарата. Ова излагања обављају г. Радомир Ивановић и Михајло Кавецкић. Излагању је циљ да сопственицима имања пружи податке где им се иста налазе, са ким се иста граниче, о површини, каква је културна врста ит.д. Сваки сопственик имања има право жалбе противу површине, културе као и класе.

* Парадајз је средње понео у околини Крушевца. Разлог томе је снег у априлу месецу, који је у многоме уништио цвет. На крушевачкој пијаци, међутим, сада га има у изобиљу, а цена му се креће од 8 - 10 динара по килограму.

(бр. 72, 28. јули 1941.)

М. Ј.

Грожђе одлично понело у околини Крушевца

Крушевац 29. јула

* На територији Крушевачког округа, подразумевајући срезове: крушевачки, расински, копаонички, ражањски, жупски, трстенички и један део темнићког, грожђе је за сада, одлично понело, нарочито у произвођачком центру у Жупи.

Постојала је једина опасност од доскорашњих киша, јер зрно на грозду тада лако распукне и услед тога пропада.

Благо дарећи лепом времену, које траје од пре десет дана, ово је као отклоњено. Истовремено дејством одличног времена отклоњене су и штетне последице од недовољног прскања плавим каменом, који се није могао пружити произвођачима у довољној количини.

* Цене млечним производима на крушевачкој пијаци у знатном су скоку. Док је пре месец дана килограм кајмака стајао до тридесет динара, данас цена исто варира између 35 и 40 динара.

Са сиром је исти случај. И он је поскупео за пет до седам динара по килограму, цена се креће од 22 - 25 динара.

* Срез расински је најјачи произвођач дрва у целом округу крушевачком. Пијачним данима сељаци дрвуку из Јасребца до две стотине кола. И поред тако велике количине сељаци продају дрво веома скупо. Метар добрих дрва стаје 200 - 220 динара.

(бр. 74, 30. јули 1941.)

М. Ј.

Богата жетва у околини Крушевца

Крушевац, 30. јула

Ових дана у Округу крушевачком почела је вршидба пшенице. Род је у овој години измад просечног. Квалитет пшенице такође је одличан. Иако је, услед неповољних атмосферских прилика, прошле јесени, сетва трајала свега три недеље и мада је посејана површина била мања, принос пшенице је изнад нормале. За овако добар принос има се захвалити нарочито Пољопривредном одељењу Банске управе Моравске бановине, које је произвођачима ових крајева ставила на расположење племенито семе.

* Г. Константићу Кранчевићу обућару из Крушевца, непознати лопови обили су радњу прошле ноћи, из које су однели разне робе у вредности 6.500 динара. Власти су повеле истрагу.

(бр. 76, 1. август 1941.)

М. Ј.

Спорт клубу „Крушевац“ једини је циљ: лига

Крушевац, јула

Крушевац је добио и пети клуб. То је клуб који је добио име свога града. Крсттили су га људи који гледају напредак свога града и у овој општини. Зато најважнији циљ новооснованог С.к. Крушевца и јесте улазак у нову Српску лигу.

*

Такмичење крушевачких клубова за првенство Крушевца, а по наређењу Крушевачке жупе није одржано. Односно такмичење је одржано, али само на папиру. Сви клубови Крушевца : „Цар Лазар“, „Обилић“, „Грађански“ и „Трговачки“ признали су новооснованом С.к. „Крушевцу“ победе у виду пар - фор фе (3:0)

Нова управа С.к. Крушевца састављена је од најпознатијих спортских личности Крушевца. Претседник је г. Светислав Јовановић, судија.

Радни одбор у С.к. Крушевцу, који је једино најодговорније тело у клубу састоји се од г.г. Стевана Јовановића, Сретена Илића, Александра Павловића, Милоша Илића, Светислава Нинковића, Милутина Арсића и Милана Јеротијевића.

Овај одбор има одређене руке у свима питањима клуба.

*

На игралишту С.К. Обилић 22 играча новог клуба свакодневно тренирају. Ту су окупљене „звезде“ свих крушевачких клубова. Ту су и звезде бивших југословенских лигаша. Ту је познати голман Поповић „Фирга“, па десна полутка Будимир Миливојевић, лево крило Милан Јакшић, центар навал Боровић, сви бивши играчи „Бате“ из Борова. Међу њима је такође и десна полутка сарајевске „Славије“ Крњајић.

Многе звезде Крушевца незнајући шта ће спортски Крушевац учинити за њихов напредак, похитали су београдским клубовима као и клубовима у унутрашњости. Међу њима најпознатији је играч београдске „Југославије“ Лазаревић, који се у новој средини показао одличним.

(бр. 76, 1. август 1941.)

М. Ј.

БОКС МЕЧ У КРУШЕВЦУ

Крушевац, јула

Овде је у сали хотела „Таково“ одржан бокс меч. Пуна сала публице топло је поздравила победника Јовановића (Крушевац) над Станисављевићем (Београд) нокаутот у првој рунди. Затим је Маринковић (Крушевац) победио Васића (Београд), а Глигорић (Београд) Ушљибрка (Београд). Публика је Џепину и Марковића извиждала. Док су претходни парови пружили максимум пожртвовања, дотле су Џепина и Марковић само трчкарали по рингу.

Овим мечом Крушевац не би желео да ускоро опет види приредбе овакве врсте.

(бр. 76, 1. август 1941.)

М. Ј.

Крушевац има 18.707 становника

Крушевац 2. августа

* Пописом грађанства за издавање купона за животне намирнице, Крушевачко градско поглаварство је уједно извршило и попис свога становништва. Пре рата Крушевац је имао око 15.000 становника. Данас се овај број попео на 18.707 становника. На Аријевце пада 18.014 на цигане 686, док Јевреја има свега 7.

Оволико велики прираштај становништва Крушевца има се приписати доласку великог броја избеглица, којих има преко 2.000.

* Г. Коста Новаковић, претседник Крушевачког градског поглаварства, одржао је прексиноћ у биоскопској дворани хотела „Европа“ конференцију с родитељима који имају децу између 17 до 25 година старости. Г. Новаковић је у свом говору скренуо пажњу родитељима да припазе на своју децу, како се у овим данима не би дешавали излишни догађаји, који би реметили мир грађана Крушевца.

* Пијанчио је Тодрсије Ј..., земљорадник из села Вратара у Крушевцу са Обреном Стојановићем, земљорадником из истог села. Обрен је тога дана продао на крушевачкој пијаци једну краву за 5.900 динара. За време пијанчења Тодрсије је украо Обрену целу ову суму, због чега је ухапшен.

(бр. 78, 3. август 1941.)

М. Ј.

Кукуруз је одлично понео у округу крушевачком

* Кукуруз у округу крушевачком одлично је понео нарочито онај који је на време посејан, а то је у већини случај. Принос кукуруза биће повољан и тамо где је доцније посејан, јер је повољно време. Ове године посејана површина је знатно већа од ранијих, па се сматра да ће овогodiшњи принос бити знатно већи.

* Да протури лажне дукате покушао је Циганин Стојан Јовановић из Крушевца. Он је уверио седамдесетогодишњу сељанку Бранку Живковић из села Суваје да су прави „дукати“, па јој је за три комада узео 2600 динара. Када је установила превару старица је случај пријавила властима, које су Јовановића ухапсиле.

(бр. 78, 3. август 1941.)

М. Ј.

Љубоморни муж убио из револвера своју младу и лепу жену

Крушевац 2. августа

Прексиноћ када се становништво села Бивоља, које је удаљено од Крушевца свега један километар, спремају се на починак, одјекнуо је један револверски хитац.

Пре дванаест година сиротињски дом из Пећи послао је свога штићеника Ђазима Мехмедовића, дечка без оца и мајке, родом из неког села у Босни, за питомца Војно - занатлиске школе завода „Обилићево“. Млади Ђазим није се дуго задржао на школовању. Отпуштен је после две године због болести. По оздрављењу примљен је као прост радник у истом заводу.

ЉУБАВ МЛАДОГ МЕХМЕДОВИЋА

Пре три године Ђазим Мехмедовић загледао се у лепу осамнаестогодишњу Милку, кћер г. Живка Младеновића, железничара крушевачке станице. Загледала се се и Милка у младог Ђазима. Милкини родитељи нису имали ништа против овог брака, па је Ђазим прешао и у православну веру. Добио је ново име. Пред олтар је ступио као Драгољуб Лаловић.

У почетку брака Милка и Драгољуб живели су добро и сложено, али како је време даље одмицало, Ђазим је бивао све љубоморнији на своју лепу жену, тако да је често долазило до расправе и туче. Милка је услед овог била приморана да пре пет месеци напусти кућу и мужа.

Ћазим је покушавао да своју жену врати натраг. Међутим, није успевао. Како је прексиноћ дошло до тога, да Милка дође у кућу свог мужа, то властима није познато. Главно је да је она свој трагичан пут платила главом. Ћазим је после краће расправе пуцао из револвера и погодио је у главу.

По извршеном убиству Ћазим Мехмедовић или Драгољуб Лазовић, побегао је.

(бр. 78, 3. август 1941.)

М. Ј.

Берба дувана у околини Крушевца биће задовољавајућа

Крушевац 4. августа

* Овогодишња берба дувана у Округу крушевачком биће задовољавајућа. До пре петнаест дана, услед недовољно сунчаног времена, страховало се за успех ове биљке. Листови дувана били су мали и кржљави, услед честих киша. Међутим, од пре петнаест дана, када су наступили прави летњи дани, пуни сунца - дуван се побољшао. Листови су добили своју нормалну величину, тако да је бојазан отпала.

Велики тродневни вашар о Светом Илији одржан је у Крушевцу. Поред сигне, била је изложена продаји и крупна стока, као и пољопривредни производи.

* Паприка је средње понела у Округу крушевачком. Разлог томе је снег у априлу месецу, који је у многост уништио цвет. На крушевачкој пијаци, међутим, сада је има у изобиљу, али квалитет је осредњи, док је цена и даље 5 до 10 комада за један динар.

(бр. 79, 5. август 1941.)

М. Ј.

Из Крушевца су већ кренула два транспорта радника за Немачку

Крушевац 6. августа

* Први транспорт радника за Немачку кренуо је 4. овог месеца из Крушевца. По струци ово су већином пољопривредни радници, ма да међу њима има и радника из осталих струка. Два дана доцније отпутовао је још

један транспорт. На железничкој станици раднике је испратио шеф Берзе рада у Крушевцу, г. Сава Савовић. Ових дана у Крушевцу поново долази комисија која ће се бавити неколико дана, ради пријема нових радника.

* Исплату припадљивости за месеце март и април бившим радницима „Обилићево“ извршили су органи Министарства Финансија и завода „Обилићево“ у сали крушевачког Градског поглаварства.

* Живадин Максимовић кафеџија из Ражња, враћао се увече из Јагодине са пуним колима пива. Није могао на време стићи до Ражња, па је преноћио „Код Јовановачког моста“. Око пола ноћи Максимовића је пробудио неки наоружани човек и затражио од њега новац. Максимовић му је предао сву готовину, 1.679 динара, и кожни капут. На крају је непознати разбојник узео из кола и 43 флаше пива па се у даљио. Државно тужилаштво у Крушевцу поведе је енергичну истрагу.

* Површина шећерне репе у округу Крушевачком ове године је знатно већа. Поред тога и изглед за принос много су бољи благодарећи времену које је за репу врло повољно. Шећерна репа није се до пре неколико година гајила у овом крају, али заузимањем фабрике шећера у Ђуприји сада постоје све веће површине засејане репом.

(бр. 81, 7. август 1941.)

М. Ј.

Покрадени трговац обећава награду
од 5.000 оном ко прокаже лопове

Крушевац 13. августа

* После обијања обућарске радње г. Константина Крапчевића, коме је однео разне робе у вредности од преко 5.000 динара, непознати обијачи наставили су и даље да пљачкају становништво Крушевца. Тако је обијена и радња г. Алексе Минатовића, трговца, коме су непознати лопови однели разне робе, нарочито мушког и женског веша, у вредности од око 35.000 динара.

Г. Минатовић осумњичио је за ово свог помоћника, 16 - годишњег Милутина Дебељаковића, кога је предходног дана отпустио. На саслушању, осумњичени Дебељаковић није признао учешће у овом обијању.

Покрадени трговац обећао је награду од 5.000 динара оном ко пронађе или прокаже обијача.

- Власти су ухапсиле Живорада Миладиновића, земљорадника из села Себечевца због извршене провале у селу Купцима. Ухапшени

Миладиновић обио је кафану Милана Милутиновића, из које је однео 20 комада нешгављених говеђих кожа у вредности од око 5.000 динара.

(бр. 87, 14. август 1941.)

М. Ј.

Прва свађа између најбољих пријатеља завршила се убиством

Крушевац, 15. августа

Стојадин Димитријевић и Милош Матић, земљорадници из села Кукљина, срез крушевачки, били су познати као добри домаћини и нераздвојни пријатељи. Живели су као рођена браћа, па су и своју децу тако васпитавали.

Пре неки дан дошао је Милош Стојадиновој кући и пожалио му се како је Морава однела стару међу на њиховим имањима, и умолио га да оду и заједно поставе нову. Стојадин је пристао и пошао са Милошем. Са њима је пошао и Стојадинов 20 - годишњи син Живојин. Путем су се шалили на рачун Живојина, јер су хтели да га пошто пото на јесен ожене.

СВЕ ЗБОГ МЕЂЕ

Када су стигли на имања, сва тројица су се дала на посао да би пронашли ма какав траг старе међе. Али како су њихова имања била сасвим равна, Морава је приликом изливања збрисала и последњи траг. Ни једног кочића ни жбуна није остало у земљи који би указивао на траг старе међе.

Стојадин и Милош су се забринули.

- Шта да радимо, Стојадине? – питао је Милош

- Да премеримо сваки, одговорио је Стојадин.

Отпочели су да меревају, сами без метра, онако од ока, простим корацима.

Мерили су тако Милош и Стојадин, а са њима и Живојин. То мерење би се завршило у реду да није било младог Живојина.

- Оче, изгледа ми да чика Милош хоће да нам украде читава два метра земље, јер се сећам да међа није била онде где је он означио.

Милош се револтирао на ове Живојинове речи, па је почела свађа. Када је видео да Стојадин не мири свог сина, почео је сада и њега да вређа.

Из свађе изродила се туча. Стојадин и његов син оборили су Милоша, после чега му је Живадин зарио нож у срце. Милош је одмах издахнуо.

Власти су ухапсиле Стојадина и његовог сина, и обојицу предале Окружном суду у Крушевцу, који је наставио истрагу.

(бр. 89, 16. август 1941.)

М. Ј.

Нови директор крушевачке гимназије

Крушевац 19. августа

* ЗА ДИРЕКТОРА КРУШЕВАЧКЕ РЕАЛНЕ ГИМНАЗИЈЕ постављен је г. Драгослав Поповић, бивши директор гимназије у Штипу. Досадашњи директор г. Милан Ђорђевић је пензионисан.

* СВИМ ПРЕКУПЦИМА ЖИВОТНИХ НАМИРНИЦА забрањена је куповина намирница и воћа пре 10 часова пре подне, како би грађанству било омогућено да се снабдева на пијаци директно од произвођача.

* СТАВЉЕН ЈЕ У ИСТРАЖНИ ЗАТВОР 18 - годишњи Властимир Милекић, трговачки помоћник, зато што је свом послодавцу г. Милутину Јеличићу, трговцу из Крушевца, украо разних ствари у вредности од преко 3.000 динара.

(бр. 92, 20. август 1941.)

М. Ј.

Крушевачки ловци покушали да лове зечеве батинама

Крушевац 20. августа

* У недостатку ловачког оружја, кренула је, прошле недеље, већа група ловаца, под вођством г. Др. Миодрага Илића, лекара у лов на зечеве, са керовима и батинама. Ови необични ловци успели су да у ломничком атару, испод Јастребца, само растерају зечеве, не уловивши ни једног.

* Идући колима за Крушевац погинуо је, несрећним случајем, на путу 50 - огодишњи Богдан Петронијевић, земљорадник из села Јабланице, среза расинског. Он је боловао од падавице и у колима је дрбио наступ; пао је у јарак, који је био пун воде, и ту се удавио.

* Циркус Амар, после успешног гостовања у Београду, даје сада у Крушевцу на доњој пијаци своје претставе, које су одлично посећене. Циркус остаје у Крушевцу око 10 дана.

(бр. 93, 21. август 1941.)

Б. С.

Грађани Крушевца осуђују дела плаћених
комунистичких банди

Крушевац 25. августа

У Крушевцу је у биоскопској сали хотела „Европе“ одржана конференција грађана Крушевца, у циљу јавне осуде рада комунистичких плаћених агената. Конференцију је отворио г. Ђорђе Лазаревић који је поздравио присутне грађане, па им затим указује за потребу да се одржи ред мир у граду и околини и да се комунистички плаћеници немилосрдно прогоне и уништавају.

После г. Лазаревића, говорио је г. Радван Меденица, професор крушевачке гимназије, који је у свом говору осудио комунистичке плаћенике и њихове поступке и тражио да сви грађани у томе погледу помогну власт на спречавању нелегалних аката и саботаже. Напомиње затим да су Немци увек до сада према нама били коректни и да од нас ништа друго не траже осим лојалности.

Говорио је на крају у истом смислу и председник Крушевачког градског поглаварства г. Крста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик.

По завршетку конференције послат је телеграм Комесару министарства унутрашњих послова.

(бр. 97, 26. август 1941.)`

М. Ј.

Стеван Николајевић,
индустријалац

Крушевац 25. августа

Ових дана преминуо је на Умци а сахрањен у Крушевцу, познати крушевачки индустријалац Стеван Николајевић, акционар и технички директор фабрике сапуна „Мерима“.

Покојни Николајевић, рођен у Плевљу 1891 године, остао је у седмој години без оца и мајке, па се од тога времена почео потуцати од немила до недрага, радећи и најгрубље послове. Године 1909 покојни Николајевић долази у Београд и ступа у фабрику сапуна „Месаровић и Јовановић“ као обични радник. Две године доцније његов мајстор из ове фабрике, Рудолф Кужењ, одводи га у Праг, где Николајевић добија стручно знање. За време Светског рата узима учешћа као добровољац а по повратку наставља рад у Крушевцу у фабрици сапуна „Мерима“, где заузима положај главног мајстора. Својим радом и знањем Николајевић је освајао симпатије, па је кроз десетак година успео да постане главни технички директор фабрике, као и један од акционара њених. Покојни Николајевић се трудио и после рата на усавршавању своје струке. Међу грађанима Крушевца уживао је глас исправног и доброг човека.

Са покојним Николајевићем опростио се у име грађана претседник Градског поглаварства г. Крста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик, а у име фабрике сапуна „Мериме“ г. Аксентије Мартић, индустријалац из Крушевца.

(бр. 97, 26. август 1941.)

М. Ј.

Из Крушевца је отишао за Немачку пети транспорт радника

Крушевац 26. августа

* ПЕТИ ТРАНСПОРТ РАДНИКА ЗА НЕМАЧКУ кренуо је ових дана из Крушевца. По струци, као и у ранијим транспортима, ово су већином пољопривредни радници, мада међу њима има и радника из осталих струка. Раднике је испратио шеф Берзе рада у Крушевцу г. Сава Савовић.

* ОВИХ ДАНА ИЗВРШЕНО ЈЕ ТРЕЋЕ ОБИЈАЊЕ у Крушевцу. Обијена је мануфактурна радња Мијушка Рајковића, из које је непознати лопов однео мушког и женског рубља, као и свиле, у вредности око 25.000 динара.

* ЗА ИЗРАДУ ПАРАБОЛИЧНИХ ПРОПУСТА на бановинском путу у селу Купину, среза крушевачког, расписао је Технички одељак погодбу за 29 август. Предрачунска сума износи 86.230 динара.

* УЦИЉ У СНАБДЕВАЊА ГРАЂАНСТВА ДУВАНОМ уведене су у Крушевцу купонске књижице које важе до краја ове године. По тим књижицама сваком пушачу следује 20 грама дувана или 20 цигарета дневно. Врсту дувана или цигарета пушач може да бира по својој вољи.

(бр. 98, 27. август 1941.)

М. Ј.

Суд ослободио човека који је у наступу
љубоморе убио жену

Крушевац 29. августа

* ВОЛИН НИКОЛИЋ, ЗЕМЉОРАДНИК ИЗ ПАДЕЖА у Срезу крушевачком, одговарао је пред судом зато што је 11. јула прошле године, због љубоморе, убио ножем своју жену. Оптужени је признао дело. Суд га је ослободио, пошто је дело извршио, према лекарском мишљењу у наступу младалачког лудила.

* ШЕЗДЕСЕТОГОДИШЊА БОРИКА ЖИВКОВИЋ из села Беле Воде, Среза крушевачког, извршила је самоубиство вешањем. Борика је извршила самоубиство због болести.

* ШЕСТ НЕПОЗНАТИХ ЛОПОВА ОБИЛИ СУ Земљорадничко - набављачку и потрошачку задругу у селу Скорици, из које су однели робе у вредности преко 20.000 динара.

* ЗА ИЗРАДУ ПРИВРЕМЕНОГ МОСТА на бановинском путу Витково - Брус, расписао је Технички одељак у Брусу директну погодбу за 1 септембар ове године. Предрачунска сума износи 60.000 динара.

* ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈУ БЕТОНСКОГ МОСТА преко Попинске реке, на државном путу Трстеник - Краљево, расписао је Технички одељак у Крушевцу директну погодбу за 29 август. Предрачунска сума износи 299.958 динара.

(бр. 101, 30. август 1941.)

М. Ј.

Како се тргује на пијаци
у Крушевцу

Крушевац 1. септембра

До пре рата крушевачка пијаца била је позната као најјефтинија у унутрашњости. Међутим, приливом великог броја чиновништва и избеглица, скок цена био је знатан.

Крушевачку пијацу свакодневно посети 5-600 сељака и сељанки из околних крушевачких села, који своје артикле продају по доста високим ценама. 4 - 500 купаца свакодневно дижу грају ценкајући се до изнемоглости. Али је сељак стекао прилично искуство са купцима. И он се довија на свој начин. Поред рекламе он се служи и разним триковима, који се скоро увек свршавају са успехом.

- Хоћете, господине, да дознате мој трик? - одговара на постављено питање један сељак из села Бивоља. Причекајте, па ћете видети. Један килограм кромпира стаје 2.50, пасуља 6, купуса 1, а парадајза 3 динара.

Наилази једна гојазна муштерија.

- Пошто пријатељу, пасуљ?
- Седам динара килограм, милостива госпођо!
- А парадајз?
- Четири динара.
- Узећу ти три киле пасуља и два килограма парадајза, ако хоћеш да смањих цену. За пасуљ даћу ти 6, а за парадајз три динара по килограму.

Посматра ме сељак и смешка се. Затим се обраћа муштерији.

- Учинићу вам цену, али се надам да ћете и убудуће код мене пазарити.

Госпођа је задовољна, пристала, услужена и са „љубим руке госпођо“ испраћена.

- Видите господине: ја свакој муштерији дам „попуст“, без штете по свој џеп. А „попуст“ и лепа реч вечито пале-каже насмејани препредени сељак.

Ако зађемо редом по крушевачкој пијаци видећемо и нескладност цена истом артиклу. Једна сељанка продаје брескве по 20 динара килограм, друга исти квалитет по 100, а пиљар по 7 динара. Око 11 часова упорна прва сељанка смањиће цену својим бресквама на 8 динара.

Данашње цене живогних намирница на крушевачкој пијаци нису у опадању у односу према ценама од пре петнаест дана. Опадање цена је приметно једино код парадајзна, док су код осталих намирница чак у скоку. Парадајз је пре петнаест дана стајао 10 динара килограм. Данас је 3 динара.

Цене осталих намирницама су следеће: кромпир 2.50 - 3, пасуљ 6 - 7, купус 1, црни лук 3, боранија 1.50, сир 20 - 25, шљива 4 - 5, купине 3 - 4, јабука 5 - 6, бресква 7 - 10, а килограм крушака 7 - 10 динара.

(бр. 103, 2. септембар 1941.)   Милан Јеротијевић

Крушевачка општина није била довољно строга
приликом набавке брашна за грађанство

Крушевац, 4. септембра

Већ 15 дана по крушевачким пекарама није све у реду. Напори Градског поглаварства да дође до довољних количина брашна, остали су безуспешни, па је грађанство принуђено да се храни кифлама или хлебом од црног пшеничног брашна, који се, и поред максимиране цене, продаје по 10 динара.

- Ко је кривац за ово? – упутили смо питање председнику Градског поглаварства г. Ђорђу Лазаревићу.

- Кривци су, у првом реду, велико продавци брашна, који не желе да изврше испоруку по максимираној цени. Због тога је поглаварство принуђено да плаћа 1.50 динар по килограму више но што је то прописано, и услед тога килограм хлеба у овдашњим пекарама стаје 10 динара.

- Оваквим радом се изиграва закон?

- Принуђени смо да овако радимо, јер иначе грађанство не би имало хлеба. Јер ако би се строго држали прописа, великопродавци би обуставили испоруку брашна за наш град.

Али ово није све. Хлеб који се продаје у Крушевцу сем тога меси се од непросејеног брашна, и хлеб има горак укус.

(бр. 106, 5. септембар 1941.)   Милан Јеротијевић

Усред дана убио у општинској канцеларији
бившег председника општине

Крушевац, 6. септембра

У селу Јасики, које је од Крушевца удаљено три километра, догодио се ових дана један крвав злочин. Усред бела дана, у општинској већници, пуној сељака, убијен је бивши председник Јасичке општине Стојан Милосављевић.

СВАЂА У ОПШТИНИ

У општинској згради, као и пред њом, био се искупио тога дана велик број сељака, који су дошли да приме личне карте, према наређењу председника општине. И док су се једни примивши легитимације, враћали кућама, други су се у разговору задржали у самој згради и у дворишту. Око 11 часова дошли су у Општину за своје исправе Милоје Недељковић и Стојан Милосављевић, бивши председник јасичке општине. Како је особље било заузето другим пословима. Стојан је узео са стола легитимације и, прелиставајући их тражио своју. Гледајући га, Милоје је викнуо на њега:

- Стојане, ниси ти председник општине! Предај легитимације председнику, па нека ти он преда твоју.

- Ја хоћу своју! - рекао је Стојан.

- Е, кад нећеш, ево ти! Рекавши то Милоје је извадио из џепа револвер и опалио на Стојана један хитац, од кога је овај погођен у главу пао.

УБИЦА ЈЕ ПОБЕГАО

У Општини је настала паника. Људи, поплашени, почели су јурити ка излазу. Убица Милоје брзо се снашао и уперио револвер на присутне сељаке, повикавши:

- Претседниче, и сви остали, руке у вис. Нико да није мрднуо, већ један по један напоље и право кући.

Када је и последњи службеник јасичке општине изашао, Милоје, са револвером у руци упутио се својој кући. Ту се опростио са женом и шесторо деце, па је отишао у непознатом правцу.

Сутрадан, док су патроле трагале за одбеглим Недељковићем, тешко рањени Милосављевић преминуо је у крушевачкој болници.

(бр. 108, 7. септембар 1941.)

М. Ј.

У Крушевцу морају на кућама да се
истакну листе чланова породице

Крушевац 9. септембра

* Начелник Среза крушевачког издао је наредбу по којој сва домаћинства у Крушевцу и срезу морају, на видним местима својих кућа, истаћи кућне листе чланова породице и станара.

* За израду параболних пропуста, на бановинском путу, у селу Купљину, Срез крушевачки, расписао је Технички одељак у Крушевцу лицитацију за 15 септембар. Предрачунска сума износи 86.230 динара.

(бр. 110, 10. септембар 1941.)

М. Ј.

**РАДНИЦИ У КРУШЕВЦУ ТРАЖЕ КОМЕСАРА ЗА
КОНТРОЛУ ЦЕНА
И ОСНИВАЊЕ ГРАДСКЕ АПРОВИЗАЦИЈЕ**

Крушевац 19. септембра

У просторијама Радничке коморе одржана је конференција радника и после дуже дискусије донета је резолуција, коју су присутни једногласно прихватили.

У резолуцији крушевачких радници моле надлежне да предузму потребне мере, како би се положај радника, као и осталих сиромашних слојева, поправио. Они траже наименовање комесара за контролу цена и надница у Крушевцу, установљење градске апровизације и оснивањем социјалног одбора при Крушевачкој општини за решавање социјалних питања.

Овој конференцији председавао је повереник Радничке коморе у Крушевцу г. Милутин Илић.

(бр. 119, 20. септембар 1941.)

М. Ј.

**Горосече у Јастребцу зарађују
дневно 70 динара**

Крушевац 20. септембра

Министарство народне привреде наредила је Шумској управи у Крушевцу ове јесени, у свом реону да посече 25.000 кубних метара дрва.

Селаци из околних села, који су узети за овај рад, нису били навикнути на посао, па су, и поред добре награде, напуштали посао и враћали се својим кућама. Због тога исход посла није био задовољавајући. Успело је само да се на Јастребцу исече око 4.500 просторних метара, што не износи ни једну пегину предвиђене количине.

Шеф Шумске управе инжињер г. Живојиновић каже:

- Наши радници из околних села нису способни за овакав посао. Нама су потребни радници - стручњаци, људи који су и до сада били запослени на оваквим радовима. Таквих радника има свакако у нашој

земљи, а њих би се највише нашло међу избеглицама из Босне. Засада нам је потребно око 100 радника. Што се тиче услова рада, они су доста повољни, јер се за један исечен метар плаћа 22 динара, а један радник може исећи дневно три до четири метра. Према томе, дневна зарада износи просечно око 70 динара.

„Предузели смо потребне кораке и за исхрану. Ових дана ћемо добити животне намирнице по максималној цени и ставити их на расположење нашим радницима. На овај начин они ће бити заштићени од несавесних шпекуланата, јер ће у довољној количини добијати маст и хлеб, као и друге намирнице“.

Поред користи, коју ће од овог посла имати сами радници, њима би се, у приличној мери, решио и проблем огрева. Како је зима на прагу ово би питање требало решити најхитније.

(бр. 120, 21. септембар 1941.)

М. Ј.

Јабукe су лепо понеле
у Крушевачком крају

Крушевац 22. септембра

* ОВОГОДИШЊИ РОД ЈАБУКА БИЋЕ ИЗНАД СВАКОГ ОЧЕКИВАЊА, јер су све сорте одлично понеле, нарочито Будимка и Тетовке. Извоз ће бити обилатан.

Сазревање грожђа, због киша, које свакодневно падају, закаснило је, па ће се берб а обавити, вероватно, почетком новембра.

(бр. 121, 23. септембар 1941.)

М. Ј.

У КРУШЕВЦУ СЕ ДЕЛИ КИЛОГРАМ
ШЕЋЕРА ПО ОСОБИ

Крушевац 22. септембра

* Становништво Крушевца почело је већ са добијањем шећера за септембар. На свако лице издаје се по један килограм. Шећер се издаје само на купонске књижице.

* Расписан је конкурс за шеснаест нових општинских стражара у Крушевцу. Ови нови стражари, поред стана и одећа, имаће и месечну плату од 1.000 динара.

* За реконструкцију засвођеног моста преко Попинске реке, на државном путу Трстеник-Краљево, расписана је друга директна погодба за 15 септембар. Предрачунска сума износи око 300.000 динара.

(бр. 121, 23. септембар 1941.)

М. Ј.

Сукоб четника и оружаног одреда са комунистима код Љубостиње

Погинуло три комунисте, три рањено и више
ухваћено живих

Трстеник, 22. септембра

Једна комунистичка банда извршила је у суботу 20 септембра рано изјутра напад на Трстеник. Комунисти су напали на надлештвa и опљачкали благајне.

Одмах после напада комунисти су се повлачили у правцу манастира Љубостиње.

Један наш оружани одред и четници, који су заједно на терену, чим су обавештени о последњем злочину комуниста одмах су се упутили у правцу њиховог повлачења. У близини манастира Љубостиње дошло је до борбе између комуниста с једне стране и нашег оружаног одреда и четника с друге стране.

У овој борби захваљујући заједничкој сарадњи нашег оружаног одреда и четника погинуло је три комуниста. Поред тога рањено је три комуниста и неколико комуниста је заробљено. Сем тога, наш оружани одред и четници успели су да заплене од комуниста неколико натоварених кола и чеза са многим опљачканим стварима.

Наш оружани одред и четници одмах после тога наставили су успешно гоњење осталих комуниста, који су се разбежали и растурили.

(бр. 121, 23. септембар 1941.)

С. П.

Жена која је хтела да се жртвује
за свога мужа

Крушевац, 4. октобра

Велико веће Крушевачког окружног суда, коме је претседавао судија г. Стаменковић, са члановима г.г. Марковићем, Китановићем, Костићем и Васиљевићем и записничаром гцом Јовановић, расправљало је ових дана једну врло занимљиву кривицу старца Радичка Бабића, земљорадника, из села Плоче, у Срезу копаоничком и његову 55 годишњу жену Иносаву. Они су 12 новембра прошле године на сеоском путу, у селу Плочи, камењем гађали Добривоја Бабића, земљорадника, иначе њиховог даљег рођака. Добривоју су нанели тешке повреде по глави, и он је после недељу дана преминуо у Бановинској болници.

У почетку истраге Иносава се јавила суду као убица, тврдећи да њен муж Радичко у томе није имао никаквог удела, противно изјави неких сведока. Као узрок убиства навела је као свађу око земље. Али, и поред овако убедљивог исказа жене, суд је ипак ставио у истражни притвор њеног мужа. Тако су се обоје нашли на оптуженичкој клупи.

На суђењу су се појавили главни сведоци жене убијеног. Добривоја и његово двоје малолетне деце. Они су, као и неколико других сведока, суседи убице Радичка, потврдили да је Радичко, који је био скривен иза једног храста, гађао камењем Добривоја, док је његова жена само стајала поред њега.

Суд је стекао уверење да је исказ сведока истинит па је после дате речи државног тужиоца и заступника приватне тужбе, г. Драгомира Михаиловића и г. Добре Минића, адвоката из Крушевца и бранилаца оптужених адвоката, г. Михаила Лучића, донео поресуду којом је Иносаву ослободио сваке одговорности, а њеног мужа Радичка осудио на 12 година робије и трајан губитак часних права, као и на плаћање 21.000 динара породици убијеног.

(бр. 132, 5. октобар 1941.)

М. Ј.

Српска Шампања има 24,000.000
чокота винове лозе

Крушевац, 9. октобра

Жупа је најбогатији винородни крај у нашој земљи. Од једва 4000 хектара, 3000 хектара налази се под виноградима, са укупно око 24,000.000 чојота. То је српска Шампања, која је нашу земљу снабдева свим врстама вина, најбољег квалитета.

Ове године грождје је одлично напредовало, а највише су предњачили прокупац и рскавац. Али, свакодневне кише, до пре 15 дана, спречиле су да оно на време сазри, па ће, услед тога Жупа имати знатне штете. Да би зло било веће зрна тамјанике и још неких сорти, због великог воденог талог, распрснула су се и пропала.

Овогодишња берба у Жупи обавиће се са извесним закашњењем, које ће изнети око 15 дана. Према томе она ће отпочети тек почетком новембра.

* НАДМЕТАЊЕ ЗА НАБАВКУ ТУЦАНИКА, које ће се одржати 17 октобра расписао је Технички одељак у Крушевцу, ради ваљања бановинског пута Крушевац-село Каоник. Предрачунска сума износи 405.720 динара.

* У КРУШЕВАЦ ДОЛАЗЕ НЕПРЕСТАНО ИЗБЕГЛИЦЕ, тако да се данас овде налази 750 избегличких породица, са 2789 чланова. Општина је предузела мере да обезбеди животне намирнице, као и станове.

* СЕКИРОМ ЈЕ УДАРИЛА И ТЕШКО ПОВРЕДИЛА своју сусетку Милену, жену Стојана Јаковљевића, кројача, Љубица, жена Жике Матића, трговца. Повређена Миlena налази се сада у врло тешком стању. Разлог овог напада су међусобне свађе и зајевнице.

* КРУШЕВАЦ ЈЕ ДОБИО ТРЕЋУ ФАБРИКУ БОНБОНА и ратлука, која носи назив „Багдала“. Власник фабрике је г. Марко Пузић, посластичар из Крушевца.

(бр. 136, 10. октобар 1941.)

М. Ј.

Прирез за обезбеђење сиротиње завела
је Крушевачка општина

Крушевац, 13. октобра

Крушевац данас заузима по броју становника четврто место у Србији, после Београда, Ниша и Крагујевца. Град има већи број сиротиње. Општинска управа стара се да јој обезбеди најнеопходније животне потребе, првенствено хлеб и огрев.

Претседник општине г. Крста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик, тражио је могућности да општина дође до потребних материјалних средстава за набавку веће количине намирница за сиротињу.

На седници већа г. Новаковић је предложио да општина, ради издржавања сиротиње, уведе 100 на сто прирез на основну, допунску, течевинску и кућаринску порезу. Овај предлог, после дуже дискусије прихватила је већина градског већа.

После одржане седнице г. Новаковић је примио вашег дописника коме је изјавио:

- Ранијих година општинска сиротиња живела је од милости имућних. Дешавало се, међутим, да је један део имућних грађана, приликом прикупљања зимске помоћи, давао тако мале прилоге, да то није било достојно њиховог стања. Данашњим решењем ово се питање скинуло са дневног реда. Општински прирез наплатиће се од грађана који плаћају порез, па ћемо на тај начин прикупити суму од око 1.500.000 динара, која ће бити довољна за набавку најпотребнијих животних намирница за крушевачку сиротињу.

На питање како стоји са огревом г. Новаковић је одговорио да је ово питање најактуелније и да су предузете хитне мере да се у току најскоријих дана оно и реши. Општина ће набавити потребне количине дрва које ће ставити на расположење грађанству у зимском периоду, по доста повољној цени, тако да ће се избећи зависност од пијачних цена.

(бр. 139, 14. октобар 1941.)

М. Ј.

Планина Јастребац под снегом

Крушевац 17. октобра

* У околини Крушевца нагло је захладнело, па је једног дана падао и снег, који се због влажног земљишта одмах отопио. Планина Јастребац покривена је већ снегом.

* Становништво Крушевца већ добија следовања шећера за месец октобар и на свако лице издаје се по килограм. Шећер се издаје само на купонске књижице.

* Издавање личних карата врши Начелство среза крушевачког избеглицама са територије овог среза.

* Комесар за контролу цена и надница предузело је мере да поједини грађани не би нагомилали дрва за огрев.

(бр. 143, 12. октобар 1941.)

М. Ј.

Неразјашњено убиство одбегле
сељанке

Крушевац 22. октобра

Велико веће Окружног суда у Крушевцу, коме је претседавао судија
г. Бркић, са члановима г. г. Марковићем, Ристићем, Китановићем и

Поповићем и записничаром г. Благојевићем, расправљао је ових дана један
врло занимљив случај.

Државни тужилац г. Трифковић, оптужио је Цветка Филиповића и
Богића Ерића, земљораднике из села Радик, у Срезу копаоничком, због
убиства Десанке, законите Цветкове жене, која је пре годину дана одбегла
Радомиру Богдановићу из истог села.

Радомир је био познат у селу као имућан домаћин. Пре три године он
је удао своју јединицу, Радомирку за Милана Ерића, из истог села. Али како
је остао у кући сам, морао је и он да помишља на женидбу. Он је приволео
некако Цветкову жену Десанку, да остави мужа и да се пресели у његову
кућу. То му је било утолико лакше што се Цветко и Десанка нису никако
слагали. Од тога дана Радомира су попреко гледали његови рођаци, а међу
њима нарочито његов зет Ерић.

На дан 14 јуна враћао се стари Богдановић, са Десанком колима из
Крушевца, где је куповао неке ствари. Када су били на месту званом
„Царина“, у атару општине ражањске, једна непозната особа викнула је из
оближњег шумарка: „Нећете више!“ и опалио пушку. Метак је погодио
Десанку која је остала на месту мртва. Уплашен за свој живот, Богдановић
је потерао кола и успео да побегне.

За ово убиство власти су осумњичиле Милана Ерића,
Богдановићевог зета, Цветка Филиповића, првог мужа убијене Десанке и
Богића Ерића, Милановог брата. Богић је осумњичен да је дело извршио по
наговору по налогу свога брата. Али, иако су сва тројица осумњичених
доказали свој алиби, судих је ипак ставио у истражни притвор.

Августа месеца Милан Ерић успео је да побегне из затвора. Он се
одметнуо у шуму и са тројицом сељака створио разбојничку дружину, којој
се ставио на чело. Та дружина била је страх и трепет за читаву околину. Али
убрзо је била уништена од жандармерије.

Тако су се на овом суђењу нашла преостала двојица, оптужени Цветко Филиповић и Богић Ерић.

После исказа оптужених, који су изјавили да су у овој ствари потпуно невини, што је потврђено и исказом сведрка и после дате речи бранилаца оптужених, адвоката г. Лучића и г. Накића, суд је донео пресуду којом се оптужени ослобађају сваке кривице.

(бр. 147, 23. октобар 1941.)

М. Ј.

Радионица бонбона „Слога“ изгорела до темеља

Немачки официр улази у пламен и спасава
заборављену девојчицу

Крушевац, октобра

Блок зграда који се налази поред Споменика, а који сачињавају хотел „Париз“ и око тридесет радњи, за мало да био постао жртва пожара. Захваљујући немачким војним властима, овај пожар који је почео нагло да се шири локализован је, тако да је ватра уништила само три радње.

Око двадесет и три и по часа појавио се пожар у фабрици бонбона и ратлука „Слога“. Како је материјал у радњи био лако запаљив, то је ватра великом брзином захватила целу зграду. Пошто је кретање грађана у то време забрањено, патроле градске страже алармирале су немачке власти, које су убрзо дошле на лице места. Борба противу пожара који се нагло ширио и захватио два суседна дућана била је напорна. Официри, подрфицири, војници немачке војске радили су сложну на спасавању живота људи, који су се налазили у зградама, као и њихове имовине. У помоћ су прискочили такође и градски стражари, као и особље хотела „Европа“ и хотела „Париз“.

ПОЖАР У ФРИЗЕРСКОЈ РАДЊИ

Међу запаљеним радњама налазила се и фризерска радња г. Миљивоја Николића. Г. Николић становао је са својом породицом у продужетку своје радње, под истим кровом. И док је ватра узимала све веће размере г. Николић, који је спавао није ни слутио да се са целом породицом налази у смртној опасности. Тек када је ватра захватила и кров његове радње, он је скочио онако бунован и упутио се до салона, где је угледао немачке војнике, који су изнудили намештај да би га спасли.

Г. Николић није изгубио присебност, већ се одмах вратио натраг, узео петогодишњег сина и рекао жени да одмах изиђе напоље. Они су тако истрчали, али су заборавили своје друго дете, четворогодишњу Браниславу. Пожар је непрестано растао, јер пожарних справа нема у Крушевцу, па се гасило само са кофама. Главни циљ био је да се пожар ограничи.

ПОДВИЗИ НЕМАЧКОГ ОФИЦИРА

Сви присутни официри, подфицири, војници немачке војске уложили су све своје снаге. Крајскомандант предњачио је пред свима. Он је стално издавао заповести, узимајући и сам удела у гашењу пожара. У

тренутку када је пожар захватио и спаваћу собу фризера Николића, он се баш налазио на крову и зачуо плач мале Браниславе. Крајскомандант направио је пролаз своје ађутанту, који је на рукама из пламена изнео малу Браниславу.

Пожар је локализован око два сата ноћу.

Штета коју је нанео пожар цени се на 1,500.000 динара. Само радионици „Слога“ изгореле су машине и роба у вредности од око 900.000 динара, док осигурање радње износи само 100.000 динара, а штета у радњи фризера Николића цени се на око 50.000 динара.

Узрок пожара није могао бити утврђен.

(бр. 147, 23. октобар 1941.)

М. Ј.

Из пушке убио пијана човека у свом дворишту

Крушевац 23. октобра

Стеван Топличанин, земљорадник, из села Мачковца, у Срезу крушевачком, већ је једном одговарао пред великим већем Окружног суда у Крушевцу због убиства свога суседа Душана Антића, земљорадника. Тада је Топличанин био осуђен на седам година робије. Али, како је Касациони суд поништио пресуду Окружног суда, наређена је ревизија претреса. Тако се оптужени Топличанин поново нашао на оптуженичкој клупи.

Судило му је велико веће које су сачињавали: претседавајући, заменик претседника Окружног суда, г. Бојовић, са члановима г. г. Бркићем, Ристићем, Костићем и Тодорићем и записничаром г. Богојевићем.

Државни тужилац г. Трипковић, оптужио је Топличанина, оптужио је Топличанина што је у ноћи између 23 и 24 марта ове године безразложно

убио из пушке Душана Антића, који се те ноћи враћао из свога забрана, мало напит и случајно се нашао у двориште оптуженог.

Оптужени Топличанин признао је дело. Он наводи да покојни Антић није дошао у његово двориште безразложно, јер је при себи имао пушку и почео да прети како ће да побије сву Топличанинову чељад

После исказа сведока и одбране адвоката г. Михаила Тодоровића, суд је донео пресуду којом је оптуженог Топличанина огласио кривим и осудио га на пет година робије, трајан губитак часних права и да плати породицу убијеног Антића 16.500 динара.

(бр. 148, 24. октобар 1941.)

М. Ј.

Крушевац има све услове да постане индустријско место

Крушевац, 28. октобра

Крушевац је пре рата имао доста развијену индустрију, тако да је у њему било запослено преко 4.000 радника. Од њих је већина била запослена у државном заводу „Обилићево“. Како „Обилићево“ више не ради, његових 2.000 радника растурили су се по осталим индустријским предузећима.

Крушевац има више преимућства да би се у њему могла развити обилна приватна индустрија. Он у својој ближој околини располаже великим и погодним слободним земљиштем које би могло да се искористи у циљу грађења индустријских објеката. Поред тога он располаже и са довољно воде која је јадан од најглавнијих услова за опстанак индустрије. Реке Морава у северозападном, а Расина у југоисточном делу, подесне су за индустријско изграђивање Крушевца.

Што се тиче електричне енергије Крушевац би могао задовољити свако индустријско предузеће, јер он данас располаже са три велике модерне централе, од којих је једна власништво Крушевачке општине, а друге две припадају заводу „Обилићево“. Крушевачка општина добила је за своје становништво, пре рата као и неколико месеци после рата, електричну енергију из „Обилићева“, по врло повољним условима. Општина је сада поново пустила своју централу у погон искључиво због штедње у гориву.

Важна чињеница у том погледу је и та, што се у близини Крушевца налазе рудници угља за снабдевање ових централа. То су рудници: алексиначки и Равна Река код Туприје.

Даља преимућства Крушевца, по којима се он може развити у велики индустријски центар јесу и путеви. Преко Сталаћа он је везан за међународни пут Ниш - Београд, а према западу за Краљево, одакле се одвајају путеви у правцу Косовске Митровице, Чачка, Ужица и Крагујевца. У погледу железничког саобраћаја Крушевац има такође велике вредности. Он располаже нормалном пругом. Којом је преко Сталаћа везан за главну пругу Београд-Ниш и узаним колосеком Сталаћ - Ужице.

Што је врло важно Крушевац данас располаже са довољно радне снаге, и то стручне. Има довољан број инжењера, хемичара и технолога, као и мајстора који су специјално школовани за разноврсну индустрију. Поред ових Крушевац располаже и са великим бројем специјализоване радне

снаге. Тако је, на пример, око 500 радника специјализовано на изради производа од гуме.

Крушевљани имају и довољно капитала, али на жалост немају иницијативе.

(бр. 152, 29. октобар 1941.)

М. Јеротијевић

Пијани гост убио кафецију ножем

Крушевац 30. октобра

* Живојина Тодоровића кафеције из села Дедине, у близини Крушевца, убио је прекључе пијани гост Момир Ракић, земљорадник, из истог села.

* Према исказу сведока Ракић је од кафеције Тодоровића тражио да му замени једну банкноту која је на једном крају била поцепана. Како Тодоровић није хтео он је извукао велики касапски нож и ударио Тодоровића посред срца. Тодоровић је одмах издахнуо.

Покојни Тодоровић био је угледан домаћин, врло поштен и вредан човек. Имао је 30 година, а за собом је оставио жену и троје деце. Убица Ракић је побегао и још није ухваћен.

* За набавку резервног материјала (шљунка, песка и туцаника), ради одржавања државног пута Крушевац - Трстеник, расписао је Технички одељак лицитацију, која ће се одржати 24. новембра. Предрачунска сума износи 474.000 динара.

* Број избеглица у Крушевцу свакодневно расте. Досад се овде населило 836 породица, са 3.049 чланова.

* За оправку државног пута Крушевац - Брус Технички одељак у Брусу расписао је лицитацију која ће се одржати 30. новембра. Предрачунска сума износи 103.056 динара.

* Попис грађана са месечним приходима мањим од 1.200 динара извршила је Општина у Крушевцу и њима ће Апровизациони одбор разделити брашно за месец новембар. Следиће брашна износиће 250 грама дневно по особи.

(бр. 154, 31. октобар 1941.)

М. Ј.

Акција председника Крушевачке општине
г. Новаковића за безбедност и снабдевање
грађана

Крушевац 30. октобра

У биоскопској дворани хотела „Европа“ одржан је састанак грађана на коме је узело учешћа око 1.500 особа. Састанак је сазвао председник Општине г. Крста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик, да би упозорио грађанство на последице, ако се понове дргађаји, који су се недавно одиграли у овом крају. Такође изложио је и старање Општине за снабдевање грађанства животним потребама.

У свом говору г. Новаковић се осврнуо на дргађаје који су претходили 26 септембру и подвукао да су немачке власти са пуно симпатија посматрали како су грађани Крушевца били потпуно лојални, због чега их је мимоишла казна која је задесила грађане других места.

Г. Новаковић подвукао је даље старање председника владе, армијског генерала г. Милана Недића, који се заузео за грађане Крушевца, пославши им у виду помоћи један вагон брашна, четири вагона пшенице и милион динара у готовом новцу.

Присутни су дугим, спонтаним симпатијама примили изјаве г. Новаковића и умолили га да изјави благодарност грађана Крушевца председнику владе г. Недићу на његовом очинском старању за напаћени српски народ.

Изабрана је нарочита делегација од 20 чланова, која ће у име грађана да захвали немачким властима у Крушевцу на њиховом поверењу.

Г. Новаковић је даље изложио план, по коме ће сваки становник бити снабдевен најглавнијим потребама – хлебом и огревом.

- Нико у Крушевцу, изјавио је г. Новаковић, не сме ове зиме остати без хлеба и огрева. Уколико неко има одвише њему ће се одузети и дати ономе ко нема. У томе циљу започеће се ових дана и са пописом дрва за огрев.

(бр. 154, 31. октобар 1941.)

М. Ј.

ВЕЛИКИ БРОЈ ДОБРОВОЉАЦА ИЗ
КРУШЕВЦА

Крушевац, 8. новембра

Пре два три дана кроз Крушевац је прошао један добровољачки одред. Како се овај одред задржао дуже то је народ не само из града, већ и из села, потрчао к њима да макар и кратко време погледа ове наше добровољце, да им макар и неколико речи упути. И док су старци упућивали овим нашим добровољцима речи молбе да их заштите од комунистичке напасте дотле су млађи искористили да затраже информације за ступање у добровољачке одреде.

Крушевачка општина сада са овом омладином има огромног посла. Свакодневно кроз канцеларије продефилирају четрдесет до педесет људи, који ваде потребна уверења. Претседник Градског поглаварства у Крушевцу г. Коста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик, испитује и проверава људе које треба да упути надлежним, да би ови сутрадан обукли униформе српских добровољаца.

Поред војника и подофицира пријављују се и официри. Што је најинтересантније има и деце. Један малишан из једног села на подножју Јастребца, излази из канцеларије г. Новаковића плачући.

- Зашто бато плачеш?
- Неће да ме приме у добровољце.
- А шта ћеш ти у добровољце?
- Хоћу да се светим. Убили су ми оца, па хоћу да га осветим.
- Колико имаш година?
- Петнаест. Али знајте да то ништа не значи, што имам толико година. Ја бих онима у шуми више јада нанео него многи други.
- Док порастеш бато.
- Али тада их више неће бити.
- Свакако.

Деје отишао даље, не престајући са плачем. А за то време, један по један, колона иде даље и богзна колико ће их бити за борбу против комунизма и спас имена српског.

(бр. 162, 9. новембар 1941.)

М. Ј.

Постављање г. др. Ивана Ћорђевића за бана
Моравске бановине примљено је са задовољством
у Крушевцу

Крушевац 10. новембра

У Крушевцу је повољно примљена вест да је за новог бана Моравске бановине постављен г. Иван Ћорђевић, лекар из Крушевца.

Нови бан г. др. Ћорђевић у Крушевцу се налази низ година. Као срески лекар он је био у сталном додиру са свима сталезима. Ово ће г. др. Ћорђевићу много користити.

Становници Крушевца врло су задовољни овим постављењем. Они се припремају да, са претседништвом Општине, још једном одаду јавно признање нашој влади и њеном претседнику армиском генералу г. Милану Недићу.

*

Нови бан Моравске бановине г. др. Ћорђевић, рођен је у Крагујевцу 1893 године, као син почившег Сретена Ћорђевића, бившег окружног начелника у Смедереву, Крагујевцу и Београду.

Г. др. Ћорђевић је основну школу завршио у Крагујевцу и Смедереву, а средњу у Београду. Медицину је студирао једну годину у Бечу, а затим, по свршетку светског рата, наставио у Прагу, где је исту и завршио.

После завршених студија г. др. Ћорђевић постављен је за среског лекара у Наталинцима, где је провео једну годину, а за овим премештен је у Велико Орашје. Од 1926 г. др. Ћорђевић налази се у Крушевцу, као срески лекар Среза крушевачког, са које дужности одлази на нови положај бана Моравске бановине.

За време свога службовања г. др. Ћорђевић стицао је симпатије своје околине, нарочито због свог брзог и тачног расуђивања и правичности.

(бр. 164, 11. новембар 1941.)

М. Ј.

Крушевљани одобравају политику
генерала г. Недића

Крушевац, новембра

Да ли постоји у свету народ који прославља свој пораз, као српски народ? Међу највећим празницима који Србин прославља свакако је Видовдан, дан пропасти царства. Међу најлепшим споменицима у Србији опет је свакако споменик Косовским јунацима у Крушевцу, који је израдио вајар Ђока Јовановић.

Народ престонице цара Лазара, за кога овај споменик представља понос и највећу светињу у граду, у свим местима јавног манифестовања

окупљао се око њега, да би пред овим симболом косовског боја изказао своје расположење.

Као и у другим приликама и прошле недеље народ Крушевца похрлио је ка споменику да чује говор свога претседника владе армиског генерала г. Милана Недића.

Око 2.000 грађана пажљиво је саслушало говор г. Недића који је преношен преко звучника. Генерал Недић осудио је рад комуниста. Тај рад је осудио, слушајући говор, и окупљени народ Крушевца. Грађани овога града имали су прилике да виде како је рад ових народних злотвора штетан и да се увери какви изгледају „ослободиоци народа“, са секирама и врећама спремним да их испуне пленом из дрбијених радњи и домова.

- Генерал г. Недић је прави народни отац, каже нам један професор крушевачке гимназије после одржаног говора, јер он још увек хоће да спасе заблуделе синове народа.

Једна уплакана старица нам каже:

- Плачем сине, јер ме боли пропаст нашег народа. У рату не настрадамо толико као сада. А то је све због обести туђих потстрекивача који нити су Срби, нити имају какве везе Србином.

(бр. 167, 14. новембар 1941.)

М. Ј.

Због исцепане новчанице убио кафеџију

Крушевац 14. новембра

* У пијанству земљорадник Момир Ракић из села Дедине, убио је ножем Живојина Тодоровића, кафеџију, зато што му овај није хтео да прими једни исцепану новчаницу. Ракић је био побегао, али се јуче сам пријавио истражном судији.

* Преко 70 пријава ратне штете из Крушевца и Среза расинског и крушевачког примио је Срески суд

* Становништво Крушевца, које има мање од 1.200 динара месечних прихода прима новембарско следрвање брашна од општине. Следрвање износи 250 грама дневно на члана породице.

* Комесар за контролу цена и надница у Крушевцу г. Продановић предузео је енергичне мере за контролу максимираних цена код свих трговачких и занатских радњи.

(бр. 168, 15. новембар 1941.)

М. Ј.

У Крушевцу преко дана обустављена струје

Крушевац 17. новембра

* У Крушевцу преко дана обустављена је електрична енергија. Струје има само од 18 часова увече до 7 часова ујутру.

* Осамдесет радника запослених у овдашњој Дуванској станици тражило је интервенцију повереника Радничке коморе у Крушевцу г. Илића да им се додели зимска помоћ.

(бр. 170, 18. новембар 1941.)

М. Ј.

У Крушевцу је продужен полициски час

Крушевац 20. новембра

* КАО ЗНАК ПРИЗНАЊА ЗА СВОЈЕ ЛОЈАЛНО ДРЖАЊЕ, које су грађани Крушевца нарочито испољили у данима од 23 до 28 септембра, у Крушевцу је, поред већ одатог ранијег признања, овде продужен и полициски час.

Тако овде у Крушевцу је дозвољено кретање од 6 часова изјутра до 19 часова увече. После овог времена грађанима је дозвољено обављање послова у својим двориштима.

* КАНЦЕЛАРИЈА СРЕСКОГ СУДА ЗА СРЕЗОВЕ КРУШЕВАЧКИ И РАСИНСКИ пресељени су из зграде Окружног суда у зграду Женске занатске школе.

* ТРГОВАЧКЕ РАДЊЕ У КРУШЕВЦУ ОТВОРЕНЕ СУ, према најновијој наредби, од 8 до 13 часова. Ово ново радно време у трговачким радњама заведено је због штедње у гориву и електричној струји.

* СЛЕДОВАЊЕ СОЛИ ЗА МЕСЕЦ НОВЕМБАР у Крушевцу већ је отпочео и со се издаје само по куповним књижицама.

* ОСАМДЕСЕТ РАДНИКА ЗАПОСЛЕНИХ У ДУВАНСКОЈ СТАНИЦИ тражило је од повереника Радничке коморе у Крушевцу интервенцију за пријем зимске помоћи, на основу наређења Министарства финансија.

* У КРУШЕВЦУ ЈЕ ЗАВЕДЕНА ШТЕДЊА ЕЛЕКТРИЧНЕ СТРУЈЕ и грађани добијају осветљење од 18 до 7 часова изјутра.,

(бр. 173, 21. новембар 1941.)

М. Ј.

За новог председника Крушевачке општине
постављен је г. Ђорђе Лазаревић
банкар

Крушевац 24. новембра

* ДОСАДАШЊА ОПШТИНСКА УПРАВА У КРУШЕВЦУ РАЗРЕШНА ЈЕ ДУЖНОСТИ и на њено место постављена је нова. За новог председника постављен је досадашњи потпредседник г. Ђорђе Лазаревић, банкар. Досадашњи председник г. Крста Новаковић, апотекар и бивши народни посланик, носилац је нове листе већника. Нова општинска управа већ је уведена у дужност.

Ново веће Крушевачке општине сачињавају: г.г. Крста Новаковић, апотекар, Душан Кедровић, апотекар, Радич Јосић, протојереј, Милан Јаковљевић, абација, Милан Стојковић, кафеџија, Михаило Живковић,

адвокат, др. Анта Маринковић, лекар, Алекса Стаменковић, Димитрије Зојић, Ивко Јаковљевић, трговци, Благоје Јовановић, кројач, Драгутин Тешић, јувелир, Милутин Урошевић, трговац, Милан Ђорђевић, хотелијер, Синиша Стефановић, Чеда Илић, Тома Дунда, Љуба Пољимљец, трговци, инж Животије Симовић, Љуба Николић, бравар, Миодраг Стојадиновић, пинтер, Миодраг Рајковић, трговац, Милан Накић, адвокат, Марко Цветковић, Милен Мишић, гвожђарски трговци, Станислав Буљутић, ђевабџија, Душан Савић, Ранђел Ђорђевић, трговци, Драгомир Николић, кафеџија, Светислав Милић, воскар, Милутин Михаиловић, трговац, Михаило Благојевић, месар, Милен Петровић, лимар, Мирослав Цветковић, кројач, Добросав Живковић и Милисав Здравковић, земљорадник.

* ПЕТ ВАГОНА ПШЕНИЦЕ „БАНКУТ“ ДОБИЛИ СУ ЗА ОВОГОДИШЊУ СЕТВУ пољопривредни референти срезава крушевачког и расинског.

Сва пшеница већ је раздељена земљорадницима ових срезава. Један вагон замењен је за обичну пшеницу, а остала четири вагона раздељена су бесплатно сиромашним земљорадницима.

* ЗА НОВОГ СРЕСКОГ НАЧЕЛНИКА СРЕЗА КРУШЕВАЧКОГ постављен је г. Миливоје Жутић, који је досада био начелник Среза добрићског.

* ИГРАЊЕ КАРАТА ЗАБРАНИЛО ЈЕ ГРАДСКО ПОГЛАВАРСТВО у Крушевцу и прописане су казне за оне који се не буду придржавали ове наредбе.

* ПО ДРУГИ ПУТ ЗАМЕТНУЛА ЈЕ РОД КРУШКА у врту г. Манче Костовића, трговца. Народ у овој појави гледа оштру предстојећу зиму.

(бр. 176, 25. новембар 1941.)

М. Ј.

Строге мере за уништавање шума

Крушевац, 26. новембра

Власти су утврдиле да последњих месеци велики број особа, нарочито сељака, бесправно сече државне и самоуправне шуме. Да би се овом злу стало на пут, предузете су најенергичније мере, па је због тога и сам министар народне привреде г. Михаило Олћан, издао наредбу, у којој између осталог стоји:

„Сваки онај који је бесправно секао државну, самоуправну, општинску, манастирску или приватну, туђу шуму, па дрво на тај начин прибављено загаји и не преда властима или не однесе на место одређено од стране власти, бити предан Преком суду.

„Сваки онај који је такво дрво секао и већ отуђио, па новац добивен за дрво до 10. децембра не преда месним властима, биће предан на суђење Преком суду.

„Сваки онај ко редовним путем набавља дрво, без дозволе Централне за огрев, па у циљу пљачке и богатства другом препрода, биће предан на суђење Преком суду.

„Сваки онај чиновник који у списак сиромашних и заслужних унесе неког злонамерно или из нехата, коме ту није место, или злонамерно не унесе неког коме је ту место или не успе у одређеном року да нађе најбољи начин како ће успешно поверени му задатак да изврши, биће ради саботаже одмах отпуштен и предан на суђење Преком суду.

„Сви органи власти имају строго водити рачуна о томе и свако ко се о горње оглуши, лично ће ми одговарати“.

(бр. 178, 27. новембар 1941.)

М. Ј.

Акција за побољшање стања радника у Крушевцу

Крушевац 27. новембра

Министар народне привреде, г. Михаило Олћан одржао је у сали хотела „Европе“ састанак са повереником Радничке коморе у Крушевцу, г. Илићем, као и претставницима радника појединих струка.

Г. Министар нарочито се интересовао о животу и раду крушевачких радника и величини њихових надница, па је после овога састанка изразио жељу да се закаже састанак између претставника радника и послодаваца, коме би и он присуствовао и на коме би се решавало о повећању радничких надница.

Г. Министар тражио је такође и списак сиромашних незапослених радника и радничких породица, чији су домаћини заробљени или погинули да би им издао помоћ.

(бр. 179, 28. новембар 1941.)

М. Ј.

Уписивање државног зајма у Крушевцу

Крушевац 29. новембра

У Општини је одржана конференција крушевачких привредника којој је присуствовао и Министар народне привреде, г. Михаило Олћан. Присуствовала је преко 60 крушевачких привредника.

Г. Олћан објаснио је присутнима задатке Владе народног спаса, која улаже све напоре да уклони народне невоље. Ово ће се моћи постићи само тако, ако сваки грађанин са своје стране допринесе све што до њега стоји, као што добровољци одужују свој дуг земљи, својим животима. Њихове жртве биће неизбрисиво забележене у историји народа.

Он је затим говорио о значају и потреби зајма, који ће уписати сви привредници и имућни грађани у земљи, па је на крају позвао крушевачке привреднике, да они први пруже пример осталим грађанима наше земље.

На ове речи министра г. Олћана, у име крушевачких привредника одговорио је г. Милутин Урошевић, трговац, који је изјавио да привредници Цар - Лазаревог града правилно схватају народне потребе и да ће они пружити од себе све што буде захтевала Влада народног спаса, за спас српског народа.

Упис државног зајма у Крушевцу већ се обавља и уписивање се врши у просторијама Општине.

(бр. 181, 30. новембар 1941.)

М. Ј.

У Крушевцу је забрањена израда белог пецива

Крушевац 3. децембра

* Израду и продају белог пецива забранило је Градско поглаварство у Крушевцу по наређењу Министра привреде г. Михаила Олћана.

* Попис грађана са месечним приходом од 1.200 до 2.000 динара извршила је Општина у Крушевцу, па ће за њих као и оне грађане с приходима испод 1.200 динара Општина снабдевати брашном. На сваког члана породице одређено је по 250 грама брашна дневно.

(бр. 184, 4. децембар 1941.)

М. Ј.

Борба крушевачке општине про тив шпекулације

Крушевац 4. децембра

Крушевац осећа последњих месеци извесну несташницу у животним потребама. Ово стање окорели шпекуланти одмах су покушали да искористе за своје богаћење подизањем цена најпотребнијих артикала и животних намирница.

Власти су са своје стране предузимале све да овом злу стану на пут. Али за ово има кривице и до самог грађанства, које се у већини случајева није освртало на наређења власти.

Да би најсиромашнији живаљ заштитила од шпекуланата, Општина у Крушевцу предузела је на себе исхрану самих грађана, чији месечни приход достиже до 1.200 динара. Овим грађанима Општина издаје сваког месеца брашно, рачунајући по 250 грама дневно на сваког члана породице. Општина је сада извршила и попис грађана са месечним приходом од 1.200 до 2.000 динара, па ће на тај начин око две трећине становништва сама обезбедити брашном.

Претседник Општине г. Ђорђе Лазаревић, дао нам је врло занимљиве податке о томе како је Општина дошла до потребних количина брашна.

- Још августа месеца казао је г. Лазаревић, када је пао први сноп, мој предходник г. Коста Новаковић и ја дошли смо на идеју да сељаку треба дати најпотребније намирнице које он не производи у замену за брашно. Тада смо од надлежних издејствовали већу количину соли и Општина је почела да сељацима даје килограм соли за килограм пшенице. Сељак је ову замену са задовољством и ми смо тако свакодневно пунили општинске амбаре. Када је понестало пшенице, пристали смо да дајемо со у замену и за кукуруз. Тако и данас за један килограм соли добијамо два килограма кукуруза у клипу.

- Хоћете ли и друге потребе, као: џејтин и петролеј дати сељацима у замену?

- Свакако, јер је ово једини и најбољи начин да се шпекулација са брашном искорени и на селу и у граду. Тако ће становништво града бити упућено искључиво на Општину, а не на село.

(бр. 185, 5. децембар 1941.)

М. Ј.

Крушевачки радници оснивају своју задругу

Крушевац 5. децембар

Како је Крушевац пре рата имао око 5.000 радника, још онда се осећала потреба за оснивањем радничке задруге. Престанком рада државног завода „Обилићево“ Крушевац је изгубио око 2.000 радника, тако да се тај број свео на 3.000. И пре рата живот радника био је доста тежак, док је данас, услед великог поскупљења животних потреба и отежаног снабдевања, знатно тежи. Као резултат тога настало је груписање радника и проведена је акција за оснивање радничке задруге, преко које би се радници снабдели најпотребнијим намирницама.

Приликом бављења у Крушевцу г. Олћана министра народне привреде г. Милутин Илић повереник Радничке коморе, са претставницима радничких повереника посетио га је и изложио му стање радника и службеника у Крушевцу. Резултат тога био је да је дошло до састанка између претставника радника и послодаваца, на коме је расправљано о најважнијим радничким питањима. Повереник Радничке коморе г. Илић говорећи у име радника, том приликом изнео је њихов тежак положај и тражио да им се у смислу Уредбе о минималним надницама, наднице повећају. Затим заступао је гледиште о оснивању радничких задруга у свим индустријским предузећима у којима ради преко 50 радника.

Претставници „Фабрике вагона а.д.“ фабрике сапуна „Мерима“, индустрије хемијских производа „Жупе“ изложили су своје стање, нагласивши да би радо побољшали положај радника, али да то нису у могућности због посла који је у опадању.

На крају је донесено решење, по коме ће крушевачки радници добити своју задругу коју ће из својих средстава помоћи индустријска, занатска и трговачка предузећа.

(бр. 186, 6. децембра 1941.)

М. Ј.

Зејтин за пшеницу

Крушевац 15. децембра

* Прва партија зејтина стигла је у Крушевац и раздељена грађанству, тако да је сваки члан домаћинства у граду добио по 300, а у селу по 200

грама. Зејтин намењен селу уступљен је сиромашним сељацима за новац, а осталима у замену за пшеницу. Литар зејтина уступао се за осам килограма пшенице.

* О комунизму и његовим штетним утицајима говорио је ђацима трећег и четвртог разреда основне школе и њиховим родитељима г. Драгослав Вукићевић, дипломирани школски надзорник. Предавање је одржано у дворани хотела „Париз“, у присуству великог броја ђака и грађана.

* Канцеларија Пореске управе пресељена су из зграде Окружног суда у зграду Општине.

(бр. 194, 16. децембар 1941.)

М. Ј.

Преки суд у Крушевцу осудио на смрт
убицу кафеџије Тодоровића

Крушевац, 16. децембра

* Момиру Ракићу, земљораднику из села Дедине, судио је Преки суд у Крушевцу због извршеног убиства. Оптужени Ракић је 26 октобра убио Живојина Тодоровића, кафеџију из истог села, што му овај није хтео да прими једну поцепану банкноту, када је у његовој кафани пијанчио. Због овог дела Момир је осуђен на смрт. Пресуда је одмах постала извршна.

* Светислав Петровић, чувар шуме, убио је код села Бука, у срезу расинском, из пушке Милића Милићевића, земљорадника, кога је ухватио у крађи државних дрва. Петровић је ово дело извршио у самоодбрани, када га је Милићевић напао секиром.

* Преко 1.000 пријава ратне штете примио је досад Срески суд у Крушевцу, са подручја Срезава крушевачког и расинског. Рочишта по овим пријавама већ су почела да се одржавају.

(бр. 195, 17. децембар 1941.)

М. Ј.

Сеоску заштиту организује
околина Крушевца

Крушевац, децембра

У биоскопској сали хотела „Европе“ одржан је пре неколико дана састанак између претставника власти и околних села. На састанку је узело учешћа преко стотину претставника села из срезова крушевачког и расинског. Поред председника сеоских општина састанку су присуствовали деловође и старешине села. Од стране власти у Крушевцу присуствовао је командант шеснаестог добровољачког одреда, мајор г. Милован Поповић, помоћник - мајор г. Петар Панасовић, командир жандармеријске чете, мајор г. Радмило Поповић, начелник Среза крушевачког, г. Жутић и начелник Среза расинског г. Пасић. Присуствовао је такође и инспектор министарства унутрашњих послова г. Алексије Шошкић.

На овом састанку расправљано је углавном о организацији сеоске заштите која ће бити састављена од мештана сељака који имају да чувају своја села од напада бандита. Та сеоска заштита треба да буде претстража наших регуларних одреда, који по потреби имају прискочити у помоћ и уништити све непријатеље села.

Начелник Среза крушевачког г. Жутић, обраћајући се претставницима и деловођама општина, нагласио је да се строго придржавају издатих наређења у погледу контроле кретања странаца.

- Ни једно лице, рекао је г. Жутић, које није из вашег села не сме зановити у селу, а да о томе не буду извештене власти. Ко се не буде придржавао ових наређења биће предан Преком суду. На овај начин не само што они из шуме неће моћи да се враћају, а да не буду примећени, већ друго зло „црноберзијанци“, неће имати приступа у село да уцењују сељаке и од њих узимају намирнице за мало соли и гаса, које ће артикле сељаци добити од државе.

(бр. 196, 18. децембар 1941.)

Састанак ђака, родитеља и наставника

Крушевац 18. децембра

* САСТАНАК ЂАКА, ЂАЧКИХ РОДИТЕЉА И ПРОФЕСОРА КРУШЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ одржан је ових дана у сали хотела „Париз“. Директор гимназије г. Драгослав Поповић који је отворио овај састанак упозорио је ђаке на њихове дужности као и на држање које они морају заузети за добро земље.

Професор г. Гордић одржао је том приликом предавање о разорној улози комуниста и о дужности сваког појединца да се против њих бори. Ђаци и родитељи саслушали су ово предавање пажљиво и с одобравањем.

(бр. 197, 19. децембар 1941.)

Сетва у околини Крушевца

Крушевац 18. децембра

* Сељаци су искористили лепо време, које последњих дана влада, и продужили са пољским радовима. Тако има изгледа да ће до краја овог месеца радови у пољу, а нарочито сетва пшенице, бити у потпуности обављени.

По њивама између Трстеника и Краљева сељаци су тек сада обрали кукуруз. У Срезу трстеничком виноградарима су имали врло слабу бербу, као и они у Срезу жупском.

За Срез расински добијено је накнадно пет вагона банатске пшенице „банкут“ за сетву и она ће се давати у замену за обичну пшеницу или ће се продавати за новац. Сиромашни земљорадници добиће ову пшеницу бесплатно.

* За начелника Среза расинског постављен је г. Драгиша Васић, досадашњи начелник Среза трстеничког, док је ранији начелник г. Слободан Петровић, постављен за начелника Среза жичког.

(бр. 197, 19. децембар 1941.)

М. Ј.

Дељење брашна сиротињи

Крушевац 20. децембра

* Крушевачка општина издала је брашно за месеце децембар и јануар свим грађанима чији месечни приходи износе до 1.200 динара. Издавано је по 250 грама дневно за сваког члана домаћинства.

* Светислав Манић, воскар, предао је 500 динара породици почившег Борисава Младеновића, из села Дедине, који је пао у борби противу одметника код Великог Шиљеговца.

(бр. 199, 21. децембар 1941.)

М. Ј.

Погибија комуниста на Гочу

Крушевац 21. децембра

Патрола из одреда војводе Стојана Врњачког кренуле су прошле ноћи на Гоч да пронађу банду коју предводе бивши мајор Кесеровић и фотограф из Краљева Вуле Вукашиновић. Патроле су успеле да код села Роговчине у Срез жупском открију банду и да ступе у борбу. Пошто су комунистичке предстраже узбуниле комунисте нису патроле успеле да их опколе већ су само у борби убиле већи број зликоваца наставивши да их гоне у правцу Жељена. У овој борби патроле војводе Стојана Врњачког нису имале губитке.

(Понедељак, бр. 21, 22. децембар 1041.)

Организовање производње и потрошње на задружној основи

Крушевац 22. децембра

У циљу снабдевања становништва животним намирницама основано је у Крушевцу Одељење за исхрану, а у селима ову дужност врше одбори за исхрану појединих општина. Одељење у Крушевцу, као и одбори у селима сарађују на том послу са среским референтом за исхрану.

На челу Одељења за исхрану града Крушевца налази се г. Ђорђе Лазаревић, претседник Општине, који овај посао води са пуно воље и разумевања. У циљу обезбеђења исхране становништва врше се набавке пшенице у активним срезовима. Поред тога рациониране намирнице, као шећер, со и зејтин, које су намењене сеоском становништву делимично се дају у замену за кукурузи пшеницу. На тај начин обезбеђена је храна за три месеца за она домаћинства, чији приходи износе до 2.000 динара. Остала имућнија домаћинства снабдевају се само делимично за овај тромесечни период а делимично чак и до нове жетве. За даљи период Одељење ће извршити набавку хране у срезовима који имају вишак жита. Према томе неоснована је свака бојаза од несташнице хране.

Ради правилне расподеле уведене су куповне књижице, по којима се сва домаћинства снабдевају равноправно. Поред тога спречена је и свака спекулација са нагомиланим намирницама.

Ових дана примљена је прва партија уља за јело. Уље ће се делити по 300 грама на сваког члана градског и по 200 грама на члана сеоског домаћинства. Снабдевање сољу и шећером врши се редовно. Ускоро ће се добити и петролеј, па ће на тај начин село и град бити снабдевени потребним намирницама.

Да би се спречила шпекулација са животним намирницама, које су црно - берзијанци носили већином у Београд, заведен је строг надзор над прометом намирница у селу и граду. Износ већих количина је слободан само са дозволом надлежних централа, а мањих количина, намењених сопственој употреби са дозволом фреског референта за исхрану. Све намирнице које се покушају изнети без дозволе заплењују се и излажу јавној продаји. Такође забрањена је и продаја намирница по улицама, ван трга, као и торбарење по селима, јер се кретање странаца по селима строго надзире. Ова је мера нарочито погодила црноберзијанце, који су раније правили овде добре послове. Исход ових мера био је тај да су се на пијаци појавиле намирнице у већим количинама и да се њихова цена све више прилагођава платежној моћи потрошача.

У вези с овим референт за исхрану Крушевца г. Ружић рекао ми је:

- Црна берза је рак рана за привреду уопште. Она ствара велики раздор између произвођача и потрошача, стварајући цене, без обзира на производне трошкове и не водећи рачуна о платежној моћи потрошача. Здрава привреда, којој је циљ снабдевање људи потребним добрима, као и давање могућности радном свету да дође до зараде, треба да се образује према интересима једних и других. Радне гране привреде треба да координирају као хармонична целина. Треба образовати привредне јединице, на којима би почивала држава, као изграђени здрави привредни организам.

- Било би добро, наставио је г. Ружић, да се образовање привредних јединица врши петем задругарства. На тај начин уједињено би рад и постигао већи производни капацитет друштва. Али, поред тога смањила би се и раздаљина између произвођача и потрошача, која је иначе довољна до „Црне берзе“. Уместо великог броја ситних пољопривредних газдинстава треба створити једну привредну јединицу, у којој ће се ујединити рад ситних чланова и производња се управљати по унапред утврђеном плану. Произвођачи - задругари радили би на тај начин несметано на производњи добара и у исто време добијали другу врсту добара уз одговарајућу вредност, без великог броја посредника.

Покушаћемо да крушевачки крај пође тим путем“.

(бр. 200, 23. децембар 1941.)

М. Јеротијевић

Општина крушевачка поделила
сиротињу и 70. 000 кг брашна

Крушевац 22. децембра

Општина крушевачка предузела је на себе да снабде сиротињу најпотребнијим намирницама, у првом реду хлебом. У најсиромашније слојеве рачунају се породице са минималним месечним приходом од 1.200 динара. На тај начин избегнуто је да се расподела изврши неправилно.

Свим овим грађанима Општина је ових дана из својих стоваришта издала преко 70.000 килограма пшеничног брашна, по максимираној цени. Следовање износи 250 грама дневно на сваког члана домаћинства, а брашно је издато за месеце децембар и јануар.

Ускоро ће почети издавање брашна и оним породицама, чим месечни приходи достижу до 2.000 динара. Следовање је исто као и код прве групе.

Рачуна се да ће на овај начин бити обезбеђена половина становништва, док је друга половина препуштена сама себи, да се снабде брашном. Тиме је најтеже погођено државно чиновништво, а у првом реду избеглице, којима је отежано снабдевање, пошто у Крушевцу ниједна житарска радња нема брашна за продају, а снабдевање из других места је прилично тешко.

(бр. 200, 23. децембар 1941.)

М. Ј.

Грађанска заштита образована
у Крушевцу

Крушевац 24. децембра

Поред сеоске заштите, која је образована у околним селима, ових дана је тако исто образована и грађанска заштита у Крушевцу, чији је задатак да чува прилазе града од уласка сумњивих особа. Поред овога образоване су и патроле које ће контролисати кретање странаца.

Служба у заштити траје само ноћу, од 18 часова до 6 часова ујутру.

Ову дужност дану обавља општинска полиција. Грађанску заштиту сачињавају сви исправни грађани који су вични руковању оружјем.

(бр. 204, 27. децембар 1941.)

Акција за зимску помоћ
У КРУШЕВЦУ

Крушевац, 30. децембра

Акција за Зимску помоћ није ове године у Крушевцу спроведена на уобичајени начин, као ранијих година. Ове године грађанство Крушевца оптерећено је са 100 на сто приреза за Зимску помоћ на основну, допунску течевинску и кућаринску порезу и тај прирез изнеће преко милион динара. Поред тога ова помоћ неће бити употребљена само за локалну сиротињу, већ и за избеглице и неће се издавати само у зимским данима, већ преко целе године. Прикупљање овог приреза започеће ових дана.

Поред приреза имућнији грађани помажу сиротињу и по сопственој иницијативи. Тако је ових дана образован одбор у који су ушле: гђе Катарина Младеновић, Радмила Никетић, Добрунка Станисављевић и Христина Симић и г. г. Живан Савић, свештеник, Милан Станојловић, школски надзорник, инж Ђура Поповић, реонски економ, Васа Томковић, суплент, Владан Малешевић, пољопривредни референт, Михаило Јаковљевић, полицијски писар, и Милан Јеротијевић, новинар. Тај је одбор за непун један дан сакупио 13.000 динара и ова сума одмах је раздљена најсиромашнијим породицама. Помоћ је дата 33 породицама са 150 чланова и она се кретала од 200 до 1.000 динара, према броју чланова породице.

Редк пример хуманости показао је г. Божидар Богић, трговац, који је ових дана одјенуо шесторо сиромашне деце. Његова супруга, гђа Катарина, приредиће за ову децу првог дана Божића обилан ручак. Занимљиво је истаћи да г. Богић не спада у ред богаташа. Он је један од најмлађих трговаца у Крушевцу, средњег стања, и овај гест могао би послужити као пример осталим богатијим људима, којих у Крушевцу има приличан број.

(бр. 207, 31. децембар 1941.)

М. Ј.

С А Д Р Ж А Ј

1. Победа српско - руске војске код Јасике и Варварина 1810. године...стр. 5.
2. Број кафана и дућана у селима Јагодинског округа 1852. године ....стр. 31.
3. Петровска скупштина 1848. године
(предлози депутата из Јагодинског и Ћупријског округа) ..... стр. 37.
4. Прикупљање прилога у Јагодинском округу за подизање
споменика Карађорђу ..... стр. 47.
5. Пuteви у Јагодинском округу у првој половини 19. века ..... стр. 61.
6. Промена на престолу Србије 1860. године
(према грађи Начелства окружја јагодинског) ..... стр. 85.
7. Формирање среза крагујевачког 1859. године ..... стр. 93.
8. Изградња одбрамбених положаја код Ћуприје 1876. године ..... стр. 101.
9. Парламентарни избори у Моравском округу 1938. године ..... стр. 107.
10. Крушевац и околина у листу „Ново време“ у 1941. години ..... стр. 147.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.11 Моравски округ) „18“
32(497.11) „18“

ЈОВАНОВИЋ, Добривоје, 1952-
Прошлост: зборник радова мр Добривоја
Јовановића. Бр. 1 /Добривоје Јовановић;
(преводи Вера Јовановић).-Јагодина: Д.
Јовановић, 2012 (Јагодина : Денић). – 198
стр. : илустр. ; 30 см

Део текста упоредно на срп. и енгл. језику. –
Тираж 10. – Стр. 4: Уместо уводне речи/
Нинослав Станојловић. – Напомене и
библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-914023-3-4

а) Моравски округ – Историја – 19 в
COBISS.SR.ID 189777676